

Forfatter: Anna Caroline Lasenia Levin, 1862-1937

Titel: Fra Herman Bangs Journalistaar ved "Nationaltidende" 1879-84 - Minder, samlede omkring breve til mine forældre

Citation: Anna Caroline Lasenia Levin, 1862-1937: "Fra Herman Bangs Journalistaar ved "Nationaltidende" 1879-84 - Minder, samlede omkring breve til mine forældre", i *Fra Herman Bangs Journalistaar ved "Nationaltidende" 1879-84 - Minder, samlede omkring breve til mine forældre*, Gyldendalske Boghandel - Nordisk, s. 1. Onlineudgave fra Danmarks Breve: <https://tekster.kb.dk/text/letters-002068945-000-root.pdf> (tilgået 27. april 2024)

Anvendt udgave: Fra Herman Bangs Journalistaar ved "Nationaltidende" 1879-84 - Minder, samlede omkring breve til mine forældre

Ophavsret: Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

[Læs Public Domain-erklæringen](#)

FRA HERMAN BANGS

JOURNALISTAAR

s. 2

s. 3 FRA HERMAN BANGS
JOURNALISTAAR

VED „NATIONALTIDENDE“
1879-84

MINDER, SAMLEDE OMKRING BREVE
TIL MINE FORÆLDRE

AF

ANNA LEVIN

f. Ferslew.

GYLDENDALSKE BOGHANDEL - NORDISK
FORLAG - KØBENHAVN - MCMXXXII

s. 4 COPYRIGHT 1932 BY GYLDENDALSKE
BOGHANDEL NORDISK FORLAG - COPENHAGEN

OPLAG: 1500 EKSEMPLARER

PRINTED IN DENMARK
GYLDENDALS FORLAGSTRYKKERI
KØBENHAVN

s. 5 TIL INDLEDNING.

Da mit Barndomshjem ved min Faders Død i Aaret 1910 blev opløst, fandtes der i min Moders Skrivebord, som havde staaet urørt efter hendes Død i 1904, en Pakke indeholdende Breve fra Herman Bang til hende og nogle enkelte til min Fader, dels fra den Tid, da Bang blev fast Medarbejder ved „Nationaltidende“ og til han forlod Bladet, dels fra hans derpaa følgende Ophold i Udlandet.

Da disse Breve slutter sig nøje til flere af den Samling Breve fra Bang til Peter Nansen, som denne udgav under Titelen „Herman Bangs Vandreaar“, kan det sikkert have sin Betydning, at Brevene fra Bang til min Moder og de faa, han har skrevet til min Fader, Udgiveren af „Nationaltidende“, opbevares for Efterverdenen. For en Literaturforsker vil de være et paalideligt Materiale til Belysning af Bangs Personlighed i de yngre Aar.

Ved atter at læse disse Breve efter saa mange Aars Forløb vakttes mangfoldige Minder om min egen Ungdom til Live, især fra de Aar, da Bang saa jævnlig færdedes i mit Hjem, hvorfor jeg hars. 6ment, at disse ogsaa kunde komme til Nytte i samme Hensigt, nedskrevne som de er, medens hine Dages Begivenheder endnu staa fast og klart i min Erindring.

Efterhaanden som dette Arbejde skred fremad, gennemlæste jeg atter meget nøje hele Bangs Produktion og blev derved opmærksom paa, hvor sparsomt han i sine Bøger lader Moderens Slægt træde frem, i Modsætning til Faderens fornemme Familieskab. Jeg søgte derfor i hans selvbiografiske Romaner efter et Spor, der kunde forklare Grunden til hans Tavshed. I „Det graa Hus“ standsede jeg ved Side 8, hvor Forfatteren lader den gamle Excellence henkaste følgende Bemærkning om Sønnen, idet han betragter hans Ansigt: „hvor Læberne i Blegheden var som Blod saa røde“: „Jeg véd heller ikke, hvordan vi nu ogsaa har faaet den Race ind i Familien.“ —

Var her et Spor at følge?

Langt tidligere, i „Haabløse Slægter“, S. 370, spørger en Dame William Høg: „Hvem er den unge Jøde?“ — „Jøde, Frue?“ — „Ja, der danser saa intimt med den lille Blom?“ —

William blev rød. „Hr. Hoff,“ sagde han, „han er ikke Jøde.“ — — „Naa ikke.“ — „Nej, han er nok blot Atheist.“ — — —

Da „Bernhard Hoff“ i Romanen giver Udtryk for en anden Side af Bangs Selvanalyse, end „William Høg“, saa har han maaske gennem denne flygtiges. 7Samtale ønsket at understrege sit østerlandske Udseende, som

han saa hyppigt vender tilbage til i sine Romaner.

Der ligger i disse to Billeder, hentede fra de af Bangs Værker, der sammen med „Det hvide Hus“ og „Tine“ lader Forfatterens Barndoms- og Ungdomsliv klare sig frem for Læseren, en Antydning af, at Herman Bang, der nærrede den mest glødende Tro paa sin stolte Afstamning paa fædrene Side, ogsaa havde nærmere Kendskab til den Slægt, han nedstammede fra paa mødrene Side, maaske mere end han egentlig skøttede om at nævne, selv om den i flere Led talte saare ærværdige Præstemænd.

Fra Moderen havde han arvet det, der gav hans Liv Værd som Digter: hans levende Fantasi, hans følsomme Sind, Lysten til at agere, Forstaaelsen af Smaakaarsfolks farveløse Liv, deres jævne Glæder og smaa Sorger. Tillige havde han fra Moderen faaet i Arv en ubestemmelig Higen efter en Lykke, som han aldrig turde — eller kunde — gribe og holde fast i sin Haand.

For at bringe Klarhed over den Slægt, der satte saa dybe Spor i Bangs Væsen, har jeg forsøgt at gøre Rede for hans Afstamning paa Spindesiden og har indhentet følgende Oplysninger om denne Slægt.

Ifølge Udskrift af den evang.-luth. Hoved-Menighedss. 8vielsesregister i Altona blev den 30. Novb. 1733 i Trefoldighedskirken viet Christian Kirchheimer (f. c. 1708) og Christina Catharina (f. c. 1707) : „beide von Judenthum zum Christenthum bekehret“. I den jødiske Menigheds Arkiv i Altona er der ikke fundet nogen med Navnet „Kirchheimer“, men i Arkivet i Halberstadt er man stødt paa dette Navn fra den samme Tid. Efter Daaben forandredes Navnet Kirchheimer, der muligvis oprindeligt har været „Kirchenheim“, til Kirchheiner. Før Ægteskabet blev indgaaet, havde Christina Catharina den 19. Febr. 1733 født et Barn, der i Daaben fik Navnet Johan Jacob. I det Vita, som denne Søn ved Ansættelsen som Sognepræst i Borre paa Møen indsender til Consistorium, meddeler han følgende om sin Fødsel og Forældrenes Overgang til Kristendommen:

I den meget berømte Handelsstad Altona i Hertugdømmet Holsten saa jeg først Lyset, født i dette Aarhundredes tre-og-tredivte Aar den 19. Februar og strax genfødt i Daabens hellige Bad. Dette Livs Ophavsmænd, som jeg ved Guds synderlige Naade glæder mig ved bestandigt at have, er min Fader Christian Kirchheiner og min Moder Christina Catharina. Min Fader, der saa vel som min Moder var født og opdragen i Jødedommens Vildfarelser, havde faaet Øjet op for disse og antaget den christne Religions sandere og sundere Læresætninger, hvilke han hidtil har tilbragt sin Tid med at indskærpe Andre

Kirchheimer bosatte sig i Kjøbenhavn, hvor han ernærede sig som Skoleholder. Da Sønnen Johan Jacob var elleve Aar gammel, blev han optaget is. 9Metropolitanskolen, hvorfra han blev Student i Aaret 1753. Han fik Kommunitetet og støttedes tillige af andre Institutioner, hvilket lader formode, at Forældrene, der kun havde dette ene Barn, maa have haft det smaat med Udkommet. Aaret efter tog Johan Jacob Kirchheiner Filosofikum med Laud; men hans theologiske Embedseksamen, som han bestod i 1758, indbragte ham kun et Haud. Den 1. Decb. 1759 ansattes han som Kateket ved Garnisons Kirke og — „tillige til at være Lærer i den christne Religion for den militaire Ungdom i den sydlige Del af denne By, først i det saakaldte Sct. Pederstræde og dernæst i det af Kong Christian oprettede Opfostringshus.“

Aaret efter, d. 19. Marts 1760, holdt han Bryllup i Sct. Petri Kirke med Christina Römmling (f. c. 1736). Hun opholdt sig da hos Tracteur C. S. West uden Nørreport. Ifølge Kirkebogen var West Brudens Forlover, Skoleholder Christian Kirchheiner, boende i Skoubogade, Brudgommens.

I Skattemandtal 1762 meddeler Johan Jacob Kirchheiner angaaende Rosenborg Kvarter Nr. 219: „Under ovenstaaende Nr. 219 findes 2de Huse, hvoraf det ene bruges til Sygestue for de norske Soldater, det andet (som egentlig tilhører Krigscancelliet), beboes af mig Johan Jacob Kirchheiner, Catechet til Garnisons Kirke og Krigshospitalets Skoleholder“.

Som tidligere nævnet blev Kateket Kirchheiners. 101775 udnævnt til Sognepræst for Borre Menighed paa Møen. Her i Præstegaarden fik hans Forældre ogsaa deres Hjem, efter at Faderen havde sluttet sin Gerning som Skoleholder i Kjøbenhavn.

I Borre Kirkebog findes følgende Tilførsler: „1777 den 9. Maj jordet Sogne-Præstens Fader, Christian Kirchheiner 69 Aar, med Ceremoni,“ — „1785 Juny 24 jordet Sognepræstens Moder, Catharina Kirchheiner, 78 Aar gl., med Ceremoni.“ — Den 27. Marts 1802 mistede Pastor Kirchheiner sin Hustru, og selv døde han Juleaften 1807 i sit Embeds 32te Aar. Hans Sognebørn gav ham det Skudsmaal, at han var ivrig, ydmyg og venlig.

I sit Ægteskab med Christina Römmling havde han syv Børn, tre Døtre, fire Sønner, alle fødte i Kbhvn. Af de fire Sønner blev den ældste Christian Peter K. (dbt. 11. Febr. 1763 i Garnisons K.) uddannet til Handelsmand; Nr. to, Johan Jacob K., der var født 27. Novb. 1764, døde som Sognepræst i Fanefjord. De to yngste Sønner, Carl Friderich (dbt. 28. Jan. 1767 i Garnisons K.) og Adam Ludvig (f. c. 1769) gik begge Militærvejen. Den første døde som Major i Aaret 1841, den sidste som Kaptain i 1850. Han var gift med Regine Louise Halkjer og blev Fader til den bekendte Operasanger Johan Fr. Kirchheiner, der 1822 var Lieutenant ved det slesvigske Kyradseregiment og blev — efter Avertissement fra det kgl. Theater — antaget som Tenorist. Han

blev en fortræffelig dramatisks. 11 Sanger, der gjorde stormende Lykke i „Den Stumme i Portici“ som Masaniello. Han foretog iflg. Overskou Partiet med imponerende Styrke og Begejstring, men kunde undertiden virke for convulsivisk. De største Operapartier sang han med Bravour, men han havde ogsaa Held med sig i Vaudevillen, især som Majoren i „De Danske i Paris“, i hvilken Rolle han rostes for sin Anstand og fine Tone. Ligeledes spillede han elskværdigt og lystigt Staal i Overskous „Kunstnerliv“, men hans uordentlige Levevis tærede paa hans Talent; han maatte trække sig tilbage fra Scenen og døde i Farum d. 11. April 1865. Med sin Hustru Anna Sophie Friis havde han en Søn, der debuterede paa Det kgl. Theater i Staals Rolle, men han var uheldig og forlod Theatret.

Her viste Kunstnerblodet i den Kirchheinerske Slægt sig for første Gang.

Operasanger Kirchheiner var Fætter til Herman Bangs Mormoder, og han har rimeligvis fra Farfaderen, Præsten i Borre, med det rene semitiske Blod i sine Aarer, arvet sin Evne for dramatisk at kunne udtrykke sine Følelser. Theatrets Eventyrverden fristede ham til at vige bort fra den mere haandgribelige militære Levevej. Hans Farbroder, Pastor Kirchheiners ældste Søn, Christian Peter Kirchheiner blev, som tidligere nævnet, uddannet til Handelsmand. Omkring 1793 nedsatte han sig som Købmand i Vordingborg. To Aar efter, den 21. s. 12 Maj 1795, blev han i Vor Frue Kirke i Kjøbenhavn viet til Salomine Dorothea Döhnert. Om hendes Slægt er det endnu ikke lykkedes at skaffe nogen Oplysning. Navnet Döhnert, Donert eller Donort, som det forskellige Steder staves, findes ikke i Indkvarterings-Mandtallet over Kbhvn. i Aaret 1795. Ved Vielsen kaldes hun Salome, ved hendes Børns Daab og andre Steder: Salomine.

Købmand Kirchheiner havde ikke Held med at drive sin Handel i Vordingborg. Allerede 1803 maatte han opgive denne og flyttede til Stege, hvor han nedsatte sig som Billardholder — et Trin ned ad Stigen i social Retning. Under Opholdet i Vordingborg blev i Ægteskabet født fire Børn, to Sønner og to Døtre, men da det femte Barn skulde komme til Verden, havde Salomine taget Ophold hos Svigerfaderen i Borre Præstegaard. Her fødtes d. 10. Juni 1805 Herman Bangs Mormoder, Nicoline Balle Kirchheiner. Mellemnavnet havde hun faaet efter Biskop Balle, der stod Fadder til Barnet. Nicoline opvoksede i Stege By; her tilbragte hun sin første Ungdom, og her mødte hun en skønne Dag for første Gang Hermanus Dysse Black, der var Fuldmægtig ved Stege Postkontor og tillige ansat som Fuldmægtig hos Amtsforvalter Poulsen. Om Bekendtskabet blev indledet paa Posthuset eller i Billardstuen, vides ikke.

I Forlovelsestiden opholdt Nicoline sig hos Farbroderen, Provst Johan Jacob Kirchheiner, der vars. 13 Sognepræst i Fanefjord. Her blev Nicoline d. 26. Maj 1827 viet til Hermanus Black. Han var Søn af Michael Mogens Black, født i Jylland, der drev Næring som The- og Porcellainshandler i Kjøbenhavn. Med Anne Elisabeth Lund, hvem han havde ægtet den 3. Marts 1786 i Sct. Nicolai Kirke, havde han faaet Gaarden Nr. 29 i Nyhavn i Arv efter hendes Fader, Skipper Abraham Lund, der var født i Kjøbenhavn og havde løst Borgerskab som Skipper d. 27. Jan. 1762. Hendes Moder hed Margrethe. The- og Porcellainshandler Black havde fire Sønner fødte før Hermanus, der saa Dagens Lys i Nyhavn Nr. 29 den 8. Januar 1793. I Ægteskabet fødtes senere en Datter.

Man véd intet om den Uddannelse, der gjorde Hermanus Black kvalificeret til Stillingen som Post- og Amtstuefuldmægtig i Stege. I Aaret 1845 blev han udnævnt til Postmester i Præstø. Tre Maaneder efter hans Bryllup med Nicoline Kirchheiner fødtes i Stege den 27. August 1827 en Søn, Michael Christian Black, og to Aar efter, den 12. Juni 1829, kom Herman Bangs Moder, Thora Elisabeth Salomine Black til Verden midt i den skønne Rosentid, hvis rige Flor altid smykkede hendes Fødselsdagsbord i Præstegaarden paa Als. Da hun havde fyldt fjorten Aar, døde hendes Morfader, Billardholder Kirchheiner, 80 Aar gammel d. 12/9 1843, og to Aar efter flyttede hun med Forældrene til Præstø.

s. 14 Thora Black var da seksten Aar.

I en lille Provinsby stiftes hurtigt Bekendtskaber mellem Byens Honoratiores, og til disse maa vel regnes Apothekeren og Postmesteren.

Indehaveren af Præstø Apothek var Hans Christian Aarsleff. Han var gift med den yngste Datter i Lægen Oluf Lundt Bangs første Ægteskab, Henrietta Louisa Bang, der var Søster til Herman Bangs Fader, Frederik (Fritz) Ludvig Bang.

I „Haabløse Slægter“ (S. 13—17) skildrer Forfatteren, med tilbørlig Omskrivning, Faderens urolige, omflakkende Liv, inden han beslutter sig til at søge Embede, og hans første Møde med Moderen, som her kaldes Stella efter Faderens ældste Søster, Christella (Stella) Bang, gift med Sognepræst til Valløby og Taarnby, Christian Peter Gutzon Mynster. Han skriver:

Ludvig kedede sig i S. Selskabet i den lille Provinsby kunde ikke tilfredsstille ham, og han var uden Beskæftigelse, der helt kunde optage hans Tid. Under disse Omstændigheder benyttede han sine ledige Timer til at forelske sig. Genstanden for Forelskelsen var en ung Dame fra Omegnen, meget livlig, meget smuk, meget ung. De havde truffet hinanden paa Morgenture i Skoven og havde kun talt meget lidt sammen. Stella var atten Aar, uerfaren og forkælet. Den fem og tretiaarige Høg var den eleganteste Mand,

hun havde sét, han var akkurat Digter nok til at kunne give sin Kærlighed en straalende Indfatning af formfuldendte, virkelig smukke Vers, og hans Fortid var tilstrækkelig mysteriøs til at lokke med det ukendtes, men anedes Magt

Da Frederik Bang forlovede sig med Thoras. 15Black, var han tre og tredive, hun tyve Aar. Forlovelsen vakte ikke ubetinget Glæde i det fornemme, kultiverede Hjem hos Ole Bang.

Der blev talt meget om denne Forbindelse, mere end man plejer at tale endogsaa. De fleste betegnede den som en Mesalliance og beklagede Excellencen, der ikke havde nogen „rigtig“ Glæde af sine Børn. Enkelte beklagede Stella: han var meget ældre end hun og havde vistnok ikke mange Kræfter tilbage, hun var ganske ung og frisk. Men hun kom jo ind i en fornem Familie.

Den gamle Læge, Dr. Hermansen, siger ved Præstens L'Hombrebord :

Folk som Høg burde ikke gifte sig. Den Linje er færdig, Kraften er opbrugt: denne har Dispositioner til Melankoli, de andre er Drønnerter, baade Borgmesteren og Landmanden. — — Og skulde Kandidaten giftes, burde han s'gu have taget en Malkepige, saa der var kommet tykt Blod ind i Familien. — — For Stella er det Synd og Skam, hun maatte ha'e en Kraftkarl. Der er Ansats til Brystsyge i Moderens Familie. — —

Herman Bang lader sin Moder i „Det hvide Hus“, S. 30, selv fortælle om sin Forlovelsestid. Excellencen havde modtaget Svigerdatteren uden at blinke, hans Frue var mindre behersket, men Ludvig lod sig ikke sige (jfr. H. Slgt. S. 18).

Hun kom jo ind fra Provinsen og ingenting vidste hun og ingenting kendte hun og fremmed var hun i Excellencens gamle Hus.

Det var noget nyt og noget helt forfærdende med Ørstederne og med Mynsterne i Stuerne og i Huset Oehlschläger oppe paa anden Sal.

Der var et Liv med Lysekroner altid tændte og Svigermoders. 16i det sorte Fløjel, og de gamle Slægtsvaaben broderet paa alle Puder, og Sølvkander stillede frem paa Etagerer, og Malerier paa Væggene saa højtideligt som i en Kunstsamling. Moderen gik helt forskrækket om.

Men til Forlovelsesgildet, da de drak Skaaler og Excellencen selv havde skrevet Sangen, da sneg Moderen sig ud paa Trappen op til Oehlschläger, og der sad hun og græd; med Ansigtet i sine Hænder græd hun og græd.

Tjeneren fandt hende.

Man maatte hente Faderen. — Nej, nej, jeg vil ikke derind, sagde hun. — Lad mig komme hjem — lad mig komme hjem — og hun græd, som skulde hun miste sit Liv. —

Hjem, hjem! Det betød for Thora Black den stille By ved den friske Strand, omkranset af Skove — og Postmesterens stilfærdige, jævne Liv.

Frederik Bang søgte nu Embede; der skulde jo tænkes paa at stifte Hjem. Han var født i Kjøbenhavn 19. Juni 1816, tog Studentereksamen fra Borgerdydskolen 1833 og theologisk Embedseksamen med Laud 1839, men søgte først Embede elleve Aar efter at han var bleven Kandidat. Den 23. April 1850 udnævntes han til Sognepræst i Asserballe paa Als.

Thora Black skulde nu forberede sig til at blive Præstekone, og hun kom derfor i Huset paa en større Gaard for at lære den nødvendige Landhusholdning, gøre sig værdig til at staa for Styret i Præstegaarden og — til at være Svigerdatter af „Hvidernes Ætling, Excellencen Høg“.

Den 25. Oktober 1850 blev hun viet i Holmens Kirke af Svogeren Christian P. G. Mynster. Hun. 17drog med sin Mand ind i det Hjem, hvorfra de fleste Impulser til hendes Søns Fortællinger og Romaner har sit Udspring.

I Moderens Væsen har vistnok Herman Bang inddigtet en Del af sit eget Jeg. Ægteskabet blev efter hans Opfattelse ikke lykkeligt. Hun var en flagrende Natur, hendes Mand tung af Sind. —

„De var forskellige som Nat fra Dag“ (S. 19, Hbl. Slgt.). — „Stella havde maaske, da hun blev Fru Høg, heller ikke ret vidst, hvad hun gjorde — maaske var der nok et og andet, hun savnede, nogen Glød, nogen stærk Hengivelse, muligvis ogsaa nogen Styrke. Men hun var meget ung, kendte lidet til Verden og endnu mindre til Kærligheden. I Begyndelsen troede hun vel, alt var som det burde være, og da hun lidt efter lidt langsomt opdagede, at det ikke var det, var det nærværende allerede bleven hende en Vane.“ — — — „Det gik mere og mere op for Høg, at han var ødelagt, at hans Liv var gnavet i dets Rod.“ — — —

Det første Barn, der fødtes i Asserballe Præstegaard, var en Søn. Han kom til Verden den 16. August 1851 og blev opkaldt efter Bedstefaderen, Oluf Lundt Bang. Elleve Aar gammel blev han optaget i Odense lærde

Skole, men udmeldt i 1868. Det er den Broders forudvarslede Død, som Bang fortæller om i „Sælsomme Fortællinger“ (S. 36—37). Han døde kort efter Moderen i Horsens, den 23. Oktobers. 181871, rimeligvis af samme Sygdom som hun: Tuberkulose.

A. L.

2

Det næste Barn i Rækken var en Datter, Nicoline Sophie, født d. 22. Marts 1853. Hun blev opkaldt efter Mormoderen, Nicoline Black og Ole Bangs anden Hustru Sophie, f. Dahlerup. Det er den Søster „Nini“, der kom til at staa Bang saa nær og som han har skildret saa fint i „Haabløse Slægter“.

Fire Aar efter kom atter en Søn til Verden i Asserballe Præstegaard; det Barn, der havde taget mest af Forældrenes udprægede Væsen i Arv, det Barn, der tidligt besjæledes af en fanatisk Tro paa, at han var udvalgt til at genoprejse Hvidernes Slægt, og hvis Haab og Skuffelser i Livet gav Danmark en literær Skat i Eje i Form af hans „Idyller“ og Samfundsromaner:

Herman Joachim Bang, født 20. April 1857. Han fortæller selv i „Haabløse Slægter“ (S. 23), at Fødselen varede et Døgn, og da Drengen var født, troede Jordmoderen, at han var blind. Han vejede kun fem Pund og kom straks i Urtebad, og man svøbte ham i Bomuld. Den tredie Dag troede man, at Drengen var død. Huslægen dyppede ham i Isvand, og han kom til Live igen.

To Aar efter fik han en Broder, Frederik Gutzon Bang, født den 12. Marts 1859. Han blev 1869 optaget i Horsens lærde Skole, men da Faderen paa Grund af Sygdom opgav Præstegerningen i Horsens. 1909 søgte det mindre Kald i Tersløse ved Sorø, blev han ligesom Broderen Herman i Aaret 1872 optaget som skolesøgende Discipel i Sorø Akademi.

Den 18. Decb. 1861 fødtes i Asserballe Præstegaard en Datter, Christella Bang. Hun døde den 13. Februar 1877 i Kjøbenhavn af Gigtfeber og blev begravet paa Garnisons Kirkegaard, men Kisten blev i 1877 overflyttet til Familiegravstedet paa Horsens Kirkegaard.

Bang har beskrevet hendes lidelsesfulde Sygdom og hendes rørende Kærlighed til Broderen i en lille Situation som han kalder „Kærlighed“; den er optaget i Samlingen: „Præster“ (S. 127).

Et Barn endnu skulde se Lyset i Asserballe Præstegaard; Drengen Peder Aage Bang, født 10. Maj 1863. Kort efter Barnets Fødsel blev Pastor Bang udnævnt til Sognepræst ved Vor Frelsers Kirke i Horsens. Barnet døde knap et Aar gammel. Dets Død, der gjorde et uudsletteligt Indtryk paa Broderen Herman, har denne beskrevet i „Haabløse Slægter“ (S. 37—41). Den indtraf den 16. April 1864. Bang har henført Barnets Død til den Nat, da Tropperne flygtede gennem Horsens, hvor Lyden af „den ilsomme, ensformige Trampen af Troppernes March gennem Gaderne“ brændte sig fast i hans Hjerne; Lyden, som han aldrig kunde glemme.

Paa samme Tid ventede Thora Bang sit syvende Barn. Ingeborg Olivia Bang blev født d. 12. Julis. 201864 i Horsens. Hun døde c. 1900 paa Middelfart Sindssygeanstalt.

2*

Fire Aar efter fødtes det yngste Barn, Sophie Øllegaard B. d. 30. April 1868; da var Thora Black 39 Aar gammel.

I Fortalen til „Tine“ siger Bang:

Jeg ser Moder i den store Dagligstue i Adserballig sidde sortklædt ved det midterste Vindue stum og ubevægelig og ganske bleg, med de hvide Hænder i sit Skød. Hun talte ikke og græd ikke. Men vores Hænder — vi Børn var vel angst over denne uvante Sorg og trak i hende og spurgte — strøg hun bort, som smertede det hende, at de berørte blot hendes Kjole.

Det Billed-Minde var min Barndoms første. —

Herman Bangs tidligste Barndoms-Indtryk fra sit Hjem er altsaa af Moderen. I dyb Sorg er hun klædt, træt og bedrøvet er hun kommet hjem til Præstegaarden efter at have fulgt sin Fader til Graven. Drengen var da fire og et halvt Aar gammel. Det var for sin Fader, hun bar Sorg. Herman Bangs Morfader døde i Præstø den 31. Oktober 1861. Efter at Jordpaakastelsen havde fundet Sted den 5. Novb., blev Liget ført til Assistenskirkegaard i Kjøbenhavn og begravedes (rimeligvis) i det Blackske Familiegravsted.

I „Det hvide Hus“ (S. 38), fortæller Bang, at Moderen troede paa Spøgelser. — „Paa dem troede hun fuldt og fast, og sikkert var det, at der hjemme spøgede i det blaa Kammer, det gjorde det. — — s. 21Men den, der spøgede i det blaa Kammer, var en hvid Dame, og saa man hende, skulde nogen dø. Moderen havde set hende en Gang, og da var den gamle Postmester død.“

Tidligere, Side 26, giver Herman Bang følgende Billede af Bedsteforældrene. Moderen sidder med Ungdomsbrevene fra hendes Forældre i sit Skød og hun fortæller:

Om sin Fader, den gamle Postmester med det høje Halsbind — en af de rigtige Embedsmænd, en af dem, som altid troede, de skulde være vrede, naar de var i Funktion. Bønderne kaldte ham for „Fa'er“, men de skjalv, naar de skulde gøre ham „Ulejlighed“. Og om hendes Moder, bunden til sin Rullestol af Gigt, et Ansigt uden Farve, og en af de Munde, der ikke gerne taler, for den har talt sig træt og nu gemmer den over sine Hemmeligheder. — Ja, hun tav stille, sagde Moderen og saa for sig, med Brevene i sit Skød. —

Postmester, Kammerraad Herman Dyssel Black havde, som tidligere nævnet, en Søn foruden Datteren Thora. Den 24. September 1866 anmelder denne Søn, Grosserer M. C. Black, boende i Nyhavn Nr. 57, til Kjøbenhavns Skiftekommission, at hans Moder Dagen forud er af gaaet ved Døden i hans Hjem her i Staden, og at han agter i Forening med sin eneste Medarving, Pastor Fritz Bang i Horsens, at overtage Boet.

Herman Bang indsugede fra sin tidligste Barndom et ubevidst Indtryk af det ualmindelige, det særprægede ved hans Moders Væsen; hun var ikkes. 22som de andre; der var noget i hendes Sjæl, som kom fra fjerne Egne.

I „Det hvide Hus“, S. 20, giver han dette henrivende Billede af hendes Væsen og Skikkelse:

„Et Billede, som var Ungdom og Smil, Ynde og Sorg, Glæde med bedrøvede Øjne, Tungsind, der lo med en kruset Mund; hjælpeløse Hænder, som kun vidste at hjælpe de Andres Nød, fine Lemmer, som mygede sig i Solen og frøs, naar Sol gik ned. — — — Hun døde som en fager Blomst, der knækkes. Ingen Rose, ingen Lilje heller. En sælsommere Blomst med sære Fibre, oplejet i sene Aar af en taalmodig Gartner; en mangefarvet Kalk, saa skøn i Lyset, men som mod Aftenstid lukker sig sky — — — En Fremmed paa Jorden og som dog blev elsket som en sjælden Gæst.“

I Fortalen til „Tine“ siger Bang om Moderen, at „hun kom ny og fremmed ind i den gamle Slægt.“ Det er vel ikke alene det Samfundslag, Thora Black udgik fra, der ligger til Grund for denne Betragtning; den kan dække over en dybere Mening i Udtrykket: „fremmed“; denne: at i hendes Aarer randt Blodet af en Race, der var de Fremmede i Landet; „hvis Lemmer mygede sig i Solen og frøs, naar Sol gik ned.“

Noget lignende lader Bang komme til Orde i en lille Fortælling: „Thora“, der stod i „Vekslende Themaer“ i „Nationaltidende“, den 22. Februar 1882. Han skriver om Præstens Datter: — „Mans. 23kunde tro, hun var kommen fra et andet Land, saa mørk og fremmedartet var hun.“ Og i „Tine“ (S. 52) spørger Madam Bølling, idet hun ser Skovriderens køre forbi ad Storskoven til: „Den Sorte? Er det hendes (Fru Bergs) Broder?“ —

Om sit eget Ydre som Dreng fortæller Bang i „Det hvide Hus“ S. 78, at han var sortsmusket og hjulbenet og i „Haabløse Slægter“ (S. 42) — „Han var meget mørk, baade af Hud og Haar og havde mærkelig store Øjne med et vagt, tungsindigt, lidt flakkende Blik. Hans Hoved syntes for stort til Kroppen, som han holdt daarligt, saa at han saa endnu mere rundrykket ud.“ — — — „Hans Gang var uens og besynderlig.“ — — — „Pludselig snublede han over sine egne Ben, som han altid satte indad“ (S. 43). — „Naar han talte, gestikulerede han meget.“ — Som man ser, allerede tidlig i sin Opvækst havde han Følelsen af noget fremmedartet ved sin Skikkelse og sit Væsen; han var ikke som „de Andre“, og han veg ikke tilbage for at give sin Fremtoning et latterligt Skær. Efter Faderen havde han arvet den lette Skelen med det venstre Øje. Først da han ved Studentergildet paa Sorø Akademi holder sin improviserede, begejstrede Tale for Studentens Fremtids-Drømme, lader han et forskønnende Skær falde over sin Skikkelse: — „William stod midt for Hesteskobordet, rettet i sin fulde Højde. Det Atlaskes Slips var gaaet op og hang halvt opløst ned over Skjorten, Rosen dinglede is. 24Knaphullet. Af Haaret faldt en Manke ned over Panden, under Manken lyste Øjnene frem, store under de noget tunge Øjenlaag. Han aabnede Munden og de krusede Læber hvilede noget som i et Smil, inden han begyndte“ — — — „Det er dog Satan, saa Høg sér østerlandsk ud, sagde Historielæreren, der sad ved Siden af Gerson.“ — Brustede de fjerne Slægters Blod i William Høgs Aarer? Gav det ham hans stærke Villie til at ville sejre?

Thora Blacks Skæbne fra hin Dag, da hun forlod det beskedne Hjem i Præstø til hendes Død i Horsens den 8. Februar 1871, har hendes Søn ladet skimte igennem den digteriske Behandling af hendes Levnedsløb. Kan der mellem Moder og Søn have hersket sliq Fortrolighed, at hun til den fjortenaars Dreng betror sit Livs bittreste Sorg? Hvorledes hun, som ung, livsglad Kvinde, følte, at hun var bundet til en svag, tungsindig og træt Mands Skæbne? Dette er vel næppe tænkeligt. Dog gaar der som et Ledemotiv gennem alle de af Bangs Værker, der svøber sig om Moderens Skikkelse, en Antydning af, at en Kærlighedssorg har ramt hende i de unge Aar. En Sorg, der tidlig lægger hende i Graven, og som hun, lig Kathinka Bay i „Ved Vejen“, kæmpede imod, men som altid nagede hendes Hjerte. I „Haabløse Slægter“ (S. 22) staar: „I Ægteskabets tredje Aar forefaldt en Episode, som man ikke ganske kan forbigaa. Stella var blevet forelsket; den, hun elskede, var en Ven af hendes eneste Broder, s. 25omtrent hendes Jævnaldrende, kraftig, smuk og meget forelsket.“ — Og i samme Roman (S. 166), hvor Faderens Sindssyge blusser op paany, udbryder den forrykte Mand i et enkelt lyst Øjeblik til Sønnen: „Din Mo'er var bedre; hun elskede en Anden, ved Du nok — sin Fætter.“ — „Men hun kom og sagde mig det, bad om at vi maatte rejse, for at Kampen med hendes

Lidenskab kunde blive lettere.“ —

Den Fjernhed, der kom til at herske mellem Ægtefællerne efter denne Episode, lader Bang skimte i „Det graa Hus“ (S. 169—72), hvor Moderen læser et Brudstykke af Paludan-Müllers „Danserinden“, 3die Sang, Strofe 24—29, som Bang forresten citerer meget ukorrekt. Men mest nænsomt antydes det i Ordvekslingen mellem Faderen og Moderen i „Det hvide Hus“ (S. 105) :

Faderen rejste sig i Oprør:

Og hele dit Liv modsiger, hvad Du siger; tror Du da ikke, at jeg véd, at hele Dit Liv er en eneste og eneste Opofrelse?

— Moderen svarede ikke strax, saa sagde hun uendeligt mildt:

— Fritz, naar man er blevet klar over Livets Tomhed, maa man fylde den med noget ligegyldigt.

— Er da ogsaa Opofrelse ligegyldigt?

— Ja — fuldstændig.

Faderen gav intet Svar. Det var som hans vandrende Skygge gled bort i Mørket.

— Eller — hun talte roligt, som den, der gjør et sidste Spørgsmaal — gør for Exempel min Opofrelse egentlig dit Liv rigere?

S. 81 siger Degnen: „Ja Kærligheden er noget, s. 26 man ikke tænker over, den kommer.“ — „Og gaar,“ — sagde Moderen.

Et andet Billed fra „Det hvide Hus“: Moderen sidder ved Klaveret, Tine beder om „Sangen om Kærlighed“ og Moderen synger „den om Kærligheden“. Maaske havde hun digtet Ordene selv til en irsk Melodi. En af Stroferne lyder saaledes:

Skønnest er dog
det Elskovens Skær,
der gaar over den Elskendes Ansigt
naar han, uden at vente det, hastigt,
den Elskede ser.

Der er næppe Tvivl om, at Herman Bang troede fuldt og fast paa Moderens tragiske Skæbne. I sine Romaner har han indskrænket Børnenes Antal til fire, skønt Thora Black, ifølge Kirkebogen, fødte sin Mand otte Børn.

Der skal til Slut kun nævnes den skønneste Strofe af det Digt (S. 32), i hvilket Bang paakalder sine Barndoms minder fra Hjemmet i „Det hvide Hus“:

Du Moder,
der selv led,
rank som en Blomst,
der brat knækkes,
du, Moder,
der selv elskede,
bliv nu hos mig,
under mit Hjertes Vé.

s. 27AARENE 1879—1884.

s. 28

s. 29Fra Efteraaret 1879 til Slutningen af August Maaned 1880 opholdt jeg mig i Herrnhuter-Institutet „Montmirail“ i Nærheden af Neufchâtel. En ungdommelig Forelskelse, som mine Forældre ønskede at sætte en Stopper for, var Aarsagen til, at jeg skulde tilbringe et Aar i Pension i Schweiz for at lære „Pligt og Alvor“ — som min Fader sagde — samt perfektionere mig i Historie, Sprog og Musik.

Det var en bitter Overgang for mig syttenaars Pigebarn atter at skulle sidde paa Skolebænk efter det muntre Liv i Kjøbenhavn, hvis Sødme jeg allerede havde smagt i Form af Studenterballer og Theaterpremiærer. Jeg fandt mig dog snart tilrette i de nye Forhold, og de to danske Elever, Karen Vollquartz og Henriette Lorenzen, hjalp mig godt over den første vanskelige Tid. Det var os forbudt at tale Dansk, hvad vi naturligvis ikke overholdt. Tiden gik hurtigt, og Julen nærmede sig. I Ferien løb vi paa Skøjter paa Neufchâtellersøen og læste vort Hjemlands Literatur, hvilket kun undtagelsesvis blev tilladt i Anledning af de Bøger, der var sendts. 300s i Julegave, samt besvarede de talrige Julebreve fra Slægt og Venner.

Reglen var ellers den, at man kun én Gang ugenlig maatte modtage Breve fra sine Paarørende. Saaledes skrev Moder bestemt hver Onsdag til mig. Desværre havde hun den besværlige Uvane ikke altid at datere Brevene, men det første, jeg modtog i det nye Aar, maa have været afsendt Onsdag den syvende Januar 1880, thi samtidig sendte hun mig et Avisudklip af „Nationaltidende“ med „Vekslede Themaer“¹⁾ fra Søndag den fjerde Januar. Moder skrev: — „Det nye Stykke af Ibsen, „Et Dukkehjem“²⁾, har med Fru Hennings i Hovedrollen gjort megen Lykke eller rettere Opsigt, thi det har givet Anledning til Debatter for og imod Stykkets Indholds Berettigelse. Vist er det, det var et meget interessant Arbejde og blev fortrinligt spillet; jeg skal, hvis Du ønsker det, sende Dig en Feuilleton af Herman Bang, som meget karakteristisk bedømmer Ibsen igjennem hans Arbejder“ — Feuilletonen fulgte alligevel strax med i Brevet, men den behagede mig ikke. Bang begyndte med Ibsens Ungdomsarbejde „Catilina“ og jonglerede derefter med Digterens forskellige Kvindefigurer for at slutte med Aandriheder, der ganske gik hen over mit ungdommelige Hoved. Mit Svar blev derfor: —s. 31,„Allermest Tak for Udklip af Aviserne. Herman Bang syntes jeg mindst om, men læste det med Begærlighed, da det var dansk.“ — To Dage efter, den 9. Januar 1880, blev et Brev bragt fra Helliggeiststræde Nr. 20 2 i Kjøbenhavn til Udgiveren af „Nationaltidende“. Det var fra Herman Bang, og Brevpapiret var prydet med et slyngtet H. B., dog uden Krone. Efter en noget knudret Indledning, hvori han gør Rede for „hvorfor at han har betænkt sig meget længe og søgt forskellige andre Udveje“, inden han henvender sig til min Fader om et Forskud paa sin Gage til at dække nogle Gældsposter med, fortsætter han saaledes: — — — „Sagen er, at jeg i de sidste to Aar har maattet kæmpe for Livet. For to Aar siden var jeg en lille, ukendt Student, hvem Redaktionerne kun lo ud, naar jeg bad om Arbejde. Jeg blev ved at kæmpe, jeg troede kende mig selv og haabede, at der maatte komme en Dag, hvor man ikke lo mere.“ — — — „Jeg behøver ikke at fortælle Dem, hvorledes jeg kom først til Wille¹⁾, derfra hen til „Dagbladet“ og nu har opnaaet en Plads ved „Nationaltidende“, hvorover jeg er meget glad fordi den i og for sig er behagelig og giver mig Brødet. Men inden dette Øjeblik var min Existens problematisk, pekuniært uheldig og usikker, og jeg maatte gøre Gæld for at leve — gøre Gæld ɔ: lade være at betale mine Regninger.“s. 32 — — — „Min Bog¹⁾ lod mig betale noget, men der er adskilligt tilbage.“ — — — „Jeg tror at mine sidste Føljetoner har gjort megen Lykke, men De aner heller ikke hvilke Anstrængelser de har kostet. Og min store Komædie ligger helt hen. Jeg kan intet skrive, naar Folk banker paa min Dør og jeg ingen Penge har at betale med.“ — — — „Vil og kan De, kære Hr. Ferslew, selv laane mig Pengene til fuld Udbetaling, naar jeg bliver myndig og ellers med smaa Afdrag — thi 150 Kr. er ikke meget at slaa om sig med om Maaneden.“ — — —

Herman Bang ejede, da dette Brev blev skrevet, endnu nogle faa Tusind Kroner, som hans Kurator, ifølge hans Bedstefader, Ole Bangs Villie, først maatte udbetale ham, naar han blev myndig i 1882. Bang slutter Brevet saaledes: — „Tilgiv nu, at jeg kommer til Dem, men mit Helbred, mit Talent, min Arbejdskraft led saa meget, og jeg vilde være saa lykkelig ved at være færdig. Kun et endnu. Dette kan ikke vedkomme Redaktionen, kun Dem som Privatmand.“

Bang kom ikke længe til at vente paa Svar. Allerede næste Dag — det var Lørdag den 10. Januar — opsøgte „Privatmanden Ferslew“, Herman Bang i hans Hjem. Min Fader vilde helst af Selvsyn danne sig et Begreb om, hvad der laa bag ved denne Anmodning.

Besøget maa være faldet ud til Fordel for Bang,s. 33thi der findes mellem hans Breve til mine Forældre et rørende lille Takkebrev. Hans Taknemmelighed udtrykker han saaledes:— — — „Lad mig have Lov til endnu en Gang at takke Dem, ikke for hvad De gav, men for Maaden hvorpaa De gav. De vandt igaar en Ven mere.“ — — — „Jeg har kun et Ønske, at faa Lejlighed til at vise paa min Maade en ringe Gengæld. De kan begribe hvor det plager mig, at min Føljeton¹⁾ idag ikke tilfredsstiller mig.“ — — — „De næste skal blive gode. Om Balzac's Barndom, om „Kapitain Grant“ bag Kulisserne — Andersen²⁾ har givet mig Lov til at overvære Forestillingen paa Scenen.“ — — Samme Dag skrev „Privatmanden Ferslew“ paa Mallings Skrivekugle, Forløberen for de senere Skrivemaskiner, følgende i et Brev til sin Datter nede paa Montmirail :

— — — „Her gaar alt sin jevne Gang. Aviserne trives godt. „Nationaltidende“, som jo har kostet megen Besvær at faa frem, har dog nu naaet til 6000 i Oplag, den tager til hver Dag og lover altsaa en god Fremtid. Den unge Herman Bang, en Søn af det Hus, hvor afdøde Johanne var Lærerinde, er bleven Feuilletonist ved Bladet og gør endeel Lykke.“ — —

Herman Bang! Rygtet om denne bizarre Persons. 34var forlængst naaet til Montmirail. Helene Hiort-Lorenzen, Redaktørens Datter, havde allerede før Jul skrevet til mig, at der til Bladet var engageret en ny Medarbejder, der var noget af det mest aparte, hun havde set. Det var første Gang, jeg hørte hans Navn nævne i Forbindelse med „Nationaltidende“; men Johanne Ferslew, min Faders afdøde Kusine, fortalte i sin Tid om det besynderlige Hjem i Tersløse Præstegaard, hvor hun var Lærerinde for Bangs Søstre, da han gik paa Sorø Akademi. Hvorledes Pastor Bang¹⁾ sad med Hovedet omviklet af vaade Haandklæder og til Tider satte sig tilhest i fuldt Ornat og red omkring i Sognet. Pastor Bangs Melankoli og Nervøsitet tog tilsidst saadan Overhaand, at Familien frygtede en Katastrofe. Denne indtraf ogsaa midt under en Konfirmationshandling i Kirken. Pastor Bang blev suspenderet fra sit Embede og døde kort efter i Tersløse. Bang har i „Haabløse Slægter“ givet en uhyggelig Skildring af Faderens Udbrud af Sindssyge.

A. L.

3

Denne Begivenhed og Moderens tidlige Død havde kastet mørke Skygger over Herman Bangs Ungdomsaar og havde altfor tidligt lært ham Livets Alvor at kende. Nu var hans Ry, som sagt, naaet helt ned til os, og vi tre danske Pigebørn sloges om des. 35 ugentlige Feuilletoner. Den 28/1 1880 skrev Moder til mig: — — — „Jeg sender indlagt Herman Bangs Feuilleton fra i Søndags. Møder de Dig? Denne tror jeg nok gør det, den handler jo om en Forestilling paa dit gamle Casino. Imorgen skulle vi sammen med Fru Eckardt ¹⁾ derud. Jeg gyser for al den Skyden, det er nemlig „Kaptain Grants Børn“, som spilles.“ — Onsdag den 4. Maj afsender hun atter et Udklip: — „Jeg sender igen en Skizze af Bang. Jeg finder saa meget smukt deri; læg Mærke til Beskrivelsen af den solvarme Dag.“ — — — Det var Skitsen: „Et kvindeligt Studiehoved“, senere optrykt i „Tunge Melodier“ under Titelen: „Fortællinger fra Skumringen“. Vi syntes, den var vidunderlig dejlig og tænk! Herman Bang havde selv med Blyant, paa Kryds og Tværs over Papirstrimmelen, skrevet: H. B., H. B., han havde altsaa siddet i Moders Stue og læst den for hende — som jeg senere saa ofte har hørt ham læse sine „Themaer“ højt og ubevidst, med Blyanten, sendt en Hilsen til de ukendte unge Piger. Jeg begyndte at oversætte den til Fransk, dog jeg maa tilstaa, at det blev ved de første syv, otte Linier.

Men jeg fik snart andet at tænke paa. Allerede i Begyndelsen af Marts skulde der afholdes Eksamen. Jeg slap nogenlunde igennem den og i Paasken ventede jeg Besøg af mine Forældre. Med dems. 36 rejste jeg i Ferien til Genève og Montreux. Fader havde Hovedet fuldt af Planer om Anlæggelsen af en Papirfabrik og blev derfor mest hjemme paa Hôtellet, hvor Bordet i hans Værelse flød med Papirer og Tegninger, og overlod os alene at foretage Udflugterne til de smukkeste Punkter ved Lac Léman, indtil Ferien var forbi og jeg atter stod ene paa Perronen i Neufchâtel. I det første Brev, jeg fik efter Hjemkomsten, skrev Moder følgende: — „I disse Dage har jeg begyndt paa at gøre vort Sommerhjem ¹⁾ istand. Jeg har været hos Wessel & Vett for at købe Tøj til nye Portiører til Havestuen. Imorgen skal vi spise Frokost derude. Fader skal hen paa Tuborg, han staar i Underhandling om en Grund derude, den ligger lige over for „Slukefter“, og hvis der findes Vand nok — imorgen begynder de med Boringsforsøg — skal Papirfabriken ligge derude. Det vilde unægtelig være det, jeg vilde synes bedst om. Du kan da tænke, at det vilde være en Glæde at have Fabriken i Nærheden af vort Sommerhjem. — — I denne Tid taledes der meget om den Festlighed, der skal være i Anledning af Nordenskiølds Ankomst; der skal være Middag paa Børsen. Det er sandt: Jeg husker ikke om jeg sendte dig en Hilsen fra Student Levin, han gjorde mig en Visit forrige Søndag“ — — —

3*

Det nye Semester var nu begyndt. Jeg var kommet op i næste Klasse og fik her en virkelig Interesses. 37 for Fagene. De sidste Maaneders Undervisning paa Montmirail blev en god Afstiver for mine ellers ret spredte Skolekundskaber. Inden Sommerferiens Udløb var det blevet bestemt, at jeg skulde forlade Pensionen i Begyndelsen af September. Vilhelm Henriques ¹⁾ med Hustru og Datter, havde planlagt en Rejse til Schweiz, og der tilbød sig da en Lejlighed for mig til at faa Rejseledsagelse paa Hjemvejen. Jeg blev jublende glad ved Udsigten til snart at komme hjem, og med let Hjerte forlod jeg Pensionen, trods de mange Venner, jeg der havde vundet.

En paalidelig Chaperone overleverede mig i Familien Henriques' Hænder paa Banegaarden i Neufchâtel. Vi opholdt os en Dag eller to i Heidelberg. Henriques var en gemytlig Rejsefælle, men naar det kneb for mig at spise den megen Mad ved Table d'hôte, saa sagde han: „Sludder, har man betalt, skal man spise op.“

I Cölln købte jeg mig en Kjole. Moder havde skrevet, at jeg skulde være fiks, naar jeg kom hjem. Kjolen var sandelig „remarquable“, noget ganske Nyt dengang. Det var en „Lommetørklædekjole“, der betegnedes saaledes, fordi den var syet af lutter firkantede Stykker med vævede Borter som paa de gammeldags Lommetørklæder. Den var blommefarvet med graastribede Borter, uhyre oppuffet bagpaa, s. 380g den havde halvlange Ærmer, som krævede lange Handsker à la Sarah Bernhardt.

Vi tog hjem over Hamborg og Fredericia; Fru Henriques var bange for Kieler-Ruten. Over Bæltet undgik hun alligevel ikke den fæle Søsøge. Dengang gik der jo ingen Færger, kun et lille Dampskib, og Turen var drøj. Jeg var vistnok en af de faa Passagerer, der ikke blev syg. — —

Saa var jeg da atter hjemme igen. Vi boede endnu paa Landet, og det var vidunderligt igen at være inden for det kære Hjemms Mure, især da jeg nu var det uden Baand, fri som Fuglen.

En af de første Dage maatte jeg til Byen. Iført min Lommetørklædekjole, tilsvarende Hat med stor Skygge, Parasol og lange, lyse Handsker, kørte jeg med den gamle Hestesporvogn ind til Kongens Nytorv. Det var flot, for det kostede 30 Øre. Paa Hjørnet af Østergade mødte jeg Student Carl Levin, en af mine Kavalerer fra de første voksne Baller. Der blev en Snakken om, hvorledes Sommeren var gaaet for fælles Bekendte. Han havde været i Marienbad med sine Forældre — „uhyre rart og morsomt, naar man ikke bruger Kur“, sagde han. Egentlig havde han saa smaat beregnet, at vi skulde have stødt paa hinanden i Hamborg paa Hjemreisen; at det ikke skete, syntes at have bragt ham en lille Skuffelse. — „Farvel,“ nikkede jeg, „og kom

snart ud," raabte jeg, idet jeg svingede op ad Østergade, min dejlige, gamle Østergade!

s. 39 Paa Hôtel Royal traf jeg Moder, der saa smaat forberedte Indflytningen fra Landet. Det var dengang et stort Arbejde. Alle Gardiner blev taget ned om Foraaret og Vinduerne kridtede. Gulvtæpperne slaaet af og bragt til Opbevaring hos Tapetserer Sørensen. — „Jeg skal sige vos“ — det var hans Yndlingsudtryk — „Møllene er slemme her med Eftermiddagssolen paa Ruderne.“ Derfor turde Moder ikke være sit Faktotum overhørig, og Tæpperne blev pligtskyldigst fjernede hvert Foraar. Der var meget Tæppetøj anbragt i Lejligheden paa første Sal i Huset Ved Stranden 18, „Privatlejligheden“, som den benævnedes af Alle indenfor Husets Mure. Seks Værelser „en suite“ krævede meget, ogsaa af Gardiner og Portiører, der var af grønt Reps med paasyede Fløjelsborter og støvsamlende Fryndser. Da Lokalteterne i Store Kongensgade Nr. 24, hvor Fader begyndte sin Bladvirksomhed i 1864, var blevne for indskrænkede, købte han i Aaret 1877 Hôtel Royal. Paa første Sal indrettedes en Bolig til os; de øvrige Etager benyttedes til Aviskontorer, Redaktionslokaler, Sætterier og Støberi. I Kælderen arbejdede to Hurtigpresser og den første Rotationsmaskine i Danmark, „Viktoriapressen“, som Fader havde indført fra England.

Da Karakteren af en tidligere Hotelbygning jo aldrig helt kunde udviskes, saa blev den især følelig i vor Lejlighed, hvor Gaard- og Gadeværelserne deltes af den kedsommelige Hôtel-Korridor, ders. 40dannede en trist, mørk Entré, hvor en uhyre lang Knagerække, et Pillespejl og et Paraplystativ var hele Udstyret. Mine Forældres Soveværelse laa tilvenstre i Korridoren og vendte ud til Gaarden ; ligeledes Badeværelset. Da Fader var Foregangsmand i alt, hvor der var praktisk, saa blev dette Badeværelse med det store, indbyggede Kar midt paa Gulvet, den dobbelte Porcellains-Vaskekumme med varmt og koldt Vand og det fritstaaende Styrtebad i Hjørnet meget beundret. Spisestuen var ret mørk, der kom kun sparsomt Lys ind ad Hjørnevinduet, som havde smaa Ruder. De var bevarede paa alle Gaardfaçaderne i det nuværende Hôtel Royal, der blev opført 1796 paa det gamle Hôtels Grund efter den store Ildebrand d. 5. Juni 1795. Desuden var Stuen mørkt dekoreret med høje imiterede Egetræs-Paneler med Guldforsiringer, grønne Vægge og et egetræsmalet Kasetteloft. Om den store Buffet fortaltes der, at Egetræet stammede fra den gamle Knippelsbro, ligeledes de 18 højryggede Stole, — en Kopi — med Modificering — fra Rosenborg, og det brede, massive Spisebord med dobbelt Søjlefod. Paa en Maade: „Stuk“ var hele dette Interiør!

Af en Akvarel, som altid har haft Hæderspladsen paa min Væg, et Ungdomsarbejde af den for nylig afdøde Kunstner Karl Jensen, faar man et udmærket Billede af de to Stuer, der blev Rammen om vort daglige Liv.

Men sér det store Pillespejl fra Loft til Gulv,

s. 41 Dagligstuerne i det Ferslew'ske Hjem 1879.
Efter Akvarel af Karl Jensen.

s. 42

s. 43 efter den Tids Mode med et Arrangement af kunstige Planter foran. I Vinduet stod et halvrundt Marmorbord, altid fyldt med friske, velholdte Planter. Moder var en stor Blomsterelsker og kæmpede ufortrøden for at frelse sine Yndlinge fra den ødelæggende Gasbelysning og Centralvarmen. I Hjørnet stod Moders Skrivebord med Stagerne og Biscuitfiguren: Thorvaldsen støttende sig til sit Værk „Haabet, og de kendte, kære Smaating, som hun daglig havde mellem sine Hænder. Paa den anden Side af Døren — jeg maa tilstaa det — stod den hæslige Hjørnesofa med Etageren over, hvor der var opstillet smaa Gengivelser i Bronze af de berømteste Ruiner fra Forum, grupperende sig om en Vase i etrusk Stil. Bordet havde intet Tæppe, men bar en Visitkortskaal af Majolika. Varmeapparatet stod i det andet Hjørne af Stuen og var dækket af en Kamin-Opstilling med Spejl over. I denne var sindrigt anbragt en skjult Gasovn, som kunde frembringe Illusionen om en engelsk Kulild. Til Ære for min Moders Smag vil jeg bevidne, at den yderst sjældent blev tændt, men Fader kunde godt lide den Slags mekaniske Hyggearrangements. I Krogen ved Kaminen rislede et lille Springvand i Midten af et Blomsterbord fyldt med Bladplanter. Sammen med et Par magelige Stole, skjult bag et tofløjet Skærmbredt betrukket med persisk Stof, dannede dette en hyggelig Plads i Stuen. Et Par Gange har Herman Bang nævnet denne „Krog“ i sine Noveller eller

s. 44 „Situationer“. Han skriver f. Ex. i „Efter Ballet“ („Præster“, S. 125) : „ — — — Men siden, da de stod i Krogen ved Springvandet, sagde hun med et helt bedrøvet: „Jeg ved det godt, De er ikke lykkelig — — — men hvorfor finder De Livet saa tungt?“ — — — „Hvorfor? Maaske fordi jeg er et ensomt Menneske — — — “ Men hun saa stille hen for sig. „Og hvorfor vil De være det?“ sagde hun, og hun rødmede og blev — tavs.“ — — — Paa den anden Side af Kaminen havde den store Sofa med det aflange Bord sin Plads. Her blev Kaffebordet dækket, naar vi havde Selskab. Ved Vinduet paa Forhøjningen havde jeg min lille Enklave i Stuen. Hvor ofte har jeg ikke siddet der i mine egne Tanker og stirret ud over den gamle Kanal, især naar Solen gik luerød ned bag Assistenthusets Tag og Slottet og Kirken i Tusmørket ligesom blev større og mægtigere.

Men i Moders lille Dagligstue holdt vi mest af at være. Her stod Klaveret, og Moder havde sin Arbejdsplads ved Vinduet; her slog man sig ned, naar man havde noget at snakke med hende om. I denne Stue er der ført mange bevægede Samtaler, og der er blevet bestemt over manges Skæbne ; thi de fleste Samtaler med

Fader i hans Stue endte i Reglen inde hos Moder, naar vigtige Spørgsmaal drøftedes om Redaktionen, Bladets Trykkeri eller Sager vedrørende Forretningen i St. Kongensgade. ¹⁾ Det var jo i den gode, gamle Tid, da enhver afs. 45det talrige Personale kunde gaa direkte til Chefen for at klage sin Nød og betro ham sine Sorger eller komme med nye Ideer om dette eller hint, noget, min Fader altid havde et aabent Øre for. I dette Efteraar, da jeg var kommet hjem fra Montmirail, stod Opførelsen af Papirfabriken altsaa paa Dagsordenen. Boringen efter Vand paa Grunden ved Tuborg havde givet et negativt Resultat, og nu var der købt Grund ude paa Frederiksberg ved Nordre Fasanvej. Dag ud, Dag ind var der uendelige Konferencer, og de endte som Regel i Moders Dagligstue.

Naar Aftenavisen var gaaet i Trykken, kom ofte flere af Herrerne fra Redaktionen ned til Fader for at drøfte Dagens Spørgsmaal. Blandt disse var den fine, stilfærdige Redaktionssekretær, den senere Redaktør af „Nationaltidende“, Emil Bjerring. ²⁾ Med Guldlorgnetten i sin smukke, velplejede Haand docerede han med en ejendommelig sløret Stemme sin Mening for Fader, om paa hvilken Maade man kunde gøre et Fremstød for Bladet — den var i Reglen stik imod Redaktør Hiort-Lorenzens Mening. Fader havde tidt svært ved at balancere mellem disse to Poler. Saa kom Vilhelm Henriques brasende ind, rystende sin pragtfulde hvide Haarmanke, s. 46 med Lommerne struttende fulde af Papirer og Aviser. Han skulde tale om Møderne i Borgerrepræsentationen og Bladets Holdning dertil og om Børnene, Hjemmets musikalske Flok, der var glimrende sammenspillet med Fini som Orkesterdirigent. Et Par Gange glædede han mine Forældre med at putte hele Orkestret ind i to Droscher og køre ind til os. Saa blev der lavet Koncert i den store Sal, den, der tidligere havde været Hotellets Table d'hôte-Sal, og som Fader af og til laante ud til Bazarer eller Aftenunderholdninger i velgørende Øjemed. Her spillede Børnene saa løs med Fut og Fart under Finis Taktstok for os alene. Henriques gik stolt og lykkelig op og ned ad Gulvet og slog sig i det uendelige med den ene Haand ovenpaa den anden, en Vane han havde, som markerede en Art af Velbehag. Hans dygtige, bundmusikalske Hustru var ellers i Stilhed den, der havde skabt Musiken i det livlige, men naturligvis en Del bohêmeagtige Hjem.

Saa kom Herman Bang.

I September 1880 var han lige vendt hjem fra sin Rejse som udsendt Korrespondent for „Nationaltidende“ og havde, i Form af Breve sendte til Redaktøren, skrevet en Serie blændende morsomme Artikler fra Udstillingen i Düsseldorf (de kom i Bladet som „Vekslede Themaer“ d. 15., 18. og 22. August) og Referatet af Verdensudstillingen i Brüssel. s. 47 Samme Rejse gav ham Stoffet til „Themaerne“ „Besynderlige Byer“: „De Gales Stad“ (5/9 80) og „Nonnernes Stad“ (12/9 80), der senere optoges i „Herhjemme og Derude“ (1881).

Kun en og tyve Aar gammel havde Bang, før han tiltraadte Stillingen som Feuilletonist ved „Nationaltidende“, gjort sig bekendt og meget omtalt ved sine „Løsgænger“-Artikler i „Dagbladet“. Det var dog ikke hans første journalistiske Arbejde; thi dels havde han jo som tidligere antydnet skrevet en Del Artikler i „Morgentelegraphen“, og dels havde han allerede i 1878 i „Jyllandsposten“ faaet optaget en Del „Breve fra Kjøbenhavn“. I disse Breve kan en opmærksom Læser spore Bangs medfødte Journalisttalent, idet han ud af Dagens Begivenheder finder alt, hvad der kan formodes at interessere Læserne, i dette Tilfælde ganske særlig Provinsens. Blandt andet skriver han om Maurice Dengremont, Barnevirtuosen, der vakte saa stor Opsigt i Kjøbenhavn — et Slags Forstudie til Bangs Skildring af „Chariot Dupont“. Allerede da havde han ogsaa Blik for, hvad der kan tjene Danmark i Udlandet og kritiserede derfor stærkt Danmarks, som han kaldte det, „Fiasco“ paa Verdensudstillingen i Paris. Paa Folketheatret havde han faaet opført sine Enakter: „Du og Jeg“ den 20. Novbr. 1878 og „Hverdagsskampe“, der blev spillet første Gang samme Sted til Fru Holsts Benefice den 22. Aprils. 481879. Samme Aar udkom „Realisme og Realister“, hvoraf Hovedparten alt tidligere i „Ude og Hjemme“ havde vakt en vis Opsigt i litteraire og akademiske Kredse paa Grund af den nye Tone i disse kritiske Studier over Samtidens Forfattere, Topsøe, Schandorph, J. P. Jacobsen og flere. Studenter af Aargang 78, som Axel Hassing, Bangs Fætter, Louis Bramson, Carl Levin, Arnold Lobedanz og Julius Lehmann, tog Parti for ham. De fandt hans Talent ubestrideligt, men de tog Afstand fra hans teatralske Façon i Tale og Optræden.

Om Bangs Færden i Studenterforeningen kunde Hassing og Carl Levin fortælle mange muntre Oplevelser.

Som f. Eks. da Overretssagfører Ludvig Simonsen omkring 1880 dirigerede en Generalforsamling. Bang bad om Ordet.

S.: „Deres ærede Navn?“

B.: „Herman Bang.“

S.: „Student Bang har Ordet.“

B.: „Ikke „Student“, men Herman Bang!“

S.: „De har altsaa Ordet!“

Bang ankede over Bogindkøb og Bladhold, anbefalede specielt at abonnere paa „Revue des deux Mondes“ og henvendte sig hele Tiden til den ledende Senior.

S. (ringer m. Klokken) : „Den ærede Taler bør herom henvende sig til Bogsenioren“ [det var vistnok Svend Lembcke].

B.: „Jeg er bedst kendt med Theaterforhold, ogs. 49paa Theatrene henvender man sig aldrig til Statisterne om vigtigere Sager.“

S. (ringer stærkt) : „Det Udtryk kan ikke tillades!“

B.: „Jeg kan ikke finde andet adækvat Udtryk.“

S.: „Saa maa jeg fratage Dem Ordet!“

B.: „Jeg har sagt, hvad jeg havde paa Hjerte.“ Jubel! Midt i sin Tale kom Bang til at puste det ene Lys ud paa Talerstolen. Han agerede stærkt, skænkede sig et Glas Vand meget langsomt for at drille Simonsen. — Noget tidligere hændte følgende lille Episode, som bar Vidne paa en Gang om det Ubehag, Bangs Personlighed fremkaldte hos mange, og paa hans egen Forudfølelse af sine Evner. I Studenterforeningens Konversationsstue sad en Dag omkring det runde Bord ved Vinduet imod Holmens Kanal nogle af de konservativeste Medlemmer, Ludv. Jacobsen, H. C. A. Lund og flere, da Bang med et Par Venner gik gennem Værelset for at forlade Foreningens Lokaler. En af de Gamle bemærkede da et eller andet spydigt, og de lo — da vendte Bang sig henne ved Døren og formelig hvæsedes : „ Le kun, d'Herrer — inden De ved af det, vil De se mit Navn prange paa alle Byens Gadehjørner!“ — Det var nemlig kort før „Du og Jeg“ kom op paa Folketheatret.

Herman Bang besøgte i de Aar ret ofte sin Tante Olivia, „Excellencen“ Ole Bangs Datter, Enke efter Prof., Overlæge, Dr. med. M. Hassing. Hun boede s. 50paa Østerbro lige overfor Søerne, og i hendes Hjem samledes en Dag i Ugen hendes Søster Fru Aarestrups Døttre og deres Veninder, som sammen med hendes Datter Sophie havde dannet en Syforening i velgørende Øjemed. Naar Sytøjet Klokken syv blev pakket sammen, stillede „Partiet“ hos Damerne. „ Partiet“ var den yngste Søn Axel og hans Venner, der læste hos Manuduktør sammen, de kom nu for at underholde de unge Piger inden Aftensbordet. Bagefter dansede man eller legede. — Lykkelige, harmløse Glæder!

Til disse Aftener kom, som sagt, Bang af og til og var altid velkommen dér i Huset. Tante Olivia følte sig saa tryk ved at vide lille Axel under Hermans beskyttende Vinger, naar de senere paa Aftenen fulgtes ind ad Byen til. Tante Olivia troede saa fuldt og fast paa Herman, men det var jo ogsaa før „Haabløse Slægter“ udkom! Ved disse Sammenkomster var Bang slet ikke skabagtig. Han var munter, legede og dansede, men yndede ogsaa at agere uhyre „erfaren“ og Levemand i den Tids Stil. Han havde just da begyndt at vække Opsigt. Haaret var redt ned i Panden, Jakken højt knappet og snæver, men han blev læst. Hans ugentlige Feuilletoner i „Nationaltidende“ vakte ogsaa berettiget Opsigt.

Axel Hassing elskede at drille Bang. I „Hverdagskampe“ staar følgende Repliker:

William: — Jeg havde troet, De blev her hele Efteraaret.

s. 51Tekla: — Du er virkelig for sangvinsk, William, at tro, at Frøken Kaalund vilde spille hele sit Efteraar paa OS. — —

Nu har H. V. Kaalund, som bekendt, udgivet to Digtsamlinger: „Et Foraar“ og „En Efteraar“. Dette benyttede Axel Hassing til, ved et af de muntre Aftenselskaber paa Østerbro, at spørge Bang, medens alle hørte derpaa: „Hvorfor, Herman, staar der ikke „sin Efteraar“, men „sit Efteraar“ i „Hverdagskampe“ angaaende Kaalund?“ — „Hvad er det, Du siger, Axel?“ — „Jo, Folk undrer sig over den Hentydning til Kaalunds Digte.“ — Bang vred sig og skreg op: „Aa, Du Almægtige, skal man nu ogsaa gøre Nar af den uskyldige Replik!“ — —

Ved den sidste selskabelige Sammenkomst af „Foreningen til fattige Børns Tøjforsyning“ den 24. April 1879 havde Louis Bramson skrevet en Sørgekantate i tvende Afdelinger med Kor af passive Medlemmer, hvori forekommer følgende Vers paa Mel. „Cumberland“:

— „Naar saa alle mætte var,
lod man Bordet flytte,
derpaa ind i Stuen bar
vi Laaget af en Bøtte:
Digterlegen
„her man“ megen
Glæde havde ved,
en Forfatter,

som vi skatter
højt, vi heldigvis fik ogsaa med.

A. L.

4

s. 52Og naar vi bytted' Ringene
Ri, Ra, Ringene,
saa kom der Liv i Tingene
Tju, tja, Tingene.“ — —

Bang morede sig godt i denne Kreds af yngre Studenter og unge Piger; især yar han meget indtaget i en Frøken Dahlerup, en Slægting af „Excellencen“s anden Hustru, Sophie, født Dahlerup.

Dette var, hvad jeg kendte til Herman Bang, indtil vi i Slutningen af September flyttede til Byen.

En Formiddag — jeg husker det saa tydeligt, som var det hændet igaar — sad jeg ved Klaveret og spillede nogle af de Musikstykker igennem, som jeg havde lært nede paa Montmirail. Min Færdighed var saare ringe, og idelig snublede jeg i de vanskelige Passager, men jeg havde maaske en lille Smule sentimentalt ved mit Foredrag. I en Pause hører jeg noget pusle ved Døren bag ved mig. Det lille Blik- Nøgleskilt, der hængte dør fra Hotellets Tid, klirrede, idet Døren langsomt lukkedes op og et Hoved kom tilsyne i Døraabningen. Jeg rejste mig forskrækket op, men Personen, der stadig holdt fast i Dørlaasen, sagde, idet den smuttede ind i Stuen: „Bliv ved, Frøken, De spiller saa smukt.“

Det var Herman Bang, der kom for at bringe min s. 53Moder en Bog. I samme Øjeblik steg et Barndomsminde op i min Bevidsthed. Det var en lille Pige i hvid Balkjole med ceriserødt Livbaand, der kom hjem fra sit første Bal. I Favnen havde hun syv Kottillonsbuketter, som hun, straalende over hele Ansigtet, viste frem til sin Fader. Jeg føler endnu det Stik, som det gav i mit Barnehjerte, da Fader sagde: „Husk paa, min Pige, at naar der vises dig saadan en Opmærksomhed, er det ikke for din egen Skyld, men fordi du er min Datter.“ — Jeg stod nu over for Bang og tænkte — Ah! det er altsaa Udgiverens Datter, der spiller smukt. Og jeg tror virkelig, at dette første Møde — med Urette maaske — blev bestemmende for min Opfattelse af ham; jeg blev „en garde“ og tvivlende. Besøget blev kort. Et Par Forsøg fra hans Side paa at faa en Samtale igang bristede paa Grund af min Forvirring. Jeg bad ham vist ikke engang om at sidde ned. Et Øjeblik efter tog han Afsked. Men hans Væsen, hans Skikkelse, havde prentet sig dybt i min Erindring.

Hovedet syntes for stort til det spinkle Legeme, især var Baghovedet stærkt udviklet. Det mørke Haar dækkede som en uregelmæssig Fryndse det meste af Panden; Øjnene var dybtliggende, brune, smukke trods en let Skelen med det venstre Øje, der gav Blikket et noget flakkende Udtryk. Øret var stort, lidt degenereret i Formen, Næsen kraftig, let buet, med nervøse Næsebor. Munden var stor, men s. 54smukt formet. Læbernes Farve traadte stærkt frem mod den matte, olivenfarvede Hud.

4*

Bangs Skikkelse var slank, han var hastig og væver i sine Bevægelser. Blev han ivrig over det Emne, han forfægtede, gik han op og ned ad Gulvet paa en ejendommelig traneaagtig Maade, ofte holdende sig med Haanden paa den ene Hofte. Hans Hænder var smaa og slanke, og han benyttede dem idelig til at understrege sin Tale. Naar Bang lige kom fra sin Frisør og Haaret var arrangeret efter Kunstens Regler ned over Panden, kom der let noget kvindagtigt over hans Ydre; men blev han ivrig og rystede Frisuren i Uorden, saa var det ligesom han strøg det af sig igen — glemte at være Poseur.

Hans Klæder sad altid meget stramt til Figuren, og han valgte helst til sit daglige Tøj stærkt sribede eller tærnede Stoffer i brunt, som han foretrak — „ det gav ligesom Fylde til Figuren“, sagde han. Dertil bar han som oftest mørkeblaat Slips, hvidt Silkelommelørklæde med blaa Bort og blaat Monogram. Jeg mindes aldrig at have set Herman Bang vælge grelle Farver til sin Paaklædning.

Bang holdt meget af min Moder. Hun gik altid i Forbøn for ham hos Fader, naar et eller andet skulde opnaas. Han læste ofte sine Manuskripter til de „Vekslende Themaer“ højt for hende, og de drøftede altid de Velgørenhedssager sammen, som han med sin Pen støttede i Bladet. Bang gav jo gerne til alle, bare han havde noget at give af.

„Vekslende Themaer“ — ja, disse ugentlige Kroniker s. 55fortjente et helt Kapitel for sig. Især maa man, naar man læser dem paany, efter næsten et halvt Aarhundredes Forløb, forbavses over Forfatterens utrolige Modenhed, saa ung han var. Enkelte har Bang jo selv senere indlemmet i sine Skrifter, men der er adskillige endnu, som fortjente Genoptrykning i hans samlede Værker. Alene at nævne nogle Titler paa „Vekslende Themaer“ giver et Indtryk af, hvilken født Journalist Bang var. Jeg nævner iflæng: „ Hvorledes vi begrave vore Døde“, „Fru Eckardt“ (en klog Karakteristik af den udmærkede Skuespillerinde), „Magasin du Nord“, „Jacques Offenbach“ (10/10 1880). Af sidstnævnte citerer jeg som en Prøve paa Herman Bangs

Fremstillingsmaade disse Indledningslinier: Theaterbudet fra Renaissance mødte i Tirsdags som sædvanlig i Nr. 8 paa Boulevard des Capucines for at afhente Partituret til Maestroens nye Operette „La belle Lusette“, hvori han efter Gaarsdagens Prøve havde ønsket at rette nogle Takter. „Til Hr. Offenbach,“ sagde han ned i Portnerrummet.

Men Portneren standsede ham: „Det nytter ikke, De gaar op,“ sagde han, „Hr. Offenbach er død.“

Som Lynet bredte Rygtet om Maestroens Død sig i Paris, men Boulevarderne mødte det med Mistro. „Jacques“ — man kaldte ham atter Jacques — død ... det var umuligt; man havde jo nylig set ham i Café Riche ...

Men Jacques var død, og godt at han var det, thi Børn af den glade Tid bør dø, naar Glæden er ommes. 560g Dirigenten fører an til Kehraus — født af Dagen maa man gaa med Aftenen, og for Offenbach truede Skumringen allerede med at blive til Nat. — — —

Og den næsten 12 Feuilleton-Spalter lange Artikel slutter med nye Forsikringer om, at Offenbach døde i rette Tid, inden han overlevede sig selv og med en vis Skepsis overfor hans endnu uopførte „store Opera“. Her saa Bang fejl. „Hoffmanns Eventyr“ blev som bekendt en Verdenssucces, der endnu over et halvt Aarhundrede efter Førsteopførelsen høres med Begejstring af Alverdens Musikvenner Jorden over.

En Kronik: „Otto Borchsenius“ var en fortrinlig Værdsættelse af denne Litteratur-Historiker og Kritiker med Fremhævelse af det „hostrupske“ ved ham og af hans Bestræbelser for at bane Vej herhjemme for svensk Litteratur, hvilket ogsaa laa Bang saa varmt paa Hjerte.

„Samfundsproblemer i en Bonbonnière“, Redegørelse for Alexander L. Kiellands første Arbejders Ejendommeligheder — Artiklen vakte paa én Gang Harm og Beundring hos Kielland, hvilket kan ses af et Brev til Edv. Brandes i hans trykte Samling af Breve, „Et Besøg paa Carlsberg“ (som Bang med sin Nonchalance for Navnes rette Bogstavering haardnakket kalder „Karlsberg“), „Vilhelm Topsøe“ (dateret fra Schandau 16/7 1881 — en særdeles smuk og sandfærdig Nekrolog over denne hans synderligt s. 57gode Ven fra de alleryngste Skribentdage), „Fæstekontorer“, „Folketheatrets Kolling“, „Chopin“, vidtløftige dramaturgiske Artikler om Emil Poulsen, Agnes Nyrop, Fru Oda Petersen (den senere Professorinde Oda Nielsen), Peter Jerndorff, Carl Wulff, Fru Betty Hennings (specielt i Edv. Brandes' „Gyngende Grund“), „Un père prodigue“ paa Casinos Theater (oversat af Severin Abrahams og Bang selv), Sarah Bernhardt, Fru Julie Hansen (Folketheatrets fejrede Lumbye-Datter), Ibsens „Gengangere“ (først om Bogen, saa om Aug. Lindbergs modige Opførelse af Dramaet paa Folketheatret), Camilla Lerche, Josephine Gallmeyer (Wienernes Yndlingsaktrice), Ad. Rosenkilde (en fortræffelig Nekrolog, der blev til i faa Timer, lige da Bang erfarede denne Skuespillers Død — noget af det rigtigste, der er skrevet om samme Kunstner), „Oldinge og Sønnestøtter“, „Billig Mad“, „Fra Charlottenborg“ (Bang skrev for Resten med dengang ikke ualmindelig patriotisk Purisme „Charlotteborg“), „Tivoliana“ (helt forretningsmæssig Statistik) etc. etc. — Opsigt vakte sandelig disse Feuilletoner. Der var dem, de irriterede ved deres nymodens Form. Georg Brandes, der langt senere skrev forstaaende og smukt om Bang som Romanforfatter, lod sig forlede til at kalde Bangs Hjerne en „Fruentimmerhjerne“, og Edv. Brandes, for hvis Theaterstykkers Opførelse i Udlandet Bang dog saa hæderligt kæmpede, vilde slet ikke se det, der røbede det s. 58sjældne Talent, i hvad Bang skrev. Men der var mange, mange flere, der blev „Nationaltidende"s Venner, netop paa Grund af Bangs Søndagsartikler.

En Kronik af 9/12 1883 skal til Slut citeres her. Den er knap 6 Spalter stor og kaldes „Vinter“. Bang har den Søndag aabenbart ikke haft noget rigtig „aktuelt“ Emne at kausere over, og han bygger paa Barndomserindringer og velopbevarede lagttagelser følgende rørende Smaabilleder op. — „En Morgen vaagnede vi og saa alting hvidt, Gader og Tage, og rundt i Parkerne bar Grenene den skinnende Sne . . . Digtere, det er noget for Eder. Stem blot Harpen og syng. Naturalister — frem med Eders Notérbøger og notér. Tæl, hvor mange Stjerner der er, forat I ikke skal synde mod en Decembernats Astronomi !..

Saa har man spist Æbler og Nødder. Dér i det gammeldags Hus har Æblerne maaske surret rundt paa Kakkellovnspladen, og man har spist dem paa en Underkop maset med Sukker. Og „Far“ har faaet en Toddy . . .

Men der er andre, der faar andre Tanker. For hvem en Vinternats Kulde vækker andre og sørgeligere Billeder . . . Tro mig, vi har Uret i at smile ad disse Mennesker, der altid rende med en „Liste“. Vi kende dem alle. Det er Damer, som altid har en Subskriptionsseddel i Muffen, Lodsedler i Lommen. Den Dame dér kan aldrig komme i Selskab uden at s. 59servere en Elendighed ved Desserten . . . Jeg forstaa deres Rastløshed. Den, der én Gang har set en stor Bys Elendighed lige i Ansigtet — just en Vinterdag som nu —, han glemmer det aldrig . . . Saaledes gaar det ogsaa mig . . . Hjælpe, hjælpe — her kan ikke saadan hjælpes — mæt dem — mæt dem bare en Dag . . .

Og fremfor alt — husk paa de tause Fattige, som ikke beder . . . Der er saamange Saadanne, og det er vor Pligt at huske dem. Har vi ikke alle Erindringen om en gammel Pige fra vore Forældres Hus? Hun kyssede os, naar vi græd, fordi vi var faldet, mens vi legede — hun tog os paa Skødet om Aftenen, naar Moder var ude,

og hun fortalte os Eventyr, indtil vi skulde i Seng. Vi ser endnu hendes gamle, furede Ansigt, ældet før Tiden i Slæb og Slid, hendes høje, ranglede Mandfolkefigur og de graa Øjne . . . Vi ser hende paa vor Fødselsdag komme ind om Morgenens paa Sengen med Kringlen til en „Rigsort“ med Navnet af Sukker midt paa . . . Hvor er hun nu? Vi véd det ikke. Men lad os give en Almisse unde? hendes Navn — til en anden, andre har glemt, lige som vi glemte hende. Vi vil give og give saaledes, at ingen saares. Thi at modtage er svært. Derfor er at give saa vanskelig en Kunst. Alee vort Hjerter kan lære os dette . . .“

— Saaledes skriver denne „Vismand“ i sin egen Stil, der maaske smager en lille Smule af H. C. Andersen — men hvordan er det, Georg Brandes i sin s. 60 Karakteristik af Bang fra 1901 skriver? „Fra Andersen har han taget Følsomheden i Arv . . .“ Netop. Gang efter Gang mindes man Herman Bang, naar man fordyber sig i H. C. Andersens Breve. I lige høj Grad maa man beundre lagttagelsernes Rigtighed (især de sete) og Følsomhedens usvigelige Ægthed. Sære var de begge, hver paa sin Manér og hver for sig præget af deres Tid.

Omkring 1880 tog Bang sig meget varmt af den unge Martinius Nielsen, hvis Talent som Skuespiller han havde opdaget ved en Studenterkomedie- Forestilling paa Hoftheatret. Bang læste med ham, og den 6. Oktober 1880 debuterede M. N. paa Casino som Aage i „Mester og Lærling“. Bang har i „Haabløse Slægter“ skildret ham som den unge Andersen, der aflægger Prøve som Aladdin. At han ikke tog fejl af den unge Mands Evner for Scenen, fik denne senere bevist som Skuespiller og Theaterdirektør.

I et udateret Brev til min Moder, der bevidner Bangs varme Interesse for den unge Debutant, skriver han: „Kære Fru Ferslew, — „Maa ikke Martinius og jeg en Aften læse lidt højt nede Hos Dem? De vilde faa et saa meget sandere Billede af det Menneske, og jeg holder saa meget — tro mig dog — saa meget af Deres Mand og Dem, at jeg gerne vilde, De skulde forstaa dem, jeg sætter blandt mine Nærmeste — især nu, hvor Martinius skal spille den store Rolle.“ — — Saa vidt jeg véd, fik Bang ikke s. 61 Lejlighed til at forestille sin daværende Protegé i vort Hjem.

Efter først i Aaret at have udgivet „Tunge Melodier“ med Optryk af en Del „Vekslende Themaer“ udkom i Efteraaret 1880 hans store Roman „Haabløse Slægter“. Dens Beslaglæggelse kom over Bangs Hoved som et Tordenskrald og rystede ham dybt. Han var i sit Forfatterskab saa langt fra at være obskøn, og han glemte aldrig den Krænkelser, som derved blev ham tildelt. De Scener, han maatte stryge i 2den Udgave, var, efter Nutidens Opfattelse, saare harmløse og ret betydningsløse for Bogens kunstneriske Værd. Bang blev sat under Tiltale d. 3. Januar 1881 og dømt ved Kriminalretten d. 23. Juli s. A. Denne Begivenhed svækkede tilmed Bangs Stilling ved Bladet, som han nu netop skulde til at bygge op. Fader tog ogsaa Sagen alvorligt og har sikkert raadet Bang til at være paa sin Post; en Gentagelse kunde tvinge Fader til for Bladets Renommés Skyld at miste Bang som Medarbejder.

Nu var der frit Slag paa Herman Bang. Han haanedes i Vittighedsbladene, og der fortaltes fra Mund til Mund usandfærdigt om hans Latterligheder i Toilettekneb. Hvorledes han hældte hele Flasker Parfume ned ad Ryggen for at stramme sig op. „Punch“ afbildede ham og Peter Nansen iført Kjølesæt med korte Ærmer, Kniplingsvolanter ved Albuerne og lange Handsker.

s. 62 Da „Cæsar Girodots Testamente“, ¹⁾ den 1. Oktober 1880 blev spillet paa Folketheatret, havde Villiam Pio heri anlagt en Maske, der fuldstændig kopierede Herman Bang. Jeg var selv tilstede ved Premièren. Fader blev paa sine Blades Vegne meget fornærmet over, at en af hans Medarbejdere blev offentlig haanet fra Scenen og meddelte næste Dag Theaterledelsen, at saalænge Pio spillede med Bangs Maske, blev Forestillingen i hans samtlige Blade ikke anmeldt og selv ikke de betalte Annoncer optagne i dem. Pio maatte derfor, efter et Par Opførelser, forandre Masken. Det hed sig i Journalistkredse, at Herrepersonalet paa Folketheatret med Pio i Spidsen var blevet irriteret over en Bemærkning af Bang i en Anmeldelse om, at d'Herrer nok kun kendte løse Manchetter, selv naar de agerede Marquis'er.

Kort efter „Haabløse Slægter“'s Udgivelse, men inden dens Beslaglæggelse, var cand. phil. Carl Levin i Selskab hos Ludvig Bing, Medejer af „Bing & Grøndahl“'s Porcellainsfabrik. Der var tilstede bl. a. Edvard Brandes og J. P. Jacobsen. Bogen kom paa Tale; Brandes fandt den forfærdelig, navnlig kedelig, Ingenting af literær Betydning. Jacobsen sagde ham imod: „Den er kedelig med alt det „Komediespilleri“, men den er knusende løfterig og tatentfuld,“ sagde han. Brandes brugte et stygt Ord om Bogen. Jacobsen svarede derpaa med et Skuldertræk.

s. 63 Paa Hjemvejen sagde Brandes til Carl Levin, at det dog var for galt, at Bang kunde vække Alverdens Opmærksomhed bare ved at rede Haaret ned i Panden. „Om jeg saa lod mit Haar vokse ned paa Maven, var der ikke en Hund, der vilde gø derad,“ sagde den daværende, ret nybagte Folkethingsmand.

At Brandes ikke var Herman Bang god, sés af følgende Episode, der indtraf ved den improviserede Fest i Larsens Lokaler paa Sct. Annæ Plads, den Aften, da Senioratet havde nægtet Sold paa den store Sal i den gl. Studenterforening, efter at Georg Brandes havde holdt Foredrag dér. Bang holdt ved Festen en Tale for J. P. Jacobsen, der dødssyg var tilstede. Derefter rejste Edvard Brandes sig og yttrede, ret umotiveret, at hans Ven Jacobsen ikke kunde tale i det røgfylde Lokale, men at han (Brandes) vilde sige, at Bang var ikke den,

der burde udbringe Jacobsens Skaal, han var ikke værdig at løse Jacobsens Skotvinge. Det virkede pinligt. Bang blev ligbleg. Da raabte Holger Drachmann over Bordet. „Jeg gi'r Dig Haandslag, Herman!“ Det hjalp. Drachmann gav herved Bang en Oprejsning for Brandes' noget brutale Overfald.

Redaktionssekretær Emil Bjerring var Bangs gode Aand. Han vilde bevare Bangs Kræfter udelte for Bladet, hvorfor han paa alle mulige Maader søgte at forhindre ham i at holde Oplæsninger eller Foredrag. Han troede ubetinget paa Bangs glimrende Evner som Journalist og mente, at denne helt s. 64 burde ofre sig for Pressevirksomheden. Det var derfor en Betingelse for Bangs Stilling ved „Nationaltidende“, at han ikke læste op i Kjøbenhavn; at det ikke var forbudt ham i Provinsen, ses af et Brev, som han skrev paa Moders eget Brevpapir, da han ikke traf hende hjemme. — — — „Som jeg fortalte Deres Frue forleden Dag, skal jeg imorgen første Gang ud i Provinsen og læse højt. Jeg gør det for at tjene Penge og afbetale og kun af den Grund: de fleste Oplæsninger vil vel give mig: ca. 300 Kr. og det tager kun én Dag.“ — — Bang fik naturligvis Lov til at gøre dette Forsøg; men han fik ikke Held med sin Oplæsning i Hillerød, hvilket han sukkende bekender i et Brev til Fader: — „Hvor meget ondt det har gjort mig med min Spekulation i Hillerød, tror jeg De maa vide.“ — — „Jeg havde saa langt fra nogen Gevinst, at de Penge slet ikke slog til, og Himmelen vide nu hvordan jeg faar Dem betalt. I Roskilde er jeg indbudt af en Klub, men faar kun 40 for det, men saa er der ingen Risiko.“ — — —

Det var en livlig Saison, Vinteren 80—81. Jeg kom paa mange Baller og morede mig brillant i den muntre Kreds, der bestod bl. a. af Stud. jur. Frits Hiort-Lorenzens og hans Søster Helenes Venner og Veninder. Der var et akademisk Pust over disse Baller, som var noget Nyt for mig. Desuden gik vi meget i Theatret og var i Reglen med til de fleste Premièrer, baade i det kgl. Theater og i s. 65 Secondtheatrene, som man den Gang benævnedes Folketheatret og Casino — andre Theatre eller Forlystelser, udover Tivoli om Sommeren, Concerter og Karnevaller om Vinteren, fandtes der jo ikke, hvor Damer kom. Disse Førsteforestillinger var det altid morsomt at være med til. Jeg husker hvor forventningsfuld man var, hvorledes man jagede med at komme i Tøjet. Det korte Pandehaar fik sig en extra Behandling med Krøllejernet. Kjolen tog det Tid at faa paa. Den var hægtet eller snøret i Ryggen, og der var mange Hægter lige fra den høje Halskrave til langt ned over Taillen. De moderne Kjoler var syet i Prinsesseform, det vil sige ud i et, men strængt følgende hver Form. Først ved Knæet kom Plissée og Svøb. Dertil brugtes halvlange Ærmer og lange Handsker. Et dekolleteret Toilette saas aldrig i Theatret, og da de lange Kjoler ikke fordrede de lette Selskabssko, gik man i Reglen tilfods til Theatret, naar Vejret ikke var særlig slemt. Det var meget sjældent at Fader lod spænde for Karethen for at køre derhen. Man forsynede sig med solide Gummistøvler og langt Plyds- Aftenslag, hvorunder man bekvemt kunde holde Kjolen op. Hovedet var bundet ind i et godt varmt Tørklæde — Moder gyste ved at se mig med et let blaat Slør slynget om Hovedet. Jeg husker mig selv styrtende i sidste Øjeblik ned ad Trappen paa Hôtel Royal — mine Forældre var allerede langt nede i Porten —, Slaget flagrede om mig, Viften s. 66 holdt jeg i Munden medens de lange Handsker blev trukket paa under de mange raslende Sølvringe, 10, 12 Stykker over hinanden, Venskabs-Armbaand, som det var den Tids unge Piger en Fryd at samle paa. Fader passede altid nøje Tiden og holdt mest af at komme ind — ubemærket — naar Gassen var ved at blive skruet ned og Tæppet lige ved at gaa. Vi havde jo vore faste Yderpladser.

Jeg husker endnu Lyden af Publikums Snakken og den underlige Lugt af Gas og Kulissestøv, der slog os imøde, naar Døren til 1ste Parket sagte lukkede sig bag os. Det var som kom man ind i et stort Privat-Selskab : der blev en Nikken og Smilen til de mange Bekendte rundt omkring. Bang har saa levende beskrevet en saadan Premièr-Stemning i Romanen „Stuk“. —

I Privattheatrene havde vi vore Pladser lige bagved Bladenes Anmeldere, og i Reglen sad Herman Bang dér, eller han stod ude i Sidegangen. Alle Kikkerter rettedes mod ham, og da han ofte i Mellemakten ivrigt konverserede Moder og mig, saa blev der naturligvis lagt noget deri, hvad der i Virkeligheden slet ikke var.

Bang følte sig nu ganske som hjemme hos os. Han elskede Børn, og min lille Broder var henrykt naar Bang byggede fantastiske Huse af hans Klodser paa Spisestuebordet og bagefter lod dem styrte om med et Brag. Saa lo de lige højt begge to. Eller naar han fortalte Historier for ham; ganske som s. 67 hans egen Moder havde fortalt dem for Bang som lille Dreng i „Det hvide Hus“ paa Als.

Dog, det var i Reglen alvorligere Sager, der drøftedes, naar Bang svippede ned fra Redaktionen i et ledigt Øjeblik. Det var jo altid Bladets Fremgang, han kæmpede for. Bang elskede nemlig Arbejdet i sin Gerning, paa hvilket Omraade han end gjorde sin Indsats. Straks efter at han var kommet til Bladet, forsøgte han at indføre det lettere Stof. Han skabte saaledes Rubriken: „Mosaik“, der endnu saa længe som „Nationaltidende“ udkom var Bladets faste Spalte. Han paabegyndte oppe i Bladet under Betegnelsen: „Charivari“ en anden Rubrik, hvor alle Spørgsmaal af Døgnets Interesser optoges til Behandling af unge, friske Penne, for det meste af den frisindede literære Lejr.

Men Bangs Kongstanke var en Literatur-Tidende, der skulde aabne sine Spalter for de betydeligste skandinaviske Forfattere, men dertil var Tiden endnu ikke moden. Fader skød stadig Tanken fra sig, vel nærmest af økonomiske Grunde.

Alle disse nye Idéer, som Bang med ukuelig Energi forcerede fremad, skaffede ham naturligvis mange

Fjender inden for Redaktionspersonalet. Han tog jo, for sig og sine, Pladsen op for de andre. Hans daglige Færden nede paa „første Sal“, fik Rygterne til at svirre rundt i hele Huset. Det var jo ikke saa svært at stave og lægge sammen — der var jo Datteren — man kunde vel ikke vide, om s. 68der ikke laa Faren for, at han engang fik for megen Indflydelse paa Bladet.

A. L.

5

Hiort-Lorenzen, Redaktøren, kunde ikke fordrage Bang, der ogsaa drillede ham, naar han kunde komme til det. Saaledes fortaltes der, at da Hiort-Lorenzen en Gang, for Opadgaaende, mødte Herman Bang paa Hôtel Royals Trappe en Lørdag Aften og spurgte ham: „Naa, hvad handler saa Deres Feuilleton imorgen om?“, at Bang da svarede, løbende ned ad Trappen: „Det kunde De li'e at vide!“ Eller en Dag, da samme Herre forstyrrede Bang, der sad og skrev, ved at gaa rundt og lede efter Noget: „Hvad søger Redaktøren?“ „Aa — det var mit Blækhus, der er blevet borte for mig.“ „Blækhus! men hvad vil De dog med det?“ udbød saa Bang. Ved saadanne Lejligheder kom det drengagtige op paa Overfladen hos Bang, der klædte ham saa morsomt.

Naar Bang trængte til en lille Hjertestyrkning, løb han ofte ned til os og gik lige ind i Spisestuen, hvor han vidste der altid stod nogle Flasker Rødvind ved Siden af Buffeten; Glas fandt han selv frem. Jeg har hørt vor Stuepige Ane sige — han har forresten benyttet hende som Model i den lille Skizze „Efter Ballet“ — „Det kan ikke nytte, De kommer idag, Hr. Bang, vi har Vælling til Middag!“ Naar Fader og Bang var optagne af nye Planer, trak nemlig Samtalerne ofte saa længe ud, at Bang blev til Middag.

s. 69En Dag, da jeg kom hjem fra min Time i Ridning hos Kronprinsens Berider, Noll, ude i Dronningens Ridehus ved Amalienborg, blev jeg forfærdet over at se min Bedstemoder sidde rædselslagen paa en Stol i Dagligstuen. For hendes Fødder laa Bang i en forvreden Stilling. „Tag dog det Menneske bort, Anna!“ skreg hun. Bang sprang op. — „Gud, Frøken Ferslew, jeg demonstrerede bare for Fru Lindholm, hvorledes de Gale er i Gheel.“ — Saaledes husker jeg mange Smaapudsigheder om Bang i hans unge Aar.

Op imod Jul fik vi travlt med at forberede os til at spille Privatkomedie, Frits Hiort-Lorenzen, hans Søster Helene, Student Levin og jeg havde nemlig faaet Lov af Fader til endnu en Gang at benytte den store Table d'hôte-Sal til at stille et lille Theater op i, da Lokalerne paa første Sal ud til Fortunstræde fra første Oktober 1881 var lejet ud til Læseselskabet „Athenæum“. Levin havde oversat en lille Komedie paa rimede Vers; Stykket, der hed „Das erste Mittagessen“, havde han set paa et Dresdner-Theater. Personerne var: Herren, Fruen, Lægen og en Tjenestpige. Der var indlagt et Par Sange, og Handlingen var den, at den unge Frue slet ikke forstod sig paa Kogekunsten og de Konflikter, der udviklede sig deraf.

Bagefter skulde der arrangeres Tableaux'er, og Matematikeren, Professor, Dr. phil. Julius Petersen, der var en Ven af vort Hus, havde lovet at s. 70skrive en Prolog, som han selv vilde fremsige. Vi havde allerede begyndt Prøverne i December, skønt Forestillingen først skulde løbe af Stabelen den 26. Februar, min lille Broders Fødselsdag. Her paa mit Bord ligger et gammelt Hefte, min Dagbog fra de unge Aar. Trofast har jeg gemt den mellem andre Snurrepiberier fra hin Tid, den sorgløse Ungdom. Rinder Tiden, og de Aar bliver faa, i hvilke man kan tage disse Minder frem og leve med dem i stille Timer, saa bliver man karrig med den mindste Ting, der kan støtte Erindringen om de svundne Dage.

5*

Et Par Dagbogsoptegnelser fra 1880—81 kaster i maaske lidt barnlig Ungpigeagtighed nogle morsomme Strejflys over de smaa Begivenheder, der dengang optog mit Sind.

s. 70

„Tirsdag, 24. Novb. 1880. Søndag var en af de trivielste Dage, jeg i lang Tid har haft. Uagtet Vejret var dejligt udenfor, saa var det Graavejr hos mig. — — — Forhaabentlig skal Prøverne paa Comedien snart begynde. Hele Mandag Formiddag tilbragte Moder og jeg med at gaa i Butikker; der skulde vælges Stof til en ny . Selskabsdragt, som jeg skal have paa paa Onsdag. Kjolen bliver lysegul med Liv af broget Silketøj, jeg er vis paa, den vil komme til at klæde mig, kun harmer det mig, at H. B. ikke faar mig at se med den paa. — —“

„Fredag den 27. November 1880. — I Dag havde s. 71jeg min sædvanlige Ridetime. Moder var ude for at se paa mig, og derfor kunde jeg naturligvis ikke faa „Bravo“ til at gaa i venstre Galop. — — Til Middag var jeg hos Tante Rikke, hun trakterede som sædvanlig med Kraasesuppe. Hvor det er en gyselig Ret. Den skal bandlyses fra mit Køkken — om jeg ellers faar noget! — — Jeg kan ikke forstaa Fader, han har saadanne mørke Livsanskuelser, men han ser jo ogsaa daglig saa megen Alvor. Jeg mærker ofte, hvorledes hans tunge Sind indvirker paa Moder, hun er ikke mere saa munter som før, og dog kæmper hun altid for de Unges Sag. Hun sætter megen Pris paa Livlighed, men hun hader alt Koketteri. — — Hun spurgte mig idag, om jeg havde en „faible“ for Herman Bang. Hertil svarede jeg: — „Nej! Ham frygter jeg for; naar han sér paa mig, farer der en Gysen igennem mig. — —“

„1. Januar 1881. Nytaarsaften havde vi stort Knald. Prokurator Hansens, Professor Petersens og Onkel Ferslews var her. Vi Unge sad inde i mit Værelse. Klokken tolv knaldede Champagnen, der blev holdt Tale for Fabriken. — — Nytaarsdag ventede jeg, at Herman Bang vilde komme her til Gratulation, men jeg blev narret. Der er noget vidunderligt over ham, som tiltrækker mig — — —.

Først den 7. Januar fik vi Besøg af Herman Bang. Han skrev nemlig den Dag i min Stambog:s. 72. „Tilfredshed er ikke Lykke, men den er i det mindste et respektabelt Surrogat for Lykken i tarvelige Husholdninger — og den er i dette tarvelige Liv det bedste jeg ved at ønske Dem.“

Deres hengivne
Herman Bang.

Jeg husker godt, at jeg følte mig noget fornærmet over, at Bang betegnede mig som „en tarvelig Husholdning“, men den Gang stod jeg ikke paa saadan en Fod med ham, at jeg turde driste mig til at kritisere.

Nu nærmede Tiden sig til, at vi skulde have vor Komædie frem. Vi havde forbudt Bang, der naturligvis var indbudt til Ballet, at overvære Forestillingen; — vi turde ikke staa for hans Kritik — men Planerne til hele Fest-Arrangementet tog han ivrigt Del i. Han var med til at smykke Balsalen med Planter og Blomster, og jeg husker, at han gjorde vor Gartner helt tosset ved at forlange et Bed Hyacinter arrangeret paa Gulvet foran et stort Spejl. Det saa virkelig storartet ud, da det spejlede sig rundt, og det forhindrede de Dansende i at tage Spejlet for en Dør.

Efter megen Vrøvlen frem og tilbage var det blevet bestemt, at jeg skulde spille Pigens Rolle; hun aabnede Stykket med en Sang. Jeg var i lyserød og s. 73 hvidtærnet Bomuldskjole med opsmøgede Ærmer og naturligvis Kappe og Forklæde. Tæppet gik. Jeg begynder — rædsomt — jeg var jo ingen Sanglærke. Da faar jeg pludselig Øje paa Bang nede paa den yderste Plads i tredie Række, elegant, smilende med chapeau-bas med Krone over Monogrammet. Disse Detailler opdagede jeg naturligvis først senere, men at han havde en hvid Kamelia i Knap hullet, det saa jeg, inden jeg gik rent fra Koncepterne. Dog det gik, Sophus Andersen ¹⁾ reddede min Sang ved at dundre Melodien paa Klaveret, saa at han overdøvede min rystende Stemme. Til mine Medspillende holdt jeg Mund med — af Naade — at „Kritiken“ sad der. Vi morede os dejligt, som alle Privat-Komedianter, Publikum kedede sig sikkert. Men saa kom Souperen og Ballet bagefter. Jeg kan huske, at jeg havde forlangt rigtig Mad — i Reglen var jo Bal-Soupererne meget lette. Vi fik Oksefilet med Grøntsager som Hovedret, dertil Bourgogne. — I „Efter Ballet“ siger Fortælleren: „Hvilken forbandet Burgunder, og i simple Glas.“ — Den Ferslewske Glasbesætning var ikke noget særdeles! Ved Bordet blev sunget en meget morsom Vise af „Sorteper“ (Prof. Julius Petersen), og Carl Levin sang selv en Skaaltale for Vært og Værtinde. Bang talte ikke, han havde Redaktørens Datter tilbords.

Da Ballet fandt Sted op mod Fastelavn, var s. 74 Kotillonen arrangeret som en stor Fastelavnstønde. Vi fik Køller uddelt og begyndte dansende at slaa til Tønden, der pludselig, ved en sindrig Mekanisme, dirigeret fra et Hjørne i Salen, faldt i Staver og aabenbarede et pragtfuldt Fastelavnsris af levende Blomster og Strutter med dannebrogfarvede Baand som Ordener. Bang førte Kotillonen op med mig. Han fandt paa de pudsigste Ture. Til Slut rasede vi i en lang Kæde gennem alle Stuer og op og ned ad Trappen, til Fader syntes, at nu kunde det være nok. I „Efter Ballet“ staar der: „Da han sagde midt i Kotillonshvirvelen: „Synes De nu ikke at dette er at gøre Nar af sig selv?“ Og hun løftede Blikket og spurgte straalende: „Hvilket?“ Da fortrød han og for at undgaa at svare, sagde han: „At gøre et Spørgsmaal som mit.“ —

— Dagen efter skrev jeg i min Dagbog: „Senere førte jeg Cotillon op med Herman Bang. — Jeg bryder mig ikke en Døjt om ham. — Den anden Buket fik jeg af ham, det smigrede mig naturligvis, især da han tog den Camélia han bar i Knaphullet, og fæstede den i min Sløjfe.“ —

En af de Dage, Balforberedelserne stod paa, havde Herman Bang besøgt Almindeligt Hospital, der jo dengang laa ude i Amaliegade. Han vilde fortælle om Forholdene derude. Søndag den 27. Febr. 81 skrev han som „Vekslende Thema“: „Fra Lighuset“. Han fortæller først om Døden, hvor behændigt den altid skjules for de Syge af Plejerskerne, s. 75 og om de fugtige, skumle Ligstuer — Kjøbenhavns La Morgue — hvor de ukendte Døde fattigt, ensomt, uden Blomst, af fremmede Hænder beredes til deres sidste Hvilested. Hans følsomme Nerver opfanger dette Steds Uhygge saa sælsomt klart, at han gengiver den i malende, bitre Ord. Stemningen mildnes først, da hans Ledsager fører ham ind i Hospitalets hvide Kirke og lader Orgelets Toner synge en af de gamle Salmemelodier ud over det stille Rum.

Hvor bitterligt at vide, at just saaledes blev hans egen Skæbnes Lod.

Naar Bang blev anmodet om at læse op ved en Velgørenhedsforestilling i Kjøbenhavn, maatte han bede Emil Bjerring om Tilladelse dertil, og Bjerring censurerede hvad han læste. I et Brev anmoder Bang min Moder om at maatte laane vor Sal til en Oplæsning til Fordel for en fattig Syerske; der skulde skaffes en Symaskine. Han skriver: — — „Studenterforeningssalen gør store Fataliteter, og jeg beder Dem derfor ydmygt lade Frk. Lerche ¹⁾ og mig komme Kl. 3½“ — — „De kan tænke, Hr. Bjerring har givet mig Lov til at assistere — da det

er i Deres Sal — og jeg skal læse „Stille Existenser“. — —

s. 76 Den Sal, der hentydes til i Brevet, havde min Fader ladet føre tilbage til dens oprindelige Skikkelse efter en Vurderingsforretning over Ejendommen fra 1796. Det var en femfags Sal, udstyret med canellerede, forgyldte Pilastre og meget smukt dekoreret i lyse Farver. Den vendte ud til Fortunstræde og til Hovedtrappen og stod i Forbindelse med vor Lejlighed gennem Hjørneværelset, Faders private Kontor, hans Rygeværelse og hans Arbejdsværelse, kaldet „den blaa Stue“, hvorfra man kom ind i Moders lille Dagligstue.

Forestillingen fandt Sted den 3. Marts 1881. Frøken Lerche og Martinius Nielsen læste Scener af „Ninon“, og Bang læste „Stille Existenser“; den lille Fortælling om den døve grønlandske Præst, der først var fremkommet i Ill. Tid. 7/12 1879, men som senere optryktes i „Tunge Melodier“. Men clou'et ved denne Forestilling var Fru Oda Petersens franske Sange, især „La brune Thérèse“, som hun foredrog med Virtuositet og charmerende Skælmeri. Publikum var udsøgt; der solgtes kun Billetter „under Haanden“.

Jeg overværede naturligvis Forestillingen sammen med Moder og vort Hus' Veninde, Frk. Caroline Bertelsen, i mange Aar Leder af Forretningen, St. Kongensgade 24. Fader var gaaet i Seng med Tandpine. Bang havde i et Brev anmodet Student Levin om at „klappe for“. Noget Indtryk af Bangs Oplæsning den Aften har jeg ikke.

s. 77 Den 8. Marts var der Souper og Bal i den nystiftede Journalistforening. Jeg havde efter megen Modstand og Parlamentering faaet Lov til at følges derhen med Redaktør Hiort-Lorenzen og hans Familie. Festen stod i Seekamps Lokaler ved Holmens Kanal og var meget stilfuld under Formanden Vilhelm Topsøes Ægide. Bang var en Del sammen med mig den Aften, maaske generede det mig lidt, jeg følte vel, at det kun gav Sladderen Vind i Sejlene. Hiort-Lorenzen, som vi populært kaldte: „Hjorten“, fortalte Dagen efter oppe paa Redaktionen, at Kammerherre Fallesen, der var blandt Æresgæsterne, havde sagt til ham, at han maatte sørge for, at Frøken Ferslew gav den Fyr Løbepas, og han desuden var kommet med forskellige Bemærkninger om Bang og mig.

Næste Dag var jeg i Rosenvænget hos Hiort-Lorenzens, hvor dette blev mig refereret, og jeg husker, at jeg tog Bang varmt i Forsvar, da jeg slet ikke havde fundet noget upassende i hans Opførsel mod mig. Folk vidste jo ikke, hvor meget han kom i mit Hjem og hvor gode Bekendte vi i Virkeligheden var. Faa Dage efter blev Bang syg, og i flere Uger maatte han slippe sin Pen.

Ifølge Vejviseren boede cand. phil. Herman Bang i Aaret 1881 hos V. C. Nimb, Forvalter, i Ny Toldbodgade Nr. 35. Det var hos den senere saa berømte Restauratørfamilie, han havde lejet Værelser. Fru Nimb havde taget sig moderligt af Bang s. 78 og sørgede paa det omhyggeligste for hans Pleje. Man frygtede først, at Bang havde faaet Skarlagensfeber, hvad der dog ikke var Tilfældet. Da Bang var sikker herpaa, skrev han i følgende udaterede Brev til Fader:

Jeg vilde allerede igaar have sagt Dem, at jeg ikke har Skarlagensfeber, Bokkenheuser er nu fuldt paa det rene dermed. Desværre er jeg ellers meget medtaget. Og skrive kan jeg endnu ikke. Mine stakkels Hænder ryster og Hovedet er for tungt. Vidste De hvor dybt taknemlig jeg er Dem, Dem og Deres skyldes det alene, at jeg nu har Tid til at være syg; men min største Længsel er det ogsaa en Gang at kunne gengælde Dem blot lidt af alt; tak, inderlig Tak for al Deres faderlige Godhed imod mig. Hvordan gaar det med Valserne? ¹⁾ Jeg tænker saa ofte paa dem. Hjertelig Hilsen til Fruen, Frøken Anna og Christian . . .

Jeg husker, at Moder ved denne Lejlighed sendte Bang et Glas med Vingelé. Senere blev det mig forebragt, at Bang havde antydnet om denne Forfriskning — torresten hvor besynderligt af Moder at sende sligt, netop til disse Mestre i Kogekunsten — at den var sendt ham af hans „Svigermoder“. Denne Beretning var naturligvis farvet, det tvivlede s. 79 jeg ikke paa; Bang har sikkert sagt: „min anden Moder“, eller lignende.

Sygdommen kom Bang meget paatværs. Ved Severin Abrahams' Benefice paa Casino den 23. Marts 1881 skulde der opføres for første Gang: „En ødsel Fader“ (Dumas fils': Le père prodigue), som han jo selv var Med-Oversætter af. Bagefter skulde „Du og jeg“ opføres, hvori Abrahams spillede Baronens Rolle, Betty Borchsenius Sophies og Martinius Nielsen Emil Bergs. Bang blev dog saa rask, at han kunde overvære Generalprøven. I et lille Brev anmoder han Moder om at maatte laane min Faders Pels, blot i de Timer han skal til Prøven paa „Le père prodigue“. Jeg saa ikke den Forestilling. Den 23. Marts var jeg i det kgl. Theater til Premièren paa William Blochs og Richard Kaufmanns Skuespil: „Konsekvenser“.

I en Dagbog, jeg har faaet forærende, staar der: „9. April 1881. Traf hende paa Østergade. Hun talte meget om Bang. — Det er da umuligt ...? Skjønt hans aparte, halvt poetiske, halvt afsindige Væsen kan let faa mægtig Indflydelse paa hende. Og saa kunde hun gjøre meget for at trodse Verden.“ — —

Jeg vil ikke nægte, at det den Gang morede mig, naar Folk troede, at Bang gjorde Kur til mig, indtil Vittighedsbladet „Ravnen“, Søndag den 24. April 1881, indeholdt en Karrikaturtegning af Bang med Overskrift: „Afgudsdyrkelse“! Bang laa knælende s. 80 iført Toga foran et Postament, hvorpaa der var anbragt et — Snørliv! Teksten lød saaledes:

„Herman Bang tilbeder Ferslews Datter,

Dybt i Støvet hendes Elskov skatter.
Denne „dybe Tænker“ tager gerne
Slig en Skal foruden Aand og Kerne.“ —

Man maa ikke glemme, at det var et socialdemokratisk Blad, der benyttede dette Hib til de Højreblade, min Fader udgav. Til mig nævnede Fader ikke et Ord derom, selv læste han ikke Vittighedsbladene, og man har maaske ikke fundet det klogt at gøre ham opmærksom derpaa. Jeg fik Bladet ihænde ad anden Vej.

Bang kom samme Dag paa Visit; men da man ikke berørte Sagen, tav ogsaa han. Bang, alias William Høg har sikkert beklaget Hændelsen — men Bernhard Hoff — kunde han ikke bruge den Reklame?

I 1881 flyttede vi sent paa Landet. Det var Opførelsen af Frederiksberg Papirfabrik, der holdt os saa længe i Byen. Efter Saisonens Slutning kom Coquelin aîné fra „Comédie Française“ til Kjøbenhavn og gav fem Forestillinger fra 6.—10. Juni. Jeg glædede mig naturligvis til at høre Fransk igen, og tiltrods for at Trupens Kræfter ikke alle var førsterangs, saa var det en Nydelse at overvære disse Forestillinger og følge den elegante Karakterskuespillers glimrende Spil. Jeg var ganske betaget s. 81 af Coquelins Kunst og fandt ham, trods hans Grimhed, meget bedaarende. Jeg ejer endnu det Fotografi af Coquelin, som Bang forærede mig. Paa Omslaget staar der: — „Det er en stor Kompliment at man kan gøre Dem en Glæde ved at sende Dem, kære Frøken, just denne Skuespillers Billede.“ —

Kort efter disse Forestillinger rejste Bang til Udlandet. I Juli opholdt han sig i Schandau i Sachsisk Schweiz. Herfra skrev han, kort efter at have modtaget Meddelelsen om Topsøes Død, et langt Brev til Fader, hvorfra hidsættes: —

s. 81

Schandau 16 Juli 1881.

Kære Hr. Ferslew.

De havde Ret: Schandau er noget af en Drøm: Solskin over den glidende Flod, Flimmer og Glans over spillende Vand, blaalig Dunkelhed over Høiderne. Og saa om Natten. Time efter Time sidder jeg her paa min Altan og stirrer paa Floden som en dunkel Slange mellem mørke Sider — jeg kalder det selv, at sætte min Melankoli i Drivhus. Stilheden, Flodens evige Hvisken, Vindpustene i Naaletræerne paa Høiden — alt gemmer det Hemmeligheder, alt hvisker det hemmelige Længsler, om Sorger, om Dagen, som svandt. Oftest er det Morgen, naar jeg ruller Persienerne ned og gaar i Seng. De vil vel nok sige, at det er usundt, og at det ikke er s. 82 derfor De har sendt mig afsted — kære Hr. Ferslew — hver maa blive rask paa sin Maade, og Skønhederne her har kun vakt hos mig et brændende Begær efter blot en Gang at kunne skrive om lidt af Herligheden, Verden eier. Digterne, tror jeg, gjøre Tjeneste som Brillen: mange Folk ere svagsynede. Bjerrings Brev fortæller mig idag ganske kort, at Alle er bedrøvede over Topsøes Død, som jeg ikke anede og som jeg intet havde hørt om. Jeg kan ikke sige Dem, hvor forbauset jeg blev, jeg vilde ikke tro mine Øjne, da jeg læste og læste om igjen. Ingen dansk Forfatter har haft saa megen Indflydelse paa mig, ingen har i meget staaet mig saa nær. Hvor mærkeligt, at vi den sidste Dag vi saaes, skulde tale saa venligt sammen, at han med saa megen Følelse skulde ønske mig en lykkelig Reise! Der bliver en tom Plads, hvor han ikke mere er tilstede. Et stort, men altfor lidet hengivende Talent er med ham tabt for os. For Dem, Hr. Ferslew, er nu Øjeblikket kommet til at udrette store Ting. Jeg véd jo her ikke, hvem der skal være Dagbladets Leder, men en Topsøe erstattes ikke. De maa nu bemægtige Dem en politisk „Opfattelse“ i Bladets Ledelse, en større Selvstændighed, en bevidst Følelse af, at nu De og Deres ikke blot besidder Udbredelse men ogsaa Indflydelsen. Tiden bør nu være kommet, hvor ogsaa vi dødsdømmer Ministre, men en „politisk Stilling“ er dertil nødvendig, en hensynsløs Kraft paa enkelte s. 83 Punkter. Men — meget af dette ligger udenfor mit Felt. Andet forstaar jeg bedre, og det er dette: Hvem der end bliver Leder af Dagbladet, vil altid nogle af Bladets Medarbejdere, enten af Misundelse eller af forskellig Overbevisning blive uenige med den nye Ledelse — disse maa De erhverve. Jeg mener de Medarbejdere, som Matzen, Goos, o. s. v., som skrev engang imellem, men som var „Dagbladet“. Var jeg blot hjemme nu, at jeg kunde tale med Dem. Dernæst bør „Nationaltidende“ saa tidt, saa ofte, saa veltalende som muligt dvæle ved det uerstattelige Tab, vi alle have lidt. Intet er klogere. Ikke sandt?

J. P. Jacobsen og Alexander Kjelland haaber jeg at kunne erhverve for „Nationaltidende“, med Jacobsen har jeg allerede indledet Underhandlinger. Men for at vi ogsaa dér med ét kan slaa os fuldt op, maa Føljetonen — som tyske og franske Blade — have sin egen Underredaktion som drager Omsorg for alt, hvad der kommer: baade æstetisk og videnskabeligt. I denne Føljeton skulde ogsaa den udførlige Kritik. Tro mig, De vilde vinde derved. Jeg har overtænkt dette meget nøie — De ved om „Litteraturtidende“ har vi ofte talt ... Er De endnu i Kjøbenhavn og endnu ikke reist — hvorfor da ikke strax lægge Veien over Deres deilige Schandau? Det er saa svært for mig at tale og ordne en Smule — det er saa let for Dem, en enkelt Idé kunde jeg maaske være med til at give, s. 84 og nu skal „Slaget“ leveres. — — — Men til det vigtigste: Altsaa Øiet henvendt paa „de Misfornøiede“ ved Dagbladet, tænk paa Redaktionen af Føljetonen, de kan danne Bro til at forsone alle og forbered en „Litteraturtidende“. Vi maa kunne udrette noget tilsammen. Vær ikke vred over den

maaske altfor uærbødige Tone i dette Brev, men jeg har Hovedet saa fuldt af Topsøe og „Nationaltidende"s Fremtid

A. L.

6

Mange Hilsener
fra Deres
Herman Bang.

Dette Brev klarlægger saa aabenlyst de Bevæggrunde, der bragte Fader, som paa alle andre Omraader var en absolut Modstander af Bangs hele Væsen, til at fortsætte Samarbejdet med ham. Det var hans enestaaende journalistiske Blik for et Avisorgans Holdning over for Publikum. Han kendte sin Tid og vidste præcist, hvad der krævedes, for at skabe sit Blad en Position, særligt i literære Kredse, selv om den nye Luftning i alle Retninger blæste fra „Venstre“. Havde han mægtet at skabe Regelmæssighed og Orden i sine private Forhold, og var ikke den ulyksalige Higen efter at blive Skuespiller kommen paa Overfladen af hans Livs Stræben, saa havde disse to Mænd tilsammen kunnet skabe den førende Presse i Danmark. At det s. 85 ikke skete, tror jeg var en stor Skuffelse for Fader. Bang stred som sagt altid varmt for sit Blads Interesser — hvad der ikke var saa let for ham, der sluttede sig i flere Retninger til det literære Venstreparti. En lille Episode fra en Lørdags-Diskussion i Studentersamfundet vidner herom:

Edvard Brandes og Højesteretssagfører Fred. Salomon angreb Bang, fordi han skrev i „Nationaltidende“; Salomon, (hvem Bang i sine Repliker konstant benævnedes „Overretsprokurator Salomonsen!“) kaldte dette Blad „Bunkevælling“, men betonedes at Bangs Bidrag var Guldkorn i den „Køkkenmødding“. Hertil svarede Bang stærkt understregende sine Ord: „Jeg tror, at jeg mest gavner de Idéer, vi kæmper for, ved netop at skrive i „Nationaltidende“, selv om der skulde gaa nogle Splinter af Herman Bang“¹).

Da Bang forlod Schandau lagde han Rejsen hjem over Dresden og Leipzig, hvor han fik Lejlighed til at beundre Josefine Wessely som „Dora“ (Vekslende Themaer, 31/7 81).

Kort efter hans Hjemkomst tog Fader ham med ud til Middag paa Landstedet. Jeg husker, at vi s. 86 længe gik sammen op og ned ad Buegangen langs med Strandvejen; jeg husker ogsaa, at vi sad og talte sammen paa Bænken paa Højen — et Sted, hvor man ellers aldrig kom; men hvad vi talte om, erindrer jeg ikke, det var vel mest ham, der talte, fortalte om de Stemninger, de dejlige Aftentimer ved den glidende Flod havde fremkaldt i hans Sind. Jeg hørte efter i Tavshed. Men Kærligheden til Naturen i det sachsiske Schweiz har han dog haft sin Del i at skabe hos mig.

6*

I „Realisme og Realister“ (1879) skriver Bang S. 22 — „Det er farligt at gøre en Forfatter identisk med hans Personer. Hvis man vil finde ham, bør man søge ham ad anden Vej, i hans Bogs Farve, i dens Stemning, i Skildringens hele Kolorit. Bag Skildringen lever Forfatteren bestandig.

Undertiden griber man ham saa, mindre gennem dét, han har set og fortæller, end gennem det, han undlader at fortælle, fordi han har set det, eller ikke har villet se det“. S. 28: „Vor Stil afspejler os selv!“ S. 51: „En Digter er nemlig ogsaa som Digter bestandig Menneske, betinget af sin Personlighed som Menneske, og naar man derfor henkaster et Portræt af Digteren, kan det undertiden synes som om man malede Mennesket. Enhver sand Digter lever og giver sig hen i sin Digtning, og den Forfatter, som ikke giver sig selv, giver Intet.“ Og endelig S. 68: — „Hvor det dog er en forunderlig Misforstaaelse at bebrejde en Digter, at s. 87 hans Bøger er Bekendelser. Som om hans Værker kunde være andet, og som om hver Linje, han skriver, ikke maa være et Brudstykke af en Tilstaaelse, et Fragment af en Bekendelse.“ — —

Paa den Maade forstod Bang ogsaa at omforme sig selv i sine Værker, ligeledes de Menneskeskikkelser, han skildrede, saaledes at han aldrig helt forvilder sig ind paa Nøgleromanens tvetydige Omraade. Han kunde i en Fortælling, eller i hans store Romaner, pludselig henkaste en Situation, en flygtig Samtale, saa nænsomt hentet fra hans Erindrings Dyb, at disse tavse Hilsener blev uforglemmelige for den, der modtog dem.

Saisonen 1881—82 bragte Herman Bang to store Skuffelser. Den 22. Novb. opførtes: „Inden fire Vægge“ anonymt paa Casino. Stykket blev modtaget med Tavshed og gik kun to Gange. Saa kom „Graavejr“ op paa det kgl. Theater den 2. Decb. 81. Om Stykket skrev jeg følgende i min Dagbog: — „Herman Bang var heroppe i Onsdags for at læse „Graavejr“. Det er et vidunderligt Menneske. Noget uforklarligt drager mig til ham, jeg kan finde ham mageløs — undertiden — men saa kommer det vanvittige og sletter alle de gode Indtryk ud. „Graavejr“ er et nydeligt lille Stykke. Man finder et Ægtepar saaledes som man desværre saa ofte finder det. Manden har begravet sin Kærlighed under Dagens besværlige Dont, hans Hustru er bleven for ham en Nødvendighedsartikel. Hustruen s. 88 fortvivler derover, men endelig lykkes det hende at vække Mandens Følelser ved Hjælp af — Jalousi!“ —

Bang fortæller selv i „Enaktere“ i „Ti Aar“ meget humoristisk om denne Forestilling, der blev udhysset og naaede lige Abonnementet rundt. Dengang led han ubeskriveligt under disse Nederlag, der gav hans Venner Medhold i deres Kamp for at holde ham borte fra det, der var hans Livs Lykkedrøm: — Theatret — Skuespilkunsten. Nede paa „første Sal“ fulgte Moder og jeg alle Bangs Genvordigheder med den inderligste Medlidenshed. Vi holdt jo af ham og morede os vidunderligt, naar han en Aften var rigtig „oppe“ og med gnistrende Lune fortalte om sine sceniske Fiasco'er eller om de snurrige Hændelser, der var mødt ham, naar han var paa Jagt efter Stof til de „Vekslede“. Altid stødte han paa mærkelige Mennesker, som han med faa Ord forstod at gøre levende for os. Mod mig var han uhyre opmærksom, chevaleresk, behandlede mig som „grande dame“. — Undertiden blev han fortrolig, fortalte om sine Barndomsaar paa Als, om Moderen, som han elskede. Saa fik hans Stemme en egen øm Klang, som kunde virke betagende, men pludselig slog han over til et andet Emne og kunde slette alle de bløde Stemninger ud med en skingrende Latter.

Bang elskede at lave „mise en scène“ i vor Lejlighed. Saaledes husker jeg en Aften — det var forresten den 5. Decb. 1881 — da jeg kom hjem s. 89 fra et lille Selskab hos Harald og Harriet Bing, hvor jeg for første og eneste Gang var sammen med Digteren J. P. Jacobsen, at Bang havde flyttet alle Møblerne rundt i de to Dagligstuer. Det morede ham kongeligt at se mig staa helt betaget i Døren over ikke mere at finde et eneste Møbel paa den gamle Plads. Det virkede maaske lidt forvirrende i Øjeblikket med Sofaer, Stole og Borde paaskraa i Hjørnerne eller stillede frit ud fra Væggen saa de dannede ligesom smaa Stuer i Stuen. Men der var kommet Liv over Rummene, og i mange Aar bibeholdtes det Herman Bangske Arrangement. Bang løb endnu omkring med Puder og Skamler i Haanden og satte paa Plads. Det blev en fornøjelig Afslutning paa Dagen.

Efter sin Hjemkomst fra Udlandet i Sommeren 81 var Bang flyttet ind paa et Hôtel. Senere fik han lejet Værelser i Frederiksborggade Nr. 28 første Sal hos Jordemoder Fru J. M. Astrup. Hun førte tillige hans Hus. Jeg kan godt huske, at hans Værtindes Profession gav Aarsag til megen Skæmt blandt hans Omgivelser. Sagen var, at Fru Astrup med to Børn sad i meget smaa Kaar, og Bang tog sig af denne Familie paa en aldeles rørende Maade. I December 1881 skrev han følgende Brev til min Fader:

s. 89

„De maa ikke blive vred, hverken De eller Deres Frue, over dette Brev, som skrives, fordi jeg, som ellers har saa mange Ord, naar det gælder s. 90 raader over saa faa, og fordi jeg maa være fuldt oprigtig imod Dem. De og Deres er det eneste bogstavelig, jeg synes, at jeg har tilbage. — — — De spurgte mig igaar, om jeg ikke gjorde altfor meget for disse Mennesker, jeg bør hos; maaske — især, naar jeg endnu ikke har Ret til at gøre det, fordi det egentlig slet ikke er mig selv. Men De ved heller ikke den sande Grund dertil. Det er af Egoisme, jeg handler. De to smaa Børn faar Brødet, og mit Liv er saa tomt. Det ene Menneske ved altid saa lidt om det andet, og det maa saa være. Men det sidste Aar har været det rigeste i mit Liv: Nu er det, som kom der Blikstille efter Stormen, men selv Havblikket kan fylde os med Bitterhed. Mit Haab er det kun, at alt hvad jeg har oplevet, en Dag maa være blevet til alvorlig og sand Kunst. Saa har alle disse Aars Lidelser ikke været spildte og min Ensomhed nu er kun en Samlen Kræfter.

Grunden til at jeg taug med noget igaar var Deres Ytring om det ikke var for meget, hvad der blev gjort; thi jeg følte at De havde Ret til at spørge. Kun vil jeg sige, at nu glider alt i Tarvelighed og Ro. — — — Nu maa De ikke blive vred og lov mig at alt dette tilhører Dem og Deres Hustru og mig. Dem og Deres stoler jeg saa meget paa. — — — Jeg ønsker mig en Ting saa umaadeligt til Jul — en kunstig Plante. Jeg vilde ikke blive vred, hvis nogen gav mig den anonymt. —“

Deres H. B.

s. 91 Mellem Brevene fra Herman Bang til min Moder ligger der et anonymt Brev, hvori en ham ubekendt gammel Dame takker ham for hans Feuilletoner. Det er saa karakteristisk for Tiden, at jeg gengiver det her:

s. 91

„Herman Bang!

Den der tillader sig at skrive disse Linier er en gammel Kone i sit syv og halvfjerds Aar og Grunden er, at jeg saa gerne vil takke Dem for „Vexlede Themaer“, som har foraarsaget mig stor Glæde. Deres Critiker ere fortræffelige og al den Godhed og Kjærlighed De viser for Deres stakkels Medmennesker, Gamle og Unge, Store og Små, beviser Deres kærlige, gode Sindelag. Man har sagt, at De var Atheist, men jeg har holdt fast ved den Tro, at De vistnok er et skikkeligt Menneske, ellers maa jo altsammen være Falskhed, hvad De skrev i disse „Vexlede Themaer“ og det er det jo ikke. Jeg har aldrig læst den fæle Bog, der kom for et Par Aar siden, og jeg har ikke villet have den indenfor mine Døre og dog — er det ikke underligt — Fortællingen om den har vakt min Interesse for Dem allerførst, thi der er sagt, om med Rette eller ei, at Deres Ungdom ikke havde været lykkelig, og at meget i Bogen var oplevet af Dem, arme, stakkels Barn! Men saa gjorde jeg jo Deres nærmere Bekendtskab, glædede mig over Dem og tog Dem saamænd op i mit Hjerte og ønsker Dem s. 92 her et ret glædeligt Nytaar, og ganske haaber jeg, naar jeg om Aftenen beder min Aftenbøn, og deri for

de ulykkelige Vantro, at De, gode Herman Bang, ikke skal indesluttet mellem disse. — Jeg har kun en Gang sét Dem, og det var for nogle Aar siden, da jeg sad i en Coupé paa Jernbanen og skulde til Fredensborg, da gik en ung Mand og søgte en Plads med en underlig brun Talar paa, et couleurt Silketørklæde om Halsen og en rød Reisebog i Haanden; jeg sagde da til min Granddatter, som sad hos mig: „Den kønne unge Mand der gik var da vist en Udlænding“. Saa sagde en mig ubekendt Dame der sad lige over for os: „Det var Herman Bang.“ Ja see! Det er det hele ydre Bekjendtskab jeg har til Dem, men jeg synes jeg kender Dem saa godt, tror saa godt om Dem og ønsker Fred, Glæde og Lykke for Dem i det nye Aar. Hvem jeg Gamle er, maa jo være Dem aldeles ligegyldig: Dog skulde De hændelsesvis engang et eller andet Sted see en gammel sørgeklædt Dame omgivet af sin Familie, saa kunde det være det var mig, der saa hensynsløst har optaget Deres Tid blot for egenkærligt at fortælle Dem om en gammel Kones Interesse og Taknemlighed for Herman Bang.“

Brevet er skrevet ved Nytaar 1882. De sidste Feuilletoner i det gamle Aar var: „Vore offentlige Haver, Voldene og Rosenborg“. „Under disse Træer s. 93 have Generationer levet og drømt“, skriver han. Den 18. Decbr. en første Omtale af „Gengangere“ og Juledag: „Mindernes Fest“, Forarbejdet til Julen i „Det hvide Hus“, Emner, der maaske særligt har tiltalt den anonyme Dame.

Den 13. Januar 1882 skrev jeg i min Dagbog: „I den sidste Tid har jeg været svært optaget af H. B. Det er det vidunderlige, pikante, der trækker mig til ham. Undertiden kan jeg synes saa godt om ham, at det næsten bliver farligt og jeg mærker, at jeg maa være paa min Post. Igaar Aftes var vi ovre til det nye Stykke — „Quod felix“¹⁾. H. B. var der naturligvis ogsaa. Jeg kan ikke fordrage den Maade, han gaar klædt paa. Hvide Handsker med sorte Striber, Kjole og Lilliekonvaller i Knaphullet.“ — — —

Mine Forældre havde maaske allerede den Gang haft en Fornemmelse af, at Bang optog mig lidt for meget — de kendte jo Reversen af Medaillen langt nøjere end jeg — og de mente vel, det var formaalstjenligt, at jeg fik noget andet at tænke paa. Det blev da bestemt, at jeg skulde lære at koge i Kronprinsens Køkken. Den 4. Feb. 1882 begav jeg mig — noget benovet — igennem den gkl.

s. 94Port, forbi den røde Schweizer, der allernaadigst tilstod mig Passage, da mit Svar paa hans Forespørgsel var: „Køkkenet“! Senere fik jeg mit daglige Nik og Smil, naar jeg husvant smuttede igennem Slotsgaarden ned i den lange Kældergang, der under Slottets Midterfløj førte til Porten ved den sydlige Pavillon, hvor Køkkenet laa. Køkkenchefen, den joviale, elskelige, trivelige Frk. Erichsen havde sin Lejlighed i Kælderetagen under Hovedfløjen, med Nedgang fra den lukkede Port. Hendes Forstue var Elevernes Omklædningsrum. Herfra hørte vi daglig Vagtparaden trække op, og Gardisterne blinkede altid skælmensk med Øjet ned til det kappeklædte Køkkenpersonale. Det var morsomme Dage, trods den lange Arbejdstid; ofte fra 10 Formiddag til Kl. 8 Aften, naar der var store Tafler.

Desuagtet fik jeg ogsaa Tid til at dyrke Selskabeligheden. Jeg var paa Studenterkarnevallet, iført spansk Dragt, som jeg med uhyre Taalmodighed selv havde overbroderet med Ild-Perler. Jeg morede mig ikke synderligt; Forventningerne havde vist været for store.

Næste Dag kom Bang ned mens vi spiste Frokost. Han vilde vide hvorledes vi havde moret os. Vi fortalte løst og fast. Da hører vi pludselig Bang udstøde halvvalte Latterlyde, han havde faaet sin Kaffeske til at sidde fast ved en Tand, og det var umuligt for ham at vriste den ud. Under Anstrengelserne endte han paa Gulvet mellem tvende Spisestuestole.

s. 95sestuestole. Den Ske bar i mange Aar Mærker af Katastrofen og vi kaldte den: „Bang-Skeen“.

Kort Tid efter denne Episode havde vi et lille Middagsselskab, hvor, blandt andre, Bjerring og Bang var tilstede. Min Stambog kom paa Tale, og jeg husker mig selv staaende ved det runde Bord foran Hjørnesofaen og Gang paa Gang lade min monogramprydede Elfenbensvifte med et Smæld falde paa Bordet, idet jeg forsikrede Bang om, at jeg havde følt mig krænket over, at han havde sammenlignet mig med en „tarvelig Husholdning“. Han skrev da paany i min Poesibog:

„Uden at kende Dem anbefalede jeg Dem Tilfredshed, som et godt Surrogat for Lykken i tarvelige Husholdninger, nu, hvor jeg maaske har gættet mere, end jeg var berettiget til at kende, raader jeg Dem bestandig til at søge Tilfredsheden, frygter, at De vil lege den farlige Leg at søge Lykken, — en Leg, hvor de Higende ofte taber, og hvor vort Hjertes Ærgjerrighed, der vil formeget, altfor ofte bereder os Smerte.“

Herman Bang.

s. 95

22/2 82

Det var ligesom Bang med disse Ord havde taget om mit Hjerte. Jeg syntes hans Sorger blev mine, hvad der gik ham imod, voldte mig Smerte. Og Modgang havde han nok af. Jeg følte en inderlig Trang til at være god mod ham, hjælpe ham. Slige Følelser bølgede uden bestemt Form i mit Sind.

s. 96Saa var det en Dag — Bang var oprevet og nervøs, Grunden husker jeg ikke. Det var vist fordi han følte „Sejren“ ikke vilde komme, at han udbrød i Fortvivlelse og slog i Klaveret saa det sang: „Nej! dette er ikke til at holde ud!“ Jeg stod ligeover for ham ved Vinduet og saa hans fortvivlede Udtryk. Saa sagde jeg ganske stille — det kom saa simpelt — lige fra mit Hjerte —: „Jeg tror paa Dem Bang!“ Aldrig glemmer jeg det lykkelige Smil, der gik over hans Ansigt. Han tog min Haand og kyssede den ærbødigt. — Det var det hele; men fra dette Øjeblik var der som et Slags Frimureri mellem ham og mig. Jeg mente at forstaa ham, og han havde sikkert gættet hvad jeg dybest inde tænkte, da jeg udtalte disse Ord.

— „Det var ej Dagen,
blev ej Livet.

Kun en Morgen det var,
en Sommormorgen,
naar vor Have vaagner“ —

Saaledes skrev Herman Bang til en Veninde i „Digte“, der udkom 1889.

Arbejdet i Kronprinsens Køkken optog' mig meget. Hvor var jeg betaget af Atmosfæren derinde; der var gaaet „kongeligt“ i mig. Jeg satte Næsen tilvejs, naar jeg om Formiddagen Klokkeren elleve iklædte mig min hvid- og blaatærnede Bomuldskjole med de korte Pufærmer og fæstede Mollskappen, med den lyseblaa Sløjfe, paa Haaret. Om s. 97Livet blev bundet det store, hvide Smæk-Forklæde med det røde, kronede Navn i Hjørnet og et lignende prydet Viskestykke hængt over Forklædebaandet paa venstre Side. Om Morgenen havde Frøken Erichsen konfereret Dagens Spiseseddel med Hofchef Nægler, men da han i Særdeleshed yndede at have sin Næse allevegne, saa kom han jævnlig i Køkkenet for at smage paa Maden — det vil sige for at spørge om indendørs Nyt eller spørge lidt med de unge Elever. Nægler var en lille Person med Ansats til Embonpoint og han bar sværtede Moustacher.

Jeg var i Øjeblikket den eneste Elev, der ikke uddannede sig med det Formaal at søge Plads som Husjomfru, men Eleverne var alle nettede unge Piger og vi kom brillant ud af det sammen. En Maanedstid efter at jeg var begyndt i Køkkenet skulde der være det aarlige store Bal. Der var altid vældig Kamp mellem det „Kongelige“ og det „Kronprinselige“ Køkken om at vinde Prisen for elegant Anretning og raffinerede Retter — i Reglen tilfaldt Sejrens Palmer Frøken Erichsen. Det kan nok være, at der blev sat alt ind paa at vinde denne Priskamp. Fjorten Dage før Ballet begyndte Forberedelserne. De forskelligt formede Træsokler blev taget frem, overstrøget med smeltet Stearin og drysset med Glimmer. Blade støbtes kunstfærdigt i samme Masse og sattes sammen til Kranse og Guirlander, der smykkede de straalende Sokler.

s. 98Paa disse anbragtes Sølvfadene med de festligt røde Hummere eller bævende Geléforme med Gaaselever og andet Mundgodt, der sammen med en Mangfoldighed af Salater og smaa Retter dannede den kolde Afdeling paa Bal-Souperens Menu.

Naar alle disse kulinariske Vidundere var parate til Aflevering kom hele den kronprinselige Familie ned i Køkkenet for at beundre dem og komplimentere Køkkenchefen. Der faldt ogsaa mange naadige Nik til os Elever, der blussende af Køkkenvarme og Stolthed nejede helt ned i det sandbestrøede Flisegulv.

Kronprinsens Kammertjener, „Smukke Petersen“ kom i Reglen selv ned for at hente den private Frokost. Saa blev der en Fnisen og Hvisken mellem de unge Pigebørn; de var alle betagne af hans Dejlighed. Paa mig — der af letforstaaelige Grunde jo altid holdt mig i Baggrunden — havde denne Adonis i Særdeleshed kastet sin Opmærksomhed. Bedst som jeg stod ved den dobbelte Bagerovn for at sætte Plader ind, aabnede han for den anden Side og blinkede til mig. Det gentog sig imidlertid kun et Par Gange; da Frk. Erichsen forklarede ham, hvem jeg var, holdt han op. Siden efter var jeg „Luft“ for smukke Petersen. Før Serveringen ved Hofballet begyndte fik alle vi Elever Lov til at se de overdaadige Buffet'er, der var arrangerede i Salene mod Haven i Stueetagen, og Opdækningen i Spisesalen, hvor den kgl. Familie skulde sidde tilbords. 99med de fornemste af Gæsterne. Senere, da Selskabet bevægede sig op ad den store Trappe til de øverste Gemakker, fik vi Lov til at staa bag nogle store Laurbærtræer, der dækkede for Garderoberne. Der saa jeg virkelig det Optrin, som man smilede af i Bangs „Fædra“ (S. 184) — „Bukkende Nakker i Rad, Damerne dybt i Knæ“ — da hele den kongelige Familie, Damerne i pragtfulde Toiletter, straalende af Juveler, begav sig op til Riddersalen, hvorfra Orkestrets Toner brusede dem imøde. Her oplevede jeg den morsomme lille Hændelse, at en ældre Balkavaler, der mente, at nu var det paa Tide at trække sig tilbage, bag fra tog mig om Livet og gav mig et ømt Favntag, idet han rimeligvis tog mig for en nysgerrig Gemakspige. Han blev forfærdelig flov ved at se mit fornærmede Ansigt. Først flere Aar efter, da jeg spadserede i Buegangene med min Forlovede, der hilste meget ærbødigt paa samme gamle Herre, fik jeg at vide, at det var hans gamle Rektor. Det morede mig ogsaa, da vi sent paa Natten skulde hjem, at foreslaa et Par af Eleverne at køre med mig. Jeg ser endnu deres Overtaskelse, da jeg steg ind i vor Vogn, der holdt i Queu'en mellem de andre Vogne, der skulde hente af. Det er forresten den eneste Gang, jeg har været ved Hove.

Men — inden jeg sluttede min Uddannelse i Kogekunsten, hændte der mig noget, der kunde have faaet Indflydelse paa to Menneskers Skæbne.

A. L.

7

s. 100 En lys Foraarsaften, lige før jeg skulde gaa hjem, blev der af et Bybud bragt mig et Brev. Jeg kendte straks Bangs Haandskrift og følte snarere Ængstelse end Glæde ved at holde Brevet i min Haand. Lynsnart krydsede alle Muligheder i mine Tanker om Indholdet af dette Brev, hvis Fluebensskrift jeg forsøgte at tyde ved det svindende Dagslys. Jeg læste og læste, stavede og gættede mig til Indholdet af de tætskrevne Linier paa den første Side. Længere kunde jeg ikke tyde denne nervøse, gnidrede Skrift, snart paalangs, snart paatværs af Papirets Sider. Men jeg forstod, at det var et Menneske i Nød, der skrev, et Menneske, der havde indfiltret sig i Stemninger og Følelser, som ikke kunde redes ud fra hinanden. Mit Hjerte hamrede i min Hals, jeg vidste ikke mine levende Raad. Nødig vilde jeg gøre Bang Fortræd, men jeg maatte jo vise min Moder dette Brev, som jeg ikke kunde læse Slutningen af, og hvis Begyndelse talte i Gaader; i hvert Tilfælde for saa ungt et Væsen, som jeg dengang var. Jeg bad, under Paaskud af Hovedpine, om at maatte gaa hjem, benovet og ulykkelig over alt det, der nu vilde komme, følede mig som Forræder mod Herman Bang, fordi jeg maatte sige min Moder, at han havde skrevet til mig. Hun forlangte straks Brevet udleveret, og jeg saa hende forsvinde med det ind i Faders Stue. Saaledes var det i hine Tider: en ung Pige hverken var eller turde være saa selvstændig, at hun tog en saadans. 101 Sag i sin egen Haand. Bangs Brev saa jeg aldrig mere, og mine Forældre talte den Aften intet til mig om, hvad der var passeret. De tilsagde i al Stilhed Bang til at møde næste Morgen; men om hvad der blev talt mellem ham og dem, fik jeg aldrig noget at vide.

Jeg husker, hvor elendig og nervøs jeg følte mig ved Tanken om, hvad der vilde komme ud af den Forklaring, der jo maatte kræves af Bang. Jeg flakkede hvileløs omkring i Værelserne, indtil jeg havnede paa en Stol midt i Rækken langs Væggen inde i Spisestuen. Lidt efter kom Bang. Han satte sig ved Siden af mig og søgte hjælpeløst efter nogle Ord at sige mig. Jeg var lige saa forvirret som han. Bang sagde, at nu rejste han vist snart.

Mine Forældre forblev stadig tavse, og kort efter var det, som om dette lille Drama ganske var glemt. Bang kom snart som sædvanlig jævnlgt hos os, og mellem ham og mig blev aldrig nævnet et Ord om, hvad der var passeret. Først langt senere fik jeg Forstaaelsen af det, der var bleven fastslaaet hin Morgen.

Fader havde forbudt Bang paa nogen som helst Maade at paavirke mig, hvad enten ved Breve eller Samtaler. Overholdt han ikke dette, vilde han øjeblikkelig miste sin Stilling. Men han havde vist ogsaa ladet Bang forstaa, at kunde han engang lade alle Skuespillernykker fare, saa kunde han maaske haabe paa en fastere Stilling ved Bladet. Fader vidstes. 102 Jo, hvad Bang var værd som Bladmand, og Moder? — hun holdt jo altid Haanden over Bang trods de Skuffelser, han af og til beredte hende.

7*

Med sin journalistiske Virksomhed var Bang særlig heldig dette Aar, og ved sine „Vekslede Themaer“ tiltvang han sig Respekt blandt sine Kolleger.

I „Kvindeskikkelser“ (23/4 82), der dels er aforistiske og særdeles velvillige Bemærkninger om Edv. Brandes' Skuespil „Gyngende Grund“ (der alt var anmeldt som Bog af Falkman i „Nationaltidende“), dels lidt Harcellering over, at Politidirektøren, som havde bevirket, at der blev anlagt Sag mod Oversættelsen af Zolas „Nana“, havde afgjort denne „Sag“ i Mindelighed. Bang mener, at Oversættelsen af „Nana“ har været overflødig, men Fordanskeren har gjort den Gavn, at det Politiskilt, der har hængt over Litteraturens Hoved som et Damoklessværd, er borttaget. — „Efter at have ført Sagen mod „Haabløse Slægter“ til Ende, lader man den falde mod „Nana“,“ skriver Bang; det viser, hvor dybt krænket han havde følt sig over den Konfiskering, hans egen Roman havde maattet døje. —

I „Dramaturgiske Stumper og Stykker“ er delvis en Polemik med „Dagbladet“s (☺: C. K. F. Molbechs) Animositet mod Edv. Brandes' Skuespil. Bang gjorde i denne Periode sit Bedste for at vinde Brandes' Gunst. — Ogsaa Casinos Genoptagelse af Overskou's „Pak“ omtales — Bang priser Nyboderskonens. 103 Ellen („et Menneske blandt Skygger“) og Frk. Camilla Lerches Udførelse af Rollen, „midt i meget traditionelt talte hun som Ellen sandt, Moderkærligheden vistes som skøn Sandhed“. — —

I „Pinseudflugt“ (til Ramlösa) giver han en poetisk og fortræffelig Beskrivelse af Helsingørs provinsielle Stilhed en Sommeraften. — — —

I Vinteren 1881—82 havde min Tid været optaget af at lære Sprog, ride, og nu sidst med at dyrke Kogekunsten. Min Fader, der ofte følte Savnet af, at han i sin Ungdom ikke havde haft Tid

— eller Lyst — til at lære noget udover, hvad den tvungne Skolegang fordrede, var derfor tilbøjelig til lidt for kraftigt at ryste Frugterne af Kundskabens Træ udover sine Børn. Min Broder begyndte som fireaarig Purk at gaa i Frøbelsk Børnehaven, der var noget ganske Nyt dengang. Pædagogen Juel-Hansen og Fru Hedevig Bagger havde Æren af at have grundlagt de første danske Børnehaver, men Frk. Dorothea Stahlschmidt, Datter af tysk Præst ved reformeret Kirke, der havde studeret ved Fröbel-Seminariet i Hamborg, begyndte

kort efter sin Børnegrave i et lille Lokale i Schimmelmans Palais i Bredgade. Moder havde faaet den anbefalet, og i Løbet af Vinteren fulgte jeg jævnlig min Broder derhen hver Morgen. Fader havde ladet konstruere en speciel Børnegrave-Madkasse, der bares i Rem over Skulderen, og indeholdt, foruden Skolemaden, den bekendte PægleFlaskes. 104med Børnemælken. Frk. Stahlschmidt var en overordentlig munter og elskværdig Dame, der med Liv og Sjæl gik op i sin Gerning. Hun samlede snart saa mange Elever, at Børnegraven maatte udvides. Den flyttedes saa hen i Dronningens Tværgade Nr. 40, hvor der i den rummelige Stueetage var rigelig Plads til Fröbel-Legene; de smaa Borde med kvadrerede Plader til alle de nydelige Arbejder som Byggen med Klodser, Fletning, Prikning og Modelering, der bidrog til at gøre Barnet selverkendende, Kærnen af hele Fröbel-Theorien. Af de store, brogede Billeder, der hængte overalt paa Væggene, lærte Barnet den Verden at kende, som det skulde færdes i. Dertil kom de mange afvekslende Fröbel-Lege, der vakte Barnets Sans for Musik og Dans. Fader lod en Del af disse Sange oversætte fra Tysk og udgav dem med Noder til; dette Hefte med Fröbel-Sange blev i mange Aar brugt i de danske Børnegraver. Da jeg netop nu følte Trang til at tage fat paa noget, der helt kunde udfylde min Tid, blev det bestemt, at jeg skulde uddanne mig til Børnegravelærerinde. Jeg begyndte straks paa den praktiske Del; den theoretiske skulde der først tages fat paa efter Sommerferien.

Sidst i Maj flyttede vi paa Landet. Herman Bang opholdt sig da i Middelfart, hvorfra Moder modtog følgende Brev med et Manuskript:

s. 105

Middelfart Badehotel13—6—82.

Kære Fru Ferslew. De vil maaske blive meget forbauset over denne Sending, men egentlig er Tingene ganske simple. Paa mine forberedende Vandringer for at skaffe Føljetonen Stof, traf jeg paa disse Studier, som jeg vel kendte, men som paany gjorde et mægtigt Indtryk paa mig. Disse Blade indeholde et af de største Mesterværker i den moderne Litteratur og fortælle, faa Sider som de indeholdt, mer om vor Tids Kulturforhold end bindstærke Romaner og lange Afhandlinger. Jeg ved ikke et Ord i dem, som er usandt, ikke et, som ikke er fremført med al den Autoritet som den urokkelige erfaringsgivne Sandhed skænker. Jeg kunde da ikke modstaa Fristelsen til at oversætte dem.

Men jeg ved, at Emnet vil støde mange. Vi læse af alt kun Ordene, og vi have kun sjældent Blik for den dybe Moral, som ofte fører Pennen. Dog tror jeg, at de fleste her ville se ret i Sagen og at mange vilde takke for dette Stykke i Bladet. Min Dom kan imidlertid feile, ikke (jeg er saare beskedent),

— i hvad der er ret, men ofte i, hvad der synes Bladet ret, og det er derfor jeg beder Dem just, fordi De er Dame — helst vilde jeg, jeg tilstaa, ogsaa spørge Frøken Anna, men jeg kjender Deres Principer om Opdragelse og desværre har jeg ingen Magt til at ændre dem — læse dette, sig Deres Mening; og finder De som jeg, at dette er sagt saas. 106uomstødelig naturligt, at det ejer Kunstværkets Ret til at sige meget — da læg det i medfølgende Konvolut paa Bjerrings Pult inden Kl. 12. Ofte har jeg om sligt raadspurgt Fru Abrahams¹⁾ men maaske er hun lidt liberalere end De, sikkert meget liberalere end Bladet.

At jeg har villet oversætte dette, maa De kunne forstaa, thi hvert Ord er tænkt af mig selv og sagt af mig, stammende og fejlfuldt. Og hør! Skulde De ikke synes derom — tilgiv min Afskrivers rædsomme Skrift — da send Manuskriptet og medfølgende Brev til Vilhelm Møller

Hvordan jeg lever? Jeg staa op Kl. 8 — det er den netop nu — drikker The, skriver Breve. Kl. 9 begynder mit Arbejde og bogstavelig fra 9—4 arbejder jeg paa min Roman (Fædra), spadserer kun en halv Time paa Skibsbroen. Kl. 4 kommer min Afskriver, og vi arbejder til Kl. 6. — Kl. 6. Middag. Spadseretur, Kl. 7½—10 anden Afskriver. Ikke sandt — om dette Liv lan man sige med Zola: „Der er ikke Plads til Lasten!“

Undertiden, naar jeg sidder her og ser ud paa Skibsbroen og paa Vandet, kan jeg vel længes — eller tænke, at jeg vilde have været meget glad ved at være et Par Timer paa Strandvejen, inden jeg reiste, men jeg havde rimeligvis ikke fortjent det — men ellers har jeg det godt. Jeg er vel paa Vej tils. 107atter at blive det store Arbeidsmenneske, som jeg en Gang var. Og hvordan er det muligt andet i den- ne By, hvor jeg ikke kender andre end Opvarteren? Jeg bliver her paa Hôtellet. Ingen andre Steder kan min Tid ordnes som her, eller være saa uaf- hængig. Men Romanen gaar langsomt, aa saa lang- somt frem. Men naar jeg sidder her alene med det kære Arbejde, siger jeg undertiden til mig selv, at jeg vel kan staa ved Siden af de Andre.

Sig til Deres Mand, at jeg til Føljetonen har ad- skillige Memoirer af forskellig Smag.

Og nu mange Hilsener til det hele Hus. Jeg er i Tankerne ofte hos Dem derude i Haven ved Stran- den naar Solen gaar ned. Mig skræmmer Dagen, men kommer Aftenen, er jeg først lykkelig. Tænk da ogsaa, De hos Dem en Gang paa mig paa min Skibsbro, naar hele denne skønne By sover, og jeg drømmer. Hilsener til Deres Mand, til Frøkenen og til Christian

fra Deres hengivne
Herman Bang.

s. 107

Ogsaa De, kære Fru Ferslew, vil finde mange af Deres Livserfaringer i dette, og jeg for mit Vedkommende ved, at Zola har Uret, naar han tror, denne Kvinde findes kun i Frankrig. —

Dette Brev med de smaa underforstaaede Hilsener til mig hørte jeg naturligvis intet om, og des. 108Studier, som Bang omtaler deri, blev ikke optagne i „Nationaltidende“; „Themaet“ den 18. Juni 1882 var „Fra Forbryderverdenen“, og Søndagen derefter: „Brændende Spørgsmaal“, hvori Bang, under Form af et Brev til en Ven i Udlandet, der tvivler paa, at han kan finde Feuilletonstof i Middelfart, svarer denne, at han i sit Skrivebord har en tyk Bog med Avisudklip. Stoffet kommer til ham gennem Aviserne fra alle Verdenshjørner og fra de Breve, han faar. Som Bevis citerer han Udklip fra de to sidste Dages Høst og blandt andet: — „Brev fra en Dame, jeg havde tilsendt en Artikel af Zola om Sammenstuvningen i Paris' Arbejderboliger.“ — „Artiklen er umulig hos os. Sligt eksisterer ikke her, og da det ophidser Nerverne, er det ikke blot overflødigt, men ligefrem skadeligt at læse det, Kjøbenhavn er ikke Paris.“ — Dette var sikkert et Brudstykke af Moders Svar til Bang og hendes Mening om det Tilsendte.

Kort før Bang rejste til Middelfart for at arbejde paa den sidenhen — meget omtvistede Roman „Fædra“, sendte han Moder sit Fotografi; bagpaa havde han skrevet: — „Herman Bang til Fru Anna Ferslew med Tak og til venlig Erindring indtil vi sees. — 3—6—82“. Det er det smukkeste Billede af Bang fra hans Ungdomsaar, naturligt, uden „Pose“. Om Munden ligger et betænksomt Drag, Blikket er fast, der er Ro over Ansigtstrækkene og ligesom noget stolt og kampberedt i Hovedets Holdget

s. 109 Herman Bang. 1882.

s. 110Sørgeligt, at dette er blevet saaledes, men at aflyse et Sted er at aflyse alle Steder, og denne Begivenhed vil være ligesaa ængstelig for mig som Oplæsningen selv. Jeg ved altsaa efter Deres Telegram i hvilken Grad jeg gør Dem imod, men jeg kan ikke nu aflyse Læsningen uden efter min Overbevisning at gøre mig dobbelt latterlig.

Hvad ved De om Horsens? Jeg skal bo hos min Søster, ankommer Kl. 6, reiser straks næste Morgen. Intet vil foregaa, da kun vore nærmeste vil komme. Jeg sveder bogstavelig Angstens Sved efter Modtagelsen af Deres Telegram og af Ængstelse for Deres Vrede — men det er umuligt — og det ogsaa for Folks Skyld — at aflyse.

Vent disse 48 Timer. De ved som jeg, at De er raadende over min Stilling, og jeg ved — og glemmer ikke, — at jeg skylder Dem Alt, men en Aflysning er værre end en Oplæsning.

Deres
Herman Bang.“

Medens Bang var paa Oplæsningstourné i Jylland, rejste jeg i Følge med min Moder, Frk. Stahlschmidt og Caroline Bertelsen over Hamborg til Thüringen. Frk. Stahlschmidt skulde overvære Hundredaarsfesten for Pædagogen Frøbels Fødsel, og da jeg var Novice som „Kindergärtnerin“, saa mente Fader, at jeg burde være med. I Hamborg besøgte vi en Del Børnehaver og tog næste Dag tils. 111Thale i Harzen, hvor vi tilbragte nogle Dage med dejlige Ture tilfods og tilvogns i den skønne Bjergegn. Vi nød Ferielivet trods den trykkende Varme, 28° R. i Skyggen, og Væggetøjet i „Hôtel Zehnpfund“. Derefter tog vi til Schweina for at besøge August Wilhelm Frøbels Grav, hvor der i Anledning af Festen var blevet afsløret et nyt Monument. Det forekom os ret affekteret at se pyntede Smaa piger med Blomsterkranse om Haaret staa Vagt ved hans Grav. Derfra tog vi til Mindefesten, der var ganske uden Betydning, „Masser af Mennesker, alle uhyre grimme,“ skriver Moder i sin Dagbog. Hjemturen var dejlig i den stille Aften. Vi sang Fædrelandssange, og Kusken fløjtede tyske Melodier. Vi skiltes nu fra Frk. Stahlschmidt, der tog tilbage til Kjøbenhavn, og fortsatte vor Rejse til Dresden, hvor vi ankom samme Aften og tog ind i „Hôtel de Saxe“ paa Neumarkt. Her laa Breve og Aviser, og paa vore Værelser stod duftende Buketter fra vore danske Venner, de tre Matematikere, Prof. Dr. phil. Julius Petersen, Adjunkt Anton Pullich og Direktør Frederik Bing. Hver Sommerferie tilbragte dette Trekløver nogle Uger sammen i Udlandet. Det var dejligt atter at leve i komfortable Omgivelser. Hvor nød vi at kunne strække vore trætte Lemmer i Senge, der ikke var beregnet til Krumslutning. Næste Dag, det var den 23. Juli, hørte vi Messen i den katholske Hofkirche, berømt for sin skønne Korsang, hvor flere af Stemmerne syngess. 112af Personalet fra den kgl. Opera. Vi var naturligvis bagefter paa Galleriet — lidet anede jeg dengang, at faa Aar efter skulde denne sjældne Kunstsamling og Wagners udødelige Værker paa Dresdner Operaen blive min Trøst for mange Maaneders Savn og Hjemvé. Dagen efter skiltes vi fra Matematikerne, der slet ikke var tørre og kedelige, men kappedes om at være galante Kavalerer. Herrerne tog til Wien; vi stod af ved Bad Schandau, hvor vi tog ind i „Sendigs Hôtel“. Fra min Altan kunde jeg se Taarnet og de forgyldte Balkongitre paa den fornemme „Villa Quisisana“, Anneks til Sendigs Hôtel, hvor Bang havde boet sidste Sommer, netop paa samme Tid. Dagen derpaa var en Mærkepæl i mit Liv; det var min tyveaarige Fødselsdag. Jeg fik mange Breve, deriblandt et paa Vers fra Carl Levin. Fødselsdagen blev fejret med en Udflugt i Bjergene, og ved Middagen spenderede Mama ½ Flaske Champagne. Vi sad ved et af de yderste Borde paa Terrassen ved Floden og saa Solen synke bag Lilliensteins Top. Da Skumringen kom,

tændtes de tusinde Lys langs Floden og kastede deres Flimmer-Striber henover det sorte, glidende Vand.

To Dage efter brød vi op og rejste over Dresden, Berlin, Hamborg hjem til Kjøbenhavn.

Snart var alt i den gamle Gænge. Jeg begyndte paa mine Studier til Børnehave-Lærerinde-Eksamenen og var beskæftiget dermed hver Dag fra 9—1. I September flyttede vi ind til Byen. Det var dejligts. 113at komme derind — til Livet. — For Liv var der altid paa Hôtel Royal, hvor Dørene aldrig stod stille.

Efteraaret satte nu ind med de hyggelige, mørke Aftener. Bang kom undertiden ned fra Redaktionen for at læse noget højt eller drøfte de nye franske Bøger, som jeg slugte med Begejstring. Jeg havde det lille Plus fremfor Moder, at jeg med Lethed læste Zolas uhyre vanskelige Prosa. Og saa kom de dejlige Theateraftener, hvor vi atter sad paa vore gamle Pladser, og jeg fik mine Nik og Smil fra den, hvis Personlighed stadig fængslede mig — al Vagheden til Trods. Men aldrig faldt et Ord mellem ham og mig, der kunde bringe Klarhed for os Begge: — — „Og der var ingen Mulighed for et Samliv til at klare det. Kun Saisonens og Konvoniensens Møder,“ — staar Side 137 i „Stuk“. Dog har Bang forsøgt det. For mig ligger et Brev. Paa det graalige Papir er med Bangs sirlige Stejlskrift fremsat en Bøn om at lade et medfølgende Brev komme uset af Andre i de rette Hænder; han skrev :

s. 113

Tirsdag.

„Tilgiv dette Brev.

Jeg er syg og maa blive hjemme, derfor sendes det. Jeg stoler paa Dem, kære Frøken Bertelsen ¹⁾, at De enten vil bringe indlagte til sin Adresse — i fires. 114Maaneder, det eneste jeg har skrevet — eller strax give Budet det tilbage i Kuvert med min Adresse. I begge Tilfælde vil De tie — min Stilling er afhængig heraf.

Giv Anna det i Enrum, sig, at De er taus. De var med i Tyskland, ved derfor meget. Derfor kommer jeg til Dem.

Deres
Herman Bang.“

Hvor jeg tydeligt husker den Dag, jeg første Gang holdt dette Brev i min Haand, mere end tyve Aar efter at det var skrevet, et Aar efter Herman Bangs Død. En sollys Dag besøgte jeg Caroline Bertelsen i hendes hyggelige lille Lejlighed i Østerfarimagsgade. Hun sad i sin Lænestol ved Vinduet dødsmærket af en langvarig, tærende Sygdom. Livstræt, næsten 82 Aar gammel, sad hun der og „ordnede“ sin Udgang af Livet. Hun fortalte, at der i hendes Testamente stod, at jeg skulde arve den dejlige, gamle slebne Krystal-Ampel med de fine Bronzekæder, der hængte i hendes Stue; et Empire-Pragtstykke. Jeg var vemodig og rørt over hendes kærlige Tanke. Vi talte om de gamle Tider, og jeg følte, at bag hendes Ord laa en Tagen Afsked med Livet, der smertede mig. Idet jeg rejste mig for at gaa, sagde hun: „Der er endnu Et, Anna, et Brev Du skal have, jeg har gemt det i mange Aar. Naar jeg handlede som jeg gjorde og sendte Brevet tilbage til Bang, mente jeg at handle ret. Tiden hars. 115vel ogsaa bevist, at saadan burde det ské.“ — Hvor mange Minder blev ikke hin Dag vakt tillive hos mig ved dette Brev. Ungpigerdrømme, der aldrig naaede ind i den klare Dag. Hvad stod der i hint Brev, som blev sendt Bang tilbage, da han atter stødte paa den usynlige Mur, som han kun ved Tabet af sin Stilling turde bryde?

Dette Brev maa være skrevet efter at Bang havde sluttet sin Oplæsnings-Tourné i Jylland, thi den 24/9 82 ser man af hans „Vekslende Themaer“, at han atter er i Kjøbenhavn. Han fortæller i et Brev til de Venner, der ere blevne ude paa Landet, hvor skøn Byen er: — „naar den vaagner efter sin Sommerdvale og gnider Kridtet af sine Vinduer og kommer hjem igen. Kjøbenhavn er ved at blive stor, der kommer Luft fra alle Sider og de nye Gader prange med deres Altanhuse og deres lange Lygterader. Naar nu Sct. Peders Mølle forsvinder og den bekendte Rigmand sætter en Statue, hvor Skuret staar, og Borgmesteren giver Springvand og Bassiner og Magistraten laver Blomstertorv med store, lyse Haller, og Hr. Ehlers skænker Lygter med mange Blus

— saa skal du se, hvor alt bliver smukt — — — og det skér vel om ikke længe. Indtil da maa Naturen hjælpe os.

Der er betagende skønt om Aftenen langs vore Søer. Naar Lygterne tændes paa alle Broer og Skæret leger med Søens Vand som et straalende Væld af Raketter og Nørrebro's Huse glide sammen til ets. 116Kæmpepalads med Lys i tusinde Ruder. Himlen har Stjernernes Vrimmel!“ Allerede da spøgede aabenbart „Stuk“ i hans Tanker. — —

A. L.

Bang kom nu sjældnere ned til os. Der var en febrilsk Uro over ham, som aldrig gav ham Tid til en hyggelig Samtale. Henimod Slutningen af Aaret 82 var Bang bleven litterær Redaktør af „Vor Tid“, ill. Ugeblad for Hjemmet, hidtil udgivet af og trykt hos Sally B. Salomon. Samtidig med at Bang overtog denne Stilling, overgik Ugebladet til Firmaet: „Salomon¹⁾ & Riemenschneider“, hvis Indehavere senere skulde gøre sig saa sørgeligt berømte ved en Falskmøntnerisag. Bang knyttede til dette Ugeblad alle de unge, urolige Penne, hvis Form og Tone ikke — dengang — kunde indpasses i „Nationaltidende“s Rammer. Navne som: Gustav Esmann, Knud Ipsen, Iver Iversen, Joakim Reinhardt, Peter Nansen, Andreas Albeck og mange flere. Desuden optog „Vor Tid“ Bidrag af saa fornemme Penne som: Strindberg, Geijerstam, Levertin og Tavastjerna. Herman Bang skrev Theaterkritiker, Boganmeldelser, Skuespillerkritiker i Bladet. Desuden en Mængde Skitser, Fragmenter eller „Situationer“; de fleste sødladne og sentimentale, nærmest en Skræbekage af hans Produktion, Oplevelser og Tanker, som han løst i Øjeblikket havde henkastet paa Papiret. Ofte var disse „Afløb“ fra hans Skrivebordsskuffe signeret: „Bernhard Hoff“. Et af disses. 117Novellefragmenter: „Skuffet“, gengiver — med megen Fantasi — en Situation fra Ballet hos os den 26. Febr. 1881 og er tilmed undertegnet — paa en Gang ret dristigt og ganske taabeligt —: „Chr. F.“, min Faders Initialer. Dette viser saaledes Bangs Arbejds metode. Enhver lille Begivenhed tog Vækst hos ham; han trak fra og lagde til, som det passede for hans Milieu. Samtidig havde Bang Novellesamlingen: „Præster“ under Udarbejdelse og skrev paa „Fædra“. Arbejdet svulmede op om ham, derfor saae vi saa lidt til ham i hele denne Periode.

Af literære Begivenheder bragte December Maaned Ibsens: „En Folkefjende“. Om dette nysudkomne Skuespil skriver Bang i „Vekslende Themaer“ (10/12 82) — „Dette Drama er en Piece i fem Akter. Et Svar fra „Gjengangere“s Digter til den Mængde, som vægrer sig ved at modtage et Værk, Forfatteren selv vistnok betragter som sit største. Kun saaledes kan dette Skuespil forstaas, kun saaledes tør det bedømmes, og hvis det, naar hele Ibsens Produktion kan dømmes og skænke et fuldt Billed af denne store Aand, ikke vil faa nogen høj kunstnerisk Plads mellem alle Digterens Frembringelser, vil det som menneskeligt Dokument have en overordentlig Interesse, thi intet Steds finde vi Ibsen selv fyldigere end her, hvor han, saa at sige, paa alle Punkter overdriver sig selv.“ Senere skriver Bang i samme Artikel : — „Man kunde maaske have troet, at „Gjengangere“s Modtagelse ikke vilde have saarets. 118Ibsen saa dybt. Men „En Folkefjende“ er Sonden i det slagne Saar, og de høje Raab, Haanen og Skjældsordene om Osvalds Historie have været Stene, som have knust mere end et Par Ruder hos den sande Dr. Stockmann. Henrik Ibsen har lidt, og „En Folkefjende“ er hans Svar paa den tilføjede Lidelse. — — — — „Gjengangere“ var — en rolig, en uhildet Betragtning vil vistnok ialt Fald indrømme det — et Led i en Kæde, hvor man uden Indsigelse havde modtaget alt det andet, og det var — vover jeg at paastaa — et Led, som konsekvent udsprang af det foregaaende. Den, som kendte Gangen i Ibsens Produktion, Maaden, hvorpaa hans Idéer udviklede sig, maatte være forberedt paa, at ligesom Selma var bleven til Nora, saaledes vilde ogsaa en smuk Dag Dr. Rank blive Osvald Alving. — — — — Men da han altsaa i „Et Dukkehjem“ havde bragt os sammen med Dr. Rank, og vi uden Modsigelse havde modtaget dette Møde, er han bleven overrasket ved, at Osvald Alvings Historie, der kun er Udviklingen af Dr. Ranks, vakte en saadan Harme.“ Og videre hedder det: „Henrik Ibsen mener upaatvivlelig selv — og der er mange, som dele Meningene med ham — at „Gjengangere“ er hans største Værk. Det er her, han har berørt vor Periodes centrale Tanke: Spørgsmaalet om Arveligheden, og han har behandlet det i den konciseste Form. Selve den valgte Rammes Farlighed — thi en Ramme er Osvalds System, og den legemlige Sygdom, der er

8*

s. 119

s. 120

s. 121Arvet, er ikke mere end et Symbol paa den moralske Arvelighed, der forplanter saa megen Sjælenes Sygdom — har skærpet hans Evner, saa at han aldrig har været saa klar, aldrig i saa mægtig Grad Herre over sine Intentioner som i dette Skuespil.“ —

Man ser af disse Udtalelser om „En Folkefjende“, hvori Bang strejfer „Gjengangere“s centrale Nerve: Arvelighedstheorien, at denne allerede dengang havde grebet ham stærkt. Det var ikke den arvelige Sygdomsspire, der betog ham mest, men selve Slægtsarveligheden, som han fra sin tidligste Ungdom havde ruget over og nærret en hemmelig Frygt for; den bandt ham saa fast til Skikkelsen „Osvald“, som han mente at eje alle Betingelser for at kunne levendegøre.

Den kære Jul bragte mig blandt andre Gaver en fra Herman Bang. Han sendte mig et Aralia-Blad taget fra en af hans Stueplanter. I Bladet var der med to Ridser skaaret et Baand og derigennem stukket en Dusk Lilliekonvaller. Paa selve Bladet havde han skrevet en Julehilsen. Jeg bevarede den diskret uden at tale til Andre derom. Min Moder sendte han Juleaften følgende Digt:

s. 121

24—12—82.

— „Idag de siger, han blev født, som døde
at redde Mennesket og skabe Verden Glæde —
s. 122Men vi, som altfor sent fik Jordens Støv betræde
til jublende om Krybben frem at møde
i Kor af Englere og alle Markens Hyrder— — —
Vi samle kun idag vort Jordlivs bedste Minder,
Det sandeste, det kæreste vi finder.
Til Klang af Klokker vi vor Tanke sender
med Tak til alle vore ægte Venner.
Og denne Tak, som — tro mig — rig fremtræder,
saa fattig her i Dumheds Almuklæder —
Modtag den venligt, som den Tanken bringer,
selv om mit Vers med altfor mange Fødder
— fik altfor lidt af Vinger.

Deres
Herman Bang.

Julens Dage var angs lykkeligste Tid. Han bevarede, uberørt af sit stormfulde Liv, Minderne om Julen i Barndomshjemmet paa Als, hvor Klokkerne jublende ringede Højtiden ind og hele Præstegaarden duftede af den nys overstaaede Julebagning. Senere i Livet toner disse Klokker alvorfuldere og sørgmodigere i hans Øre. Da Julen 1900 stunder til, skrev Herman Bang en Hymne til disse Klokker, hvis Klang skulde bringe hans syge Hjerter Fred:

„Juleklokker —
Lyd nu over Landet.
Juleklokker —
Lyd, mens Sneen falder
lindt og lunt og blidt paa alle Veje.
Juleklokker —
Fredens Herre kalder.

s. 123„Fred paa Jorden“ —
Skønne Drøm at drømme.
Fred i Hjertet skønnere at kende.
Lindring for de evigt dybe Vunder.
For det syge Hjerter
Fredens Stunder —
Lindring, Lindring
for dets Arr og Vunder.

Klokker, Klokker,
Juleklokker alle
Lad i syge Hjerter
Fred der falde.

Sov, mit Hjerter,
sov til Klokkeklangen,
sov, som Barnet blidt,
der sover træt og længe:
Sov, mit Hjerter,
Sov foruden Drømme:
Drømmen selv er Savn og bringer Smerte.

Sov —
Blund ind, mit Hjerter.
Klokker, Klokker,
Juleklokker alle;
lad i syge Hjerter
Fred der falde.

Dette smukke Digt har været offentliggjort i „Juleroser“ efter Bangs Død.

Den sidste Dag i Aaret 1882 skrev Bang et for ham meget magtpaaliggende Brev til min Fader. Det vidner — som saa mange andre — om den Taknemmelighed, Bang følte for den, der var ham god. Bang vidste godt, hvilken Betydning det havde for ham, at Redaktionssekretær Emil Bjerring var en formidende Ven mellem ham og hans Udgiver. Kunde han hos denne udvirke en Fordel for hin, saa vilde Bang juble. Han

skrev bl. a. heri:

s. 124

31/12 82.

Lad Deres Hustru læse disse Linier for Dem, som jeg skriver paa Aarets sidste Dag — for at røre Deres Hjerte, eller rettere for at lade Deres Hjerte overbevise Deres Forstand. Det er om Hr. Bjerring. De ved den Gang vi talte derom, gav De mig Skyggen af et Haab: De sagde, det var umuligt — uden som Gratiale. Paa Hr. B. hviler — ved Siden af Dem — alt for os Alle. At han helt og uden Sorger kan vie sig til sin Gerning er det vigtigste af alt. Ikke sandt? Og jeg ved, at det er ham svært at leve nu — hans Moder er gammel, begynder ei ret mere at vide Besked. I to Aar har hun omkalfatret paa „Elmebo“¹⁾ for 8000 Kroner, og Hr. B. nænner ikke at sige hende, at de næppe har Raad dertil Tro, at det er Overbevisningen om det rette heri, som leder mig. Jeg stoler saa trygt derpaa, at De selv vurderer Hr. B. saa højt, at De ogsaa for Foretagendets Skyld ønsker, han skal leve utrykket. Hvad orn De lagde i en Portefølje med et Kort:

„Fra den 9,777 Abonnent“
Gratialet?

s. 125 Bliver De vred? Eller gør De mig den Glæde til alt det meget, De har gjort mig i dette Aar, endnu at tro, at dette vilde baade gøre et Menneske lykkeligt, være heldigt for alle og glæde mig usigeligt.

Al — al Lykke i det nye Aar, som kommer, Ingen véd den Lykke hvorefter en anden mest længes — men den Lykke ønskes Dem og Deres af

Herman Bang.

s. 125

Hilsener til Alle den sidste Aften i det gamle Aar.

Nytaarsaften laa jeg syg af Bronchitis. Bang kom ned sent paa Aftenen for at høre Resultatet af sit Brev og ønske glædeligt Nytaar. Desværre hørte jeg kun hans Stemme gennem den halvt aabne Dør og hvorledes han med Varme talte Bjerrings Sag. Først da han hørte mig hoste, fortalte Moder, at jeg var syg, men Konveniensen tillod ikke, at han hilste paa mig. Tilsidst plagede Hosten mig saa voldsomt, at jeg maatte kalde paa Moder for at faa lidt Morfinsaft. Jeg husker godt, at jeg fandt Situationen interessant og haabede paa at vække Medlidenhed hos Bang, der selv brugte store Doser Kloral i sine Søvnløshedsperioder.

Julen bringer Gaver, men Nytaar er Regnskabets Dag. Og en saadan har jo aldrig været en Ønskedag for en ung, dansk Forfatter, der skal leve af sin Pen. Bang kæmpede idelig for at holde Balance mellem Indtægter og Udgifter. Men ak! hans digteriske Begavelses. 126 trængte til en egenartet Stimulans i Form af en vis Luksus i Klædedragt og Toiletrekvisitter. Han yndede smaa raffinerede Middage med fantastiske Bord-Arrangements, der kunde vække Opsigt og blive Genstand for Omtale. Bang elskede at lade Sensationen bølge om sig. Men alt det kostede Penge, og hans Indtægter var langtfra glimrende.

Det fortælles, at Bang, der fik sine Skjorter hos Philip Levysohn i Ny Østergade, aldrig lod sit Undertøj vaske, men blev ved at købe nyt. Den skikkelige Levysohn, hvem han efterhaanden skyldte en Del Penge, gik da en Dag hen i hans Lejlighed for at undersøge hans Skuffer og Skab og fandt en Masse uvasket Linned, som han faderligt tog sig af. Bang beundrede Levysohn og kaldte ham: „min theoretiske Skjortehandler“.

1883 blev et indholdsrigt og bevæget Aar. Min Fader havde længe søgt en bedre Sommerbolig end Villaen paa Strandvejen, der var blevet alt andet end et Rekreationssted, efter at den osende, larmende Dampsporvogn var kommen i Drift.

Der var først Tale om at købe Rangle Mølle ved Jyderup, men denne Plan blev opgivet paa Grund af den lange Distance fra Kjøbenhavn. Saa blev Fader af Arkitekt Philip Smidth gjort opmærksom paa „Kattinge Værk“, en Vandmøllegaard, beliggende ved en Vig af Roskildefjord, bag Boserup Skov. Smidth kendte den idylliske Egn fra sine Drengaar, da han var Discipel i Roskilde lærdes. 127 Skole. Nu vidste han, at Gaarden var tilsalgs. En Bestemmelse blev snart truffen, og den 26. Februar blev Købekontrakten underskrevet. Man gik straks igang med de nødvendige Ombygninger — desværre — for den Charme, der var ved Stuehuset med de smaarudede Vinduer, blev ikke overført paa det ganske omkalfatrede Hus i den sædvanlige kedelige Villastil. Alle var vi meget optagne af den nye Verden, vi nu skulde tage i Besiddelse: Mark og Enge, Sø og Skov, Lo og Lade, Køer, Faar og Heste.

Desværre kunde vi først flytte derud hen imod Juli Maaned. Vi maatte derfor blive længe i Byen dette Foraar. Til Gengæld fik jeg Lejlighed til at overvære mange interessante Theaterforestillinger. Saaledes Førsteopførelserne af „En Folkefjende“ og „Strandby Folk“ og i Maj de straalende Lindberg-Forestillinger paa Dagmartheatret. Til en af de sidstnævnte Forestillinger var jeg sammen med Skuespillerinden Josephine

Eckardt. Hun var Omgangsfælle af min Moders gode Venner, Pastor Johan Petersen, den Gang første residerende Kapellan ved Holmens Kirke, og hans Hustru, Emilie, f. Berg, Byesbarn af min Moder. Johan Petersen var theologisk Anmelder ved „Nationaltidende“ og Medredaktør af „Historisk Arkiv“. Med denne Familie kom den indtagende Skuespillerinde i vort Hj em. At jeg den Aften kom til at nyde Æren af at være hendes Ledsagerske, laa i, at min Farbroder, William Ferslew, et Par Dage før var afgaaet veds. 128Døden, og at mine Forældre af den Grund ikke vilde gaa i Theatret. Efter den lille Middag, hvortil Fru Eckardt var indbudt, fik jeg altsaa Glæden af i hendes Selskab at beundre Lindbergs Spil som Kong Richard den Anden. Saa fulgte i Juni Maaned Sarah Bernhardt-Forestillingerne paa det kgl. Theater. La Diva spillede i Sardous „Fédora“, men vakte særlig Begejstring ved Opførelsen af Jean Richepin's Pantomime „Pierrot Assasin“, hvori hun med enestaaende Teknik udførte Pjerrots mimiske Rolle.

Naar Herman Bang i dette Foraar af og til besøgte os, drejede Samtalen sig som oftest om den nye franske Literatur, som han fulgte med den største Opmærksomhed. Jeg husker, at han en Dag, da han vidste, at jeg snart skulde køre i vor egen Vogn den lange, kedsommelige Tur ad Roskilde Landevej ned til Kattinge Værk, raadede mig til at købe Guy de Maupassant's nyeste Roman „Une vie“.

Den 3. Juli var Boligen paa Kattinge færdig. Hvem var vel de første Gæster? Rimeligvis de nærmeste i Familien; Faders Farbroder, Fabrikant J. P. Ferslew, og hans Kone, Tante Rikke kaldet, og Faders Søster, Johanne Siiger, gift med Viceskoleinspektør, Cand. theol. Hans Siiger og deres Børn, samt Husveninden Caroline Bertelsen. Men vist er det, at vi meget snart efter fik Besøg af Herman Bang, og at han blev Natten over. Fader var henrykt over at kunne vise alle sine Herligheder frem, s. 129 og Bang var meget interesseret netop i den Side af min Faders Væsen, hans Evne til at bringe Natur under Kultur. Bang har i en Artikel, i Anledning af min Faders 70 Aars Fødselsdag, netop dvælet ved disse Egenskaber hos den Mand, han satte saa uhyre højt og altid omtalte med Beundring. Han havde gættet, hvad der laa dybt i hans Sind, skjult bag Dagliglivets Maske. Bang sendte mig denne Artikel med følgende Brev; det eneste, jeg ejer fra hans Haand:

s. 129

4. 3. 1906

Kære Fru Levin.

Jeg sender Dem dette om Deres Fader, fordi det næppe er sikkert, at De læser „København“, Bladet, hvori jeg skriver. Nødig vil jeg tro, at jeg her har skrevet noget, som kunde krænke Deres Fader. Alt, hvad jeg tror at vide, har jeg ikke præntet ned. Men som Silhuetten er, haaber jeg, at De vil finde nogen Lighed med den mærkelige Mand, der hedder Christian Ferslew.

Jeg vil altid være
Deres hengivne
Herman Bang.
Gamle Kongevej 25.

Da Bang Mandag Morgen fulgtes med Fader til Byen, skulde jeg, som det var min huslige Pligt, s. 130 naar vi havde Gæster, sørge for sammen med Stuepigen at sætte Værelset i Stand. Det var med en vis Nysgerrighed, at jeg gik ind i det nys forladte Gæsteværelse — jeg mente vel at møde Duften af de talrige Essentser, det sagdes, at Bang brugte til sit daglige Toilette. Der var sandelig intet at mærke af Raffinements. Værelset bar ikke Præg af nogen ekscentrisk Gæst.

Den tidligere nævnte August Lindberg havde den 22. August med sin Trup vovet et Forsøg paa at opføre „Gengangere“ paa Helsingborgs Theater. Om dette Forsøg har Bang selv fortalt i sin Bog „Theatret“. Næppe en Uge efter drog Lindberg over Sundet, og den 28. August opførtes Dramaet første Gang paa Folketheatret i Kjøbenhavn med Lindberg som Osvald. Den Aften blussede paany hin ulyksalige Flamme op i Bangs Bryst, der faa Aar efter for evigt skulde lægge hans Skuespillerhaab under Aske. Men af et Brev fra Henrik Ibsen til Chefen for Gyldendalske Boghandel, der findes i Værket „Frederik Hegel, et Mindeskraft“ (trykt som Manuskript 1909), vides det, at Bang udenom Casino-Theatrets Direktør alt i Februar 83 henvendte sig til Digteren om Ret til at opføre „Gengangere“ til Frk. Lerches Beneficeforestilling. Der er for mig ingen Tvivl om, at Bang vilde have spillet Osvald. Ved den Lindbergske Première paa Folketheatret, hvilken jeg som ung Pige selvfølgelig ikke maatte overvære, var en Del af Publikum dybt forarget, deriblandt „Nationaltidendenss. 131 Chef-Redaktør, Hiort-Lorenzen. I en Mellemarkt sagde han højt til sin Sidemand: „Dette er ignobel!“ Bang, der havde Plads lige bagved sin Redaktør, kunde ikke dy sig, men næsten raabte ud i Luften: „Imbecil!“ Saa højt gik Bølgerne for og imod Henrik Ibsen i de Dage.

Kort Tid efter rejste Bang ud paa den Foredragstourné til Sverige, som han saa vittigt har beskrevet i „Ti Aar“ i Afsnittet: „Hvorledes man bliver Forelæser“. Paa denne Rejse fik han flere af de kendte svenske Forfattere til at give deres Løfte om at yde Bidrag til den „Literaturtidende“, det nu var lykkedes Bang at faa min Fader til en Gang ugentlig, som Tillæg, at lade følge med Bladet; en værdigere Ramme for deres Penne, end det lille Ugeblad, „Vor Tid“, der tilmed syntes at staa paa meget svage Fødder. Bang havde endelig sejret i sine

Bestræbelser, og det blev ham overdraget at samle det paagældende Stof. Den 25. Oktober 1883 udvidedes „Nationaltidende“ med en „Literaturtidende“, der fortsattes hver Ugedag indtil Udgangen af 1884, altsaa saalænge som Bang var knyttet til Bladet. Den kom til at indeholde mange vægtige Bidrag, baade af udenlandske og danske Forfattere. Fortrinlige Boganmeldelser af dansk og fremmed ny Literatur. Knud Ipsen skrev om Zola og om dennes sidste Bog: „Au Bonheur des Dames“; senere om Goncourts: „Chérie“. Bang anmeldte Gjellerups „G. Dur“ og Vodskovs „Spredte Studier“ og skrev under Titelen

s. 132, „Portrætter“ en fortrinlig Skildring af Guy de Maupassant og hans Værker — især af hans sidste Bog „Une vie“. De fleste af Sveriges anerkendte Forfattere lykkedes det Bang at faa til at sende Artikler til Bladet. Ogsaa de unge debuterende svenske Forfattere introducerede han i Danmark ved Hjælp af „Literaturtidende“; saaledes i September 1884 Mathilda Malling, f. Kruse, under Pseudonymet „Stella Kleve“. I en Artikel, som Bang kalder „En Debut“, præsenterer han den unge Forfatterinde for sine Læsere og paabegynder i samme Nummer en Oversættelse af et af hendes første Arbejder: „Flirtation, et Fragment“.

Det var intet let Arbejde for Bang at faa det Stof, der flød fra de nye Penne, passet ind i det konservative Blads Tone, men han vilde sejre ogsaa i denne Kamp, selv om han vidste, at der blev lagt Snarer for ham fra alle Kanter, især fra hans ærlige og sande Uvenner ved selve Bladet.

Bang var dette Efteraar stærkt optaget af sin egen literære Virksomhed. Den 28. Novbr. 1883 udkom hans store Roman „Fædra“; Bogen, der skulde bringe Bang den store Sejr og som bragte ham den dybeste Skuffelse. Kritikken slog den skaanselsløst ned. Dog indrømmede Otto Borchsenius i „Ude og Hjemme“, at der i Scenerne mellem Schønaich og Ellen Maag fandtes Udtryk for en dyb og inderlig Følelse. Mange haanede Bang, faa gav ham gode Ord for denne Bog, hvori der dog, bag den megens. 133 Affektation og opstyltede Tale, klinger en vemodig Tone af uopnaaet Lykke.

Forinden Bogen udkom, havde Bang i Studentersamfundet en Lørdag Aften læst et ret stort Brudstykke af „Fædra“ højt. En Del radikale Læger, bl. a. Ferd. Levison og Leopold Meyer, var blandt de forreste Tilhørere. Da Bang med Pathos læste om Ellen Urne, der tømmer „en hel Flaske Cognac“, og Lægerne raabte op til Bang: „Det er umuligt!“ hvædede Bang sit Yndlingsudtryk: „Imbeciler“ ned i Ansigterne paa dem. Inden for denne nøgterne Kreds havde Bang naturligvis mange Modstandere.

Bogen kom mig i Hænde den 5. Decbr. Bang bragte mig den selv. Paa skraa over Titelbladet havde han skrevet: „Anna Ferslew fra Herman Bang — Tilfredshed er et Surrogat for den Lykke — ingen naar. —“

Jeg styrtede mig gennem første Del: „Forhistorien“. Vilde den bringe mig en skjult Hilsen fra ham selv? Ved Side 72 skød Blodet op i mine Kinder. Schønaich blev pludselig Bang selv, og Ellen Maag antog min Skikkelse. Der faldt Ord, som Bang havde udtalt til mig i de faa Samtaler, i hvilke vi havde Lejlighed til at komme hinanden nærmere. Der staar: „Mod Schønaich var hendes Væsen uens. Naar de var sammen, og hun var mest livlig, fortalte og spurgte, kunde hun, med et, naar han gik blot den mindste Kjende over et Bekjendtskabs snævre Rettigheder, blive taus og urolig; saadans. 134 som hun kunde blive det, naar hendes Blik paa en Gang blev tomt og uden Deltagelse, og hun lænede sig tilbage i sin Stol med Skuldrene lidt skudt op og Hovedet paa Siden.“ — — — „Hun saa ikke og hørte ikke. Hun stod, under Schønaichs mest brændende Ord, helt ligegyldig, og hørte ikke, studerede blot de Maagers Navnechiffer paa sin Elfenbensvifte.“ — — — „Han tvang Ellen til at høre, Viften faldt ud af hendes Haand, og hun sank drømmende sammen; og mens hun stirrede paa Schønaich, kunde der komme i hendes Øjne noget stift og angstfuldt, som bad saa længe om at faa Lov til at fly.“ — „Vendte han sig saa imod hende og spurgte hende om et og andet, blev hun rød, og det var sjældent, hun fandt Ord til at svare. Hun satte sig ofte stille, langt fra ham, men altid saa hun kunde se ham, naar hun vilde.“ — Et mageløst Billede af Bangs egen Maade at være paa. Man ser, at intet undgik hans Blik. Enhver Situation magasineredes i hans Hjerne for senere at udløses til passende Brug.— —

A. L.

9

Senere, da Ellen Maag mødes i Lindealléen med Schønaich, falder disse Ord mellem dem, som jeg endnu hørte Klang af i mine Øren, da de faldt fra mine egne Læber: „Jeg vil sige Dem det, Schønaich, at jeg tror paa Dem“ — — — Senere kommer et lille Billede, som sikkert kan henføres til Bangs Besøg paa Kattinge Værk. Han kendte min Skræk for Snoge, hvoraf der fandtes et Utal veds. 135 Kattinge Sø. Da Moder, Bang og jeg gik ad Stien langs Søen til Espeholmen, bugtede en fed Snog sig over Stien lige for min Fod, og jeg stod stiv af Skræk. — „Ellen skreg af Angst for en tykmavet Snog“, og senere: „Ellen gav sig til at raabe paa Ekkoet.“ — Netop derfra, hvor Snogen forskrækkede mig, og over mod den gamle Aftægtskone Maries Husgavl, var der et skarpt Ekko, som vore Gæster altid skulde prøve; det lød nemlig, som om Svaret kom langt inde fra Boserup Skov.

Efter dette glider Ellen Urnes og Schønaichs Skikkelser ud paa — for mit Vedkommende — ganske ukendte Stier. Hun bliver atter Heltinden i Romanen og han hendes østrigske Tilbeder.

Faa Dage før „Fædra“ udkom, var jeg i et Selskab hos Familien Henriques, der boede i en Villa paa Thorvaldsensvej. Tilstede var Emil Bjerring, Bang, Brødrene Pontoppidan, Angul Hammerich og flere fra Litteraturens og Kunstens Verden. Vi dansede efter Husets egen Balmusik. Sønnerne og Døtrene skiftedes til at traktere de forskellige Instrumenter til Flygelledsagelse af Fru Henriques. Jeg kan se Fini som lille Purk staa med sin Violin under Hagen og høre ham raabe: „Nu skal vi ha' den, Dadaratjim!“ og saa slaa over i en af Døgnets populære Valsemelodier, medens han stampede Takten med Foden. Det var et broget og morsomt Selskab; formløst, men hyggeligt gik det til. Vi fik serveret „Forloren Skildpadde“ i Suppeterriner, hvads. 136der forbløffede mig særdeles. Datteren Helga havde skrevet en lystig Vise. Den var rullet sammen og trukket paa en Snor, der var spændt rundt under Bordkanten. Hun holdt en fiks lille Tale og bad os om at søge under Dugen, idet hun klippede Traaden over, og et Eksemplar af Visen faldt ned i Skødet paa os. Saadanne smaa Pudsigheder myldrede det med i det Henriqueske Hjem. Senere talte Bang meget bedrøveligt om den „uopnaelige Lykke“. Han blev vittigt modsagt af en af Pontoppidanerne — jeg husker ikke om det var Erik eller Knud, der mente, at Lykken laa lige for, kun Mennesket var blindt og forstod ikke at gribe den. Det var igen en af de unge Læger, der ikke kunde sluge Bangs sentimentale Causerier. Det kunde jeg — endnu. Naar Bang talte op mod den anden Bordende, kunde han pludselig ved en Betoning af et Ord, eller ved lynsnart at kaste Blikket hen, hvor jeg sad, faa mig til at tro, at det var mig, han talte for. Saaledes holdt han mig fast. Endnu var det ikke gaaet helt op for mig, at det kun var en Legen med Ord.

9*

I „Herman Bangs Vandreaar, fortalt, i Breve til Peter Nansen,“ skriver Nansen i sit Forord (S. 9) : „Tilmed støttedes Bang af Familien Ferslew, ikke mindst af den kloge, myndige, gamle Frue, der beundrede Bang og ofrede ham en næsten moderlig Kærlighed.“ At fremstille min Moder som en gammel Kone paa dette Tidspunkt, var ens. 137Overdrivelse, og viser hvor lidt Nansen dengang kendte til de virkelige Forhold. Moder var født den 12. September 1838 og altsaa kun 41 Aar gammel, da Bang i 1879 blev knyttet til Bladet.

I det første Brev i ovennævnte Bog, dat. 3/12 83, skriver Bang til Nansen, som i Efteraaret 83 var bleven en Slags Medarbejder ved „Nationaltidende“ under Bangs Redaktion, at hans Tilbagetræden fra „Tidende“ nu var et Faktum, og at det er hans Haab, at Nansen fra første Maj helt vil blive hans Efterfølger og beder ham derfor „at paalægge sig lidt „Reserverethed“ for ikke unødigt at forskrække“. Og han fortsætter saaledes: „Hvorhen min Vej gaar, ved jeg ikke. Men jeg frygter mere for Jer Andres Fremtid end for min egen. For mig er Livet kun Arbejde, Uroen og den evige Bevægelse, for Jer skulde det have et Indhold.“ At Bang dengang skulde have tænkt paa at forlade sit Blad, er næppe troligt, hvis ikke hans Beslutning har været dikteret af et Sammenstød med Redaktionen. Bang var jo den Gang — tilsyneladende — lykkeligt optaget af Arbejdet ved den nye „Literaturtidende“, men, under Oprømthedens Maske, har han maaske skjult et bittert, blødende Hjerte. Skuffel sen over „Fædra“s Skæbne var ham smerteligt dyb. Nu skulde jo Sejrens Fanfare have blæst hans Navn langt ud over Landets Grænser, og saa blev det i Stedet for til en dump Sørgemarch, der, efter Kritikens Mening, ledsagede hans Digterbegavelses. 138til Graven. Tvivlen om hans Evne til at skabe et Størværk indenfor Romanens Form fik hans Haab om at sejre — paa anden Vis — til at blusse op paany.

Skuespilkunsten, som for ham var Menneskeskildringens ypperste Form, vilde han nu i Løndom ofre sig for. Han trænede sit Legeme, han arbejdede ihærdigt med den tilslørede Stemme for at bringe den til at lyde klar og rund fra en Scene. Selv troede han fuldt og fast, at dette vilde lykkes ham.

Den 13. Decbr. var der Middagsselskab hos os. Blandt Gæsterne var Emil Bjerring, Herman Bang, Pastor Petersen og Prof. Julius Petersen, begge med Fruer, en Frk. Brabrand fra Nykjøbing Falster, Moders Fødeby, samt nogle Unge af mit Bekendtskab. I min Dagbog har jeg noteret, at vi fik Champagne, og at der blev holdt Taler.

Det er den Middag i Asta Heltz's Hjem, som Herman Bang saa levende fortæller om i „Stuk“ (S. 122). Rigtignok har han ladet min Fader dø forinden, men min Moder, (Konferentsraadinde Heltz) er mageløst truffet. Hendes joviale Glæde ved at sidde bænket mellem gode Venner ved et godt Bord, især de fra Ungdommens Dage — „de fra Nakskov“ — (Nykjøbing). Hendes Smag for god Vin, men maaske allerbedst (S. 133), hvor Herluf Berg forlader Selskabet. — „Han vidste ikke selv, hvad Paaskud han for Konferentsraadindens. 139fandt til at gaa — hvor Synet af hendes gode Ansigt smertede ham, som en hemmelig Tyv.“ — Ja! Moders „gode Ansigt“ har sikkert mangen en Gang staaet klart for Bangs indre Blik, naar hans Handlinger var stik imod Moders Opfattelse af det Rette. Ligeledes giver han et træffende Billede af Emil Bjerring i Sundt, der med Servietten stukken ind under Vesten, slaar ud med de kønne Hænder over Bordet og hygger sig som en Bisp i en Gaaserede. — „Fyrre — det er Zenith . . . man forstaaer et godt Bord, man har gjort Erfaringerne, Damerne forkæler En — — — siger han til Asta, idet han smiler til hende ved det første Glas Sherry. Denne Middag staaer saa tydelig i min Erindring. Da jeg gik tilbords med min Kavalier under Armen, vendte jeg mig tilbage mod Bang og sagde spøgende: „Jeg gifter mig dog med Fornuften.“ Dermed mente jeg vel: med „Tilfredsheden“; at jeg havde bestemt mig til ikke at forsøge paa at vinde den „farlige Lykke“, som Bang altid fablede om. Men jeg husker ogsaa, at den lille Scene ved Bordet mellem Herluf Berg og Asta er sandt refereret. Ellers var naturligvis den øvrige Beskrivelse af Selskabet hævet op i et helt andet „Herman Bangsk“ Plan.

Hvor mesterligt har Bang ligeledes i „Stuk“ beskrevet Redaktionskontorerne i Hôtel Royal. Dog er de optrædende Personer ikke alle Portrætter af Bangs Kolleger ved Bladet. Han har hentet sine. 140 Typer baade fra „Dagbladet“ og „Morgen-Telegraf“, (det hastigt opstaaede og hastigt forsvundne Konkurrence-Foretagende til „Dags-Telegraf“), hvor Bang havde vundet sine første Sporer som Journalist. Men hele Interiøret er taget fra Hôtel Royal med de moderne udstyrede Kontorer, hvor ganske vist Skufferne i de nye „Egetræsborde gik aldrig op, Fyrretræet havde været fugtigt,“ skriver Bang S. 57. — altsaa ogsaa her — Stuk. Man ser flygtige Silhuetter af Emil Bjerring, A. Falkman, der foruden at anmelde Literatur og Theater, og dette i en Bangs ganske modsat Aand og Tone, tillige lod sig benytte til Reportage og egentlig som Altmuligmand ved Bladene. Han er levendegjort i „Hr. Stær, der gik saa tungt i Trapperne, som om han bar de Mile af Papir, han i tyve Aar havde skrevet fulde, i en uhyre Victoriarulle paa sin Ryg.“ Dernæst Kommandør Giødese, der redigerede „Søfartstidende“ og var daglig paa Redaktionen, hvor han deltog i timelange politiske Diskussioner i Læseværelset — han er truffet paa en Prik i „Kapitain Petersen“; heller ikke han var nogen Gouteur af Bangs Person og Skrivemaade. Af løse Medarbejdere eller Aspiranter skitserer Bang Peter Nansen, Karl Larsen, Esmann, Joakim Reinhardt og mange flere af den Tids Stjerner i Opgang. Side 108 maler han med knappe Ord den vidunderligt skønne Aftenbelysning i Stuerne deroppe: — „Himlen brændte over Slot og Kirke“

s. 141 Fot. Gösta Florman, Stockholm. 1883.
Herman Bang.

s. 142s. 143— Ogsaa det hellige Redaktionsbud, der i Virkeligheden hed Sousmihl, har Bang taget sikkert paa Kornet. — „Ude paa Trappen blev Herluf Berg et Øjeblik staaende. Maskinen arbejdede endnu, og inde fra Budestuen lød en langtrukken Bas. Hr. Sørensen troede sig ene og stemte op. Herluf gik ned ad Trappen, mens Hr. Sørensens Psalmer klang klagende over den travle „Victoria“s sidste hundrede.“ — Paa de faa Sider af dette Afsnit af Romanen „Stuk“ har Bang tegnet et for mig uforglemmeligt Billede af Livet i det store Pressehus.

Efter Hjemkomsten fra en Foredrags-Tourné i Sverige i Efteraaret 1883 havde Bangs Venner raadet ham til at forfølge Heldet i selve Kjøbenhavn. Udgivelsen af „Fædra“ hindrede ham imidlertid i straks at realisere Tanken, og først Lørdag d. 15. Decbr., to Dage efter ovenfor omtalte Selskab skulde han tale i Casinos lille Sal. Bang siger selv i „Ti Aar“, (S. 65) at det var den 18., „Datum for alle Ulykker“, men ifølge Annoncen i „Nationaltidende“ var det d. 15. Decbr. Emnet var: „Om Elevinstruktion“, og Billetter fik man i Hof-Musikhandelen à 2 Kr. Samme Morgen skete det Riemenschneiders Krak. Boghandler A. C. Riemenschneider og Bogtrykker Benedikt Salomon var om Formiddagen forsvundet fra Byen efter at 8000 Kr. i Sedler, som Firmaet havde indsat paa sin Folie i Landmandsbanken, blev erklærede for falske. Forretningen blev besat med Politi, og efter den foreløbige Undersøgelses. 144 af Politispektør Carsten Petersen og Nationalbankdirektør Levy fandtes der falske Sedler til et Beløb af 52,000 Kr. og i Kælderen den Presse, som Riemenschneider havde benyttet til Trykningen. Sedlerne var saa glimrende eftergjorte, at de havde passeret flere Hænder, før Nationalbanken erklærede dem for falske. Man havde længe haft Mistanke om, at det var galt fat med Forlaget, men Salomon vidste at holde sit Personale hen med den Forsikring, at en bestemt navngiven Person i Chicago, der kendte Salomon fra hans Ophold dør, vilde skyde 80,000 Kr. ind i Forretningen. Begge Falskmøntnerne kom ikke ret langt ved deres Flugtforsøg. De blev begge anholdte, da de vilde stige ind i Toget ved Glostrup Station, hvortil de var vandret tilfods. Benedikt Salomons Skikkelse vil man let kende i Konstantin Adolf i „Stuk“.

Jeg mindes endnu Bangs forstyrrede, blege Ansigt, da han samme Formiddag i en kort Samtale refererede Fader hvad der var sket. Han fortalte gribende i faa Ord om den Angst, der havde lamslaaet hele Personalet henne i Forretningen i Holbergsgade, og hvorledes Carsten Petersen, ved en foreløbig Undersøgelse i Salomons Skrivebord havde fundet et af Bangs Visitkort, hvorpaa han havde skrevet: „Naar kommer Pengene?“ Nu opstod i hans Fantasi den vildeste Rædsel for, at man kunde mistænke ham for, at han var Medvider til de falske Pengesedlers Trykning, og under disse Sjaelelidelsers. 145 maatte han KL 2 holde Foredrag i Casino. Om dettes Forløb fortæller han selv uhyre selvironisk i „Ti Aar“ (S. 67—69). Bang fik senere Kortet udleveret af Overretssagfører Holger Paludan, der behandlede Salomons Konkursbo.

Haabet om at vinde Ry som Skuespiller blev nu mere og mere Bangs Hovedopgave. En Hændelse bragte ham Maalet nærmere. Det var netop i den Periode, at de første Rygter om et nyt Blad, der skulde blive en Konkurrent til „Morgenbladet“, tog Fart.

Edvard Brandes, med Tilslutning af Hørup, arbejdede paa denne Plan og vilde sikre sig en Del af de nye Medarbejdere ved den Ferslewske Presse. Peter Nansen havde halvt om halvt givet ham sit Løfte, Esmann ligeledes. Brandes forsøgte gennem Nansen at rokke ved Bang; men denne afslog ethvert Tilbud.

Bang var denne Vinter flyttet med Jordemoderen Fru Astrup til en større Lejlighed paa Nørregade Nr. 45 1. S. Han tog sig allerede dengang meget varmt af Peter Nansen, i hvem han saa en opdukkende Forfatter med Talent. Nansen kom til at bo hos Bang, der nu begyndte at holde literær Salon, hvor Gæsterne, foruden med Bangs flammende Veltalenhed trakteredes med Vin og Saisonens Frugter i de blomstersmykkede Stuer.

Omtrent samtidig udkom Edvard Brandes' Komædie: „En Forlovelse“ og fik en meget rosendes. 146Omtale af Bang, der tidligere ikke altid havde været saa nænsom overfor bemeldte Forfatter. Den 3. Febr. 84 anmeldte f. Eks. Bang i „Vekslede Themaer“ det lille Proverbe: „Efter Selskab“ af Edvard Brandes, saaledes: — „Et Proverbe — dette man aldrig faar defineret, en usikker Samtale om det og det — Duften af den samme Essens igjennem de mange Ord, som alle er mærket deraf. Proverbet er en Ønskenød, der gemmer sin Devise mellem smaa Peberkugler; de smaa Bonbons har Edvard Brandes givet os, — men Devisen fandt vi ikke.“ —

Hele denne Undervandssejlad var vel Skyld i, at Brandes overlod Bang „En Forlovelse“ til dennes ulykkelige Eksperiment som Skuespiller. Dog havde Brandes betinget sig en vis Procent af Overskudet. Prøverne holdtes paa Hoftheatret, og Brandes, der personlig instruerede Bang i Conrads Rolle, troede paa en vis Succes. Ved Generalprøven gjorde Forestillingen ogsaa Lykke.

Den 1. Juni 1884 startede Herman Bang-Tournéen. Selskabet bestod af: Frk. Camilla Lerche, Fru Julie Secher, Cetti og Johannes Marer; Repertoiret af „En Forlovelse“, „Kammerater“ af Peter Nansen og „Inden fire Vægge“. Tournéens Fiasko har Bang skaanselsløst beskrevet i „Ti Aar“.

I hele den for Bang saa skæbnesvangre Periode, hvori alle Forberedelserne til Tournéen fandt Sted, var mine Forældre og jeg ikke i Kjøbenhavn. Da vis. 147kom hjem fra Udlandet, blev Fader straks underrettet om hans Planer. Det kom til bevægede Optrin, og da Bang, hverken ved Trusler eller Bønner, vilde vige en Haarsbred, brød Fader med ham som fast Medarbejder ved Bladet; han maatte nu selv tage sin egen Skæbne i sin Haand. Allerede ved Udgangen af Januar Kvartal havde iøvrigt Bang sluttet sine „Vekslede Themaer“, der nu fortsattes af forskellige Forfattere som Carl Ewald, Iver Iversen, Peter Nansen, der skrev under Pseudonymet Fritz Holm, Joakim Reinhardt og mange flere. I sin sidste Artikel (30/3 84), som Bang kaldte „Feuilletonen“, tager han Afsked med sit Publikum, ikke uden Bitterhed i Tonen. Det var hans 204'de Artikel. Han skriver: — — — „Den, der skal skrive Feuilletoner, maa bo under Tag sammen med Publikum. Han maa leje i Publikums Hus. Hvilket uroligt Logis! Det er et Magasin du Printemps, hvor alle tuske; det er Nuets store Bank; Kassereren sidder ved Kassen og veksler alle Stemningers flydende Kapitaler. Eller — — — alle Billeder til Side — og Sagen forklaret med ét Ord: Publikum stiller kun en eneste Fordring: lev med mig. Og — den ene Fordring kan ingen opfylde, fordi Publikum er evigt ungt, og den enkelte, han bliver gammel. — — — Rundt om er der Stof til tusinde Feuilletoner — jeg ved det; og at jeg ikke mere kan finde dette Stof er mig Bevis for, at jeg ikke mere er ung nok. Jeg har altfor ofte i det sidstes. 148Aar spurgt mig selv hvorfra dog Themaerne kom i de allerførste Aar, da jeg ikke behøvede at bukke mig for at finde dem, til, at jeg ikke skulde sige mig selv, at det var paa Tiden her at vige Pladsen for Andre. For de yngre, eller i al Fald de uprøvede, have alle de hundrede Ting Interesse — for mig har nu kun en eller anden Ting en virkelig Betydning. Saa taler man kun om denne „en eller anden Ting“, og man trætter.

Desuden tilstaar jeg, at der under al denne Tid, hvor Læserne have skænket mig deres Godhed, har fattedes mig en af de største Egenskaber for en Feuilletonist i dette Land og denne By, som elsker at le: Jeg eier ikke Humor. Den lette Spøg, den rammende Bonsens har jeg aldrig eiet.— — —

Derfor holder jeg nu op og overgiver min Plads til Andre.

Jeg gør det saa meget hellere, som jeg er træt ogsaa af evindeligt at blive angrebet. Maaske tør jeg nu sige, at faa have haft en bitrere Kamp at bestaa end jeg, mens jeg har skrevet paa dette Sted. En Feuilletonists Stilling er altid exponeret. Hver Uge ændres hans Vækst i Publikums Øine. En god Artikel, og han er stor; en slet, og han kaldes umulig. Hvis han da, ved Siden af sit feuilletonistiske Arbeide, har et andet, paa hvilket man sætter Alting ind, og dette Arbeides Anseelse Dag efter Dag lider ved Feuilletonistens Anseelses stadige Bølgegang — kan der komme Tider, hvor man bliver for træt.

s. 149Der har ofte været saadanne Øjeblikke. Mine Modstandere have ikke gjort dem mindre bitre. Det er faldet i min Lod at have mange og forskellige. Man har kæmpet med alle Vaaben, kun med samme Iver. Den ene har frakendt mig Hjerte, den anden Forstand; mine første Bøger og Artikler kaldes slette, alt det senere blev dog nævnet slettere end dette. Helst har man ønsket at gøre mig latterlig. Karrikaturen har oftere været anvendt end Kritiken. — — —

Der var Mennesker, som mente, at naar jeg skrev om Elendigheden, var det, fordi mit Sind var medlidende; at naar jeg forfægtede en Sag, var det en Overbevisning, for hvilken jeg stred, og at ingen havde købt mine Ord. Jeg selv følte undertiden en lidt bitter Tilfredsstillelse ved at vide, at for dem, som angreb mig, havde jeg ofte jævnet Vejen hos nogle af den store Skare, som er dette Blads Læsere. — — —

Og nu idag, hvor jeg slutter dette Arbeide, er det med Sørgmodighed. Thi det var dog al min første Ungdoms Stemning, som jeg kastede ned paa disse Blade, der snart vil være glemte. Som den musikalske spørger sit Piano og, mens han spiller hundrede Melodier, betror Musikken mange skjulte Suk og megen stille Jubel, saadan har ogsaa jeg betroet disse Sider mange Ungdomshaab og mange Skuffelser.

Jeg véd, at jeg ofte, naar jeg skrev om de Andre,s. 150egenlig skrev om mig selv. Det var mine Haab, naar

jeg talte om en Fremmeds, det var saa tidt min Sorg, som jeg klædte i en Andens. Paa dette Sted har jeg ofte talt om min første Ungdoms dyreste Tab og den skjulteste Lykke — —

Nu — næste Søndag vil en friskere Skare rykke frem. Paa den gamle Plads ville andre Penne skiftevis lade de Themaer veksle, jeg saa godt indser, at jeg ikke længere formaaede at variere. Saa staar for mig kun tilbage at takke og at glemme — glemme et og andet Haansord, som har smertet mig, takke for hver Godhed, man har vist mig. Dem der følger efter mig, vil man skænke al sin Velvillie. Thi de er unge, og Publikum elsker Ungdommen, fordi det selv er ungt. Her vil man bære over med en hastig Dom — thi den er frisk — og en Ungdommelighed — der tilhører de tyve Aar. Her vil man smile ved det gode Humør, selv om det en Gang imellem skulde blive kaad. Og man vil tilgive, om man skulde møde en Umodenhed. Det er jo ikke første Gang, man vil bære over dermed. Elske vi dog ikke alle Ungdommen — fordi den er saa ung?" — —

Man fornemmer ligefrem Bangs Hønemors-Ængstelse for sine udklækkede Ællinger i Slutningen af denne Afskeds-Artikel ; nu, da de skal ud at svømme for første Gang.

Dog, for Nansens Vedkommende behøvede Bang ikke at ængste sig. Dr. Bonifacius ♂: Peter Nansens. 151vandt sine velfortjente Laurbær ved de fortrinligt skrevne Artikler om Lægestandens Heroer under den store Lægekongres i Kjøbenhavn, August 1884.

Helt slap Bang dog ikke sin gamle Plads i Bladet. I April og Maj skriver han flere „Vekslede Themaer“ hentede fra Theaterverdenen. Den 30. April om : „De Unge“ paa Theatret — Martinius og Oda Nielsen og Karl Mantzius. Den 2. Maj om: „Nye Direktører og nye Scener“, og den 28. i samme Maaned en Theaterfeuilleton, som han kalder: „Svensk Uge“.

Saa kommer en Lakune i flere Maaneder foraarsaget af „En Forlovelse“-Tournéen og — Efterveerne deraf. Syg, fortvivlet over det lidte Nedorlag, flygtede Bang til Kurstedet Ramlösa for der at søge Hvile for de opslidte Nerver og samle sig til et nyt Udfald mod den vantro Menneskehed.

Tanken om at søge Oprejsning ved en Dramatisering af „Fædra“ havde allerede taget Form i hans Hjerne trods advarende Røster fra hans oprigtigste Venner. Han vilde selv spille de Vilsac og mente, at den svenske Skuespillerinde Olga Bjørkegren vilde passe til Titelrollen; hun var en Kunstnerinde, som Bang satte højt, og som viste ham virkeligt Venskab. Det var hans Haab, at Stykket skulde blive antaget ved et Stockholmsk Theater; men indtil da skulde han jo skaffe sig Indtægter, og han tyede derfor atter til den Kvinde, der saa ofte med Forstaaelse havde været hans Talsmand naar alt andets. 152syntes at glippe for ham. Han skrev da følgende Brev til min Moder, hvori han skaanselsløst lægger al sin Kvide blot:

A. L.

10

s. 152

24—6—84.

— — Grunden til, kære Fru Ferslew, at jeg sender dette Brev til Dem og ikke til Deres Mand, skal De erfare. Jeg afsender det nu, fordi jeg er til Ende med mine Kræfter — om nogle Dage vilde jeg maaske ikke mere kunne samle mine Tanker. Tilgiv ogsaa, at det er springende og maaske forekommer Dem besynderligt, men nu, da jeg efter saa mange Kampe begynder derpaa, forstaar jeg ikke selv, hvorledes skal jeg udholde at bringe disse Linier til Ende.

Det er Jordpaakastelsen af mit hele Livs lykkeligste og bestandige Drøm. I al denne Tid, hvor jeg har arbejdet her, jeg tænkte hver Gang, jeg sejrede: Det er Begyndelsen til den Tid, hvor du ogsaa vil kunne blive Skuespiller. Fra min Barndom har jeg kun tænkt dette. Seer De: Altid vil Skuespillkunsten forekomme mig den mest levende; den viser os Mennesket i hans eget Billede, vort eget Ansigt, straalende af Glæde, fortvivlet af Sorg. Det er vore Skrig — det er vore Ords Tonefald — det er Livet selv. Og det er min Overbevisning, at til dette var jeg født. At mine Evner, som jeg saa tidt har dissekeret, undersøgt paany, mundede ud is. 153dette: Jeg eiede fremfor nogen Evnen til at „spille“ et Optrin i mine Romaner. Naar jeg skriver, taler jeg, naar jeg digter, spiller jeg Handlingen. Altid det samme. Og i Stilhed havde jeg udviklet mit Organ, anstrængt mig for at gøre dette spinkle Stof til et lydigt Instrument.

Saa smagte jeg en Dag, den første Dag den første Draabe af Seirens Vin. Den brændte mig. Jeg saa i en altfor lykkelig Drøm alt det opfyldt, som jeg havde levet paa og haabet paa. De store Ærgerrigheder, som jeg hører til, de har en egen vild Glæde ved at staa Maalet nær. Hele deres Liv kan strømme ud i et Glædens Minut. Saa vilde jeg forberede alt. Jeg reiste og holdt Foredrag. Lykken fulgte mig. Jeg saa ikke, at denne Sukces maaske mest skyldtes mine Fjender, mer end hvad jeg selv havde udrettet. Heldet syntes at følge mig overalt. Der var kun en Anstødssten, Pengene. Men Midlet til at komme ud af de ydmygende Forhold syntes let. Jeg kunde samtidig med at jeg erhvervede Rutinen til de store Opgaver, som ventede, tjene Penge: Jeg vilde spille i Provinserne. Aldrig er der fattet en skæbnesvangrere Beslutning. Mine Beregninger

var ikke urimelige: jeg sagde: „Du har gjort Lykke i Kjøbenhavn, enfin — i værste Fald vil Provinserne være uforstaaende, de vil ikke vove at sætte sig op imod Resultatet af dit Spil i Byen“. Dette mente jeg og glemte, at noget direkte vidste man i Thisted ei om min Komædie her. Fremdeles vars. 154 Provinserne det værste Sted at spille. Mine Fortrin kunde man næppe forstaa og alle mine Feil vilde ligge ligefor. Alt dette ser jeg nu — at jeg ikke saa det den Gang! Deres Mand var den eneste, som havde det sande Blik for Faren. Og jeg, som altid har raadet mig selv, adlyder aldrig andet end mit eget Ræsonnement, som kan tage Feil.

10*

Intet Menneske véd, hvad jeg har lidt. Man kan kun lide saaledes en Gang i sit Liv — saa afstumper selve Smerten vore Følelser — og vi blive, om ikke lykkeligere, saa dog i det mindste mindre modtagelige, men vi blive ogsaa haardere, bitre, inderst i vor Sjæl ubøieligere.

Jeg har i en Krog af mit Minde saa smertelige Erindringer, at jeg føler en kold Grusomhed mod alle Mennesker.

Saa har jeg villet sætte min Krig igennem. Ja — at jeg faar skrevet disse Ord — og jeg har opgivet dette — jo — opgivet det. Lad mig saa ikke tale mere derom. Verden skal kunne se Frugterne af min Beslutning. De er disse: At saa vist som jeg aldrig i ti Aar har sat mine Fødder paa nogen Dilettant-Scene, vaavist vil jeg aldrig mer, hverken privat eller offentlig spille Komædie.

Jeg vil fremdeles leve for at stige saa højt jeg kan og „Nationaltidende“ skal, om Deres Mand vil det, være min Mark. Jeg indser, at jeg kun kan seire ved at samle mine Kræfter; jeg skal samle dem. „Fædra“ er dramatiseret. Bjerring og Kancelliraaden ¹⁾ s. 155 vil have den til „Sarah“. Jeg ved, at et stort Navn gemmes i dette Drama, men jeg vil ej eventyrlige Foretagender. Via Tyskland kan Stykket langsomt vinde sig Vej. — —

Jeg vil ikke, at man for Fremtiden skal sige noget paa mig. Min Gæld skal jeg betale. Mit Hus er opløst, eller bliver det i August. Værelse til mig har jeg leiet. Men for at gøre alt dette muligt, og min Genkomst lettere, maa jeg have en Tid. Mit Sind og mit Legeme trænger til Ro. At faa „Fædra“ frem i Tyskland er et Paaskud til at opholde mig dér. — — —

Jeg antager, jeg kunde vende tilbage i min gamle Plads ved Bladet — det vil sige med 300 Kr. om Maaneden. Naar jeg da var der for 200 kunde de nødvendige Penge aftjenes i 1½ Aar. Naar jeg flytter o. s. v. kan jeg leve. De skal se, ogsaa i Penge skal jeg blive fornuftig. Tilgiv mig, at jeg ei skriver mer, men jeg er for træt. Jeg taaler intet i denne Tid og Bevægelsen overvælder mig.

— — Tilgiv den daarlige Skrift, men Slutningen af Brevet er skrevet i Sengen. Svar mig snart, da Ventetid altid er svær.

Deres hengivne
Herman Bang.
Nørregade 45 K.

Bang fik følgende Svar paa dette Ønske: Man tilbød ham at optage enkelte Bidrag for højt Honorar. s. 156— Hans Skuespillerforsøg havde skræmmet Udgifveren af „Nationaltidende“; han ønskede ikke for Tiden at knytte Bang fast til Bladet.

Herpaa svarede Bang:

s. 156

30—6—84.

Kære Fru Ferslew.

De har noget misforstaaet mit Brev. Pengene er ikke Hovedsagen i denne Ting. Men jeg kan ikke vende tilbage til „Nationaltidende“ uden i min gamle Plads, og den kan jeg kun faa, enten ved en Fraværelse, som kan for Publikum forklare min Uvirksomhed, eller ved en Seir, som kan danne min Rentrée. Andersen har, som jeg ventede, forkastet „Fædra“. Men i en af mig ændret Form mener Hr. Bjerring nu, at Stykket vilde „gøre sig“ i Udlandet. Men det er nødvendigt at være der for selv at bevæge og overtale.

Saa mente jeg, at om jeg i nogen Tid tjente for mindre Gage, vilde dette kunne ordnes. Men det kan saa ei ske; lidt bedre har jeg det, skønt jeg ofte — som i Dag — maa sove af Kloral om Dagen, fordi jeg i flere Døgn ei har faaet Søvn. Jeg glæder mig meget til, at min Læge kommer hjem

Med mange Hilsener fra
Deres altid hengivne

Herman Bang.

s. 157I den Tid Bang var draget ud paa den Tourné, hvor han led sit Skibbrud som Skuespiller — i Danmark, og i de Uger, der fulgte efter, inden han igen rejste sig efter Nederlaget, indeholdt „Literaturtidende“ Bidrag af Oscar Levertin, Knud Ipsen, Joakim Reinhardt og af Bladets faste Medarbejdere som Historikeren Dr. phil. Alexander Thorsøe og Kritikerens A. Falkman; først den 24. August findes Bangs Navn atter i Bladet. Den norske Forfatter Kristian Elster — bekendt ved sin Roman „Farlige Folk“ — var død. Bang skrev en glimrende Nekrolog. Han fortsatte desuden sine Studier over Guy de Maupassant gennem flere Numre. Især dvælede han ved Romanen: „Une Vie“. Ved den Lejlighed kom han med følgende indskudte Brudstykke: (11/9 84). — „Den, som skriver dette, har jo selv forsøgt at skrive en Kvindes Historie. Det var — mens vi talte om Ellen Maags Barndom, at en ung Pige sagde: „Men der er et, jeg savner.“ — — — „Og det er?“ — — — „Jeg blev ved at læse og sagde: Nu maa det da komme, nu kommer det — men det kom ikke; Ellen tænker aldrig paa Kærlighed“. — — „Hele Bogen handler jo ikke om andet“. — „Ja — men da hun var Barn. — — — Fra vi er tolv Aar tænker vi jo ikke paa andet end Kærlighed — — — og spørger, hvad det dog kan være, hvordan det er — — — Ja — — — saadan er vi.“ Bang mente vel med dette Sidespring at bevise, at den danske Ungpige saae naturligere ogs. 158sundere paa hele Kærlighedsspørgsmaalet, end sin franske Medsøster . . .

Bang blev nu tvunget af Forholdene til at ophæve Hjemmet paa Nørregade og skilles fra Fru Astrup og hendes to Smaapiger, som Bang var kommet til at holde meget af, og som han langt over Evne havde støttet paa forskellig Maade. Det var en Sorg for Bang, at han samtidig maatte opgive at bo sammen med Peter Nansen, der nu fik en mindre „literær“ Bolig hos Kornhandler Rasmussen i Huset ved Siden af, Nørregade 43, hvor han blev boende til Decb. 1886. Hvor godt de to Forfattere hyggede sig sammen, faar man et Indtryk af i et Brev fra Bang til Nansen (2/4 85). — — — „Jeg vil lade Munden løbe, som i gamle Dage, Peter, naar vi sad hver med sit Lys paa den grønne Puf og kunde ikke komme i Seng, fordi vi havde saa meget at sige — saa meget, vi havde sagt saa mange Gange før. De gamle Dage med „Ida — er et farligt Barn — Louise — Hr. Nansen — stoler jeg paa — hun har intet af sin Fader“ — de Dage, som ikke mer kommer igen. Det er ikke alene Erindringen, som forskønner dem, de havde Sorger, men de havde deres eget Præg — Præg af Fortrolighed, af Samliv, af Fællesskab i Modgang, Fællesskab i Medgang. Det er forbi.“ — Her skimtes Kimen til Enkefru Abels Fremtoning med Døttrene Louise-Ældst og Ida-Yngst i „Ved Vejen“. Nansen siger selv i en Note til Brevet, at saaledes var deres Husværtindes Jargon.

s. 159I Efteraaret 1884 flyttede saa Bang til Studiestræde Nr. 4 paa første Sal. Husejer Ottesen, der selv beboede 2den Salen, havde dengang saa forskelligartede Logerende som Herman Bang, den unge Baron J. T. Gedalia og Musikdirigent Gottschalksen samt Juristen og Politikerens J. K. Lauridsen. Under Bangs Ophold i Udlandet overtog Peter Nansen for en kortere Tid denne Bolig, der til 1889 forblev Bangs Hjem i Kjøbenhavn. — — Den Indflydelse, som Bang havde øvet paa mig, var nu ved at briste. Jeg fandt mig selv igen og inden Sommeren ebbede ud, blev Carl Levin og jeg enige om at knytte vore fremtidige Skæbner til hinanden. Men foreløbig i al Hemmelighed. I hele September Maaned 1884 blev mine Forældre og jeg paa Kattinge Værk. Den 30. Sept. skrev jeg til min Ven i Kjøbenhavn: — — „Jeg har aldrig befundet mig saa vel som nu . . . Jeg har sluttet første Kapitel af mit Livs Historie, læser det andet og kigger en Gang imellem — i Tankerne — ind i det tredie.“ — — —

Faa Dage efter flyttede vi til Byen. Da indtraf Fredag d. 3. Oktober, mellem 5 og 6 Aften, den forfærdelige Katastrophe: Christiansborg sank i Grus. Om denne sørgelige Ildebrand husker jeg følgende. Min Fader var bleven paa Landet. Vi havde spist vor Middag til sædvanlig Tid, KL halvfem. Fra 6—7 havde jeg Time i Pædagogik og Frøbellære hos Herman Trier, der boede i Rosenborggade. Midt som vi sidder ved Arbejdet kommers. 160Trier's Søn Sigurd styrtende ind i Værelset med Udraabet: „Slottet brænder!“ „Sludder,“ sagde Trier og vilde jage Drengen ud, men han blev ved sit, paastod at Betjenten paa Hjørnet af Gaden havde sagt det. Vi saa nu ogsaa et stærkt, rødt Skær paa Himlen over Hustagene. Et Øjeblik efter var jeg nede paa Gaden. Min Tanke var: hvorledes kommer du hjem, hvorledes faar du fat paa den Person, med hvem du har aftalt det vanlige Stævnemøde i Brødrene Triers Gadedør paa Højbroplads? Min hemmelige Forlovede og jeg benyttede os nemlig i denne Tid af den halve Time, som jeg kunde knibe mig til, inden jeg officielt vendte tilbage fra min Time hos Trier. Vi nød da Sødmen af en tôte à tôte i Slottets skærmende Buegange. Opimod Landemærket begyndte Menneskevrimmelen at fylde hele Gaden. Ved Posthuset paa Købmagergade stod den som en Mur. Hvorledes skulde jeg komme igennem denne Menneskehob? Resolut tog jeg Heegaards tykke Pædagogik og Høffdings Psykologi til Hjælp. Med Bøgerne dunkede jeg Folk paa Ryggen, idet jeg raabte: „Lad mig komme frem, jeg bor paa Slottet!“ Det hjalp. Mængden veg og jeg naaede fuldstændig udmattet af Angst og legemlig Anstrengelse Hôtel Royals Port, hvor jeg næsten sank om paa Trappen opfanget af min Ven, der naturligvis i sin Vaande straks var tyet derhen for at træffe mig.

Oppe i Lejligheden var alt i Forvirring. Moders. 161bevarede dog Roen, og sammen med Redaktionssekretær Bjerring, der allerførst af hele Redaktionen var kommet tilstede, fik hun bragt de vigtigste af Forretningens Bøger i Sikkerhed, især Budebøgerne og Abonnementsprotokollerne. Branden begyndte nemlig paa en Tid, da hele det store Hus var tomt; lige efter Aftenavisens Trykning og inden der toges fat paa Morgenaviserne. Snart summede hele Huset fra Kælder til Kvist af alle dem, der hørte til Virksomheden inden for dets Mure. Naturligvis ogsaa deres Venner og Bekendte og Bekendtes Venner og Bekendte. Det var de utroligste, forskelligartede Mennesker, man den Nat saae strømme ud og ind.

Min første Tanke var at faa alle Loftsluger lukkede. Det begyndte nemlig allerede saa smaat at regne med Gnister og glødende Træstumper ned over Taget. Vi fik ogsaa lukket i rette Tid for det meget brændbare Stof, der laa paa Lofterne, hvor Avis-Affald, og især Avis-Arkivet, opfyldte flere af Rummene. Vi undgik at liden brød ud hos os, men paa vort Genbohus, Plougs Gaard, havde Ilden to Gange fat i Tagetagen. Da Forbindelsesbygningen mellem Slottet og Kirken blev sprængt, følte jeg hvorledes Gulvet løftede og sænkede sig et Sekund — det var som en Jordrystelse; flere Ruder sprang ved Lufttrykket. Først længe efter kom en Ingenieur-Soldat for at melde, at alle Vinduer skulde aabnes, men da kom Instruxen for sent. Vi stod tæts. 162 pakkede ved alle Vinduer for at følge den støtte, uforfærdede Kamp mod de rasende Luer. Længe saae vi en ensom Brandmand med sin Sprøjte staa paa Gesimsen ved Hjørnevinduet paa første Etage ud mod Kirken. Han veg ikke, før Flammerne brød ud gennem det søndrede Vindue, og Hjørnefløjen maatte opgives. Over Kirkens Tag saae vi Studenter overøse de udsprede Sejl og Presenninger paa Taget af Thorvaldsens Museum med Vand. Rygterne fløj gennem Stuerne. — — „Se, nu brænder det i Malerisamlingen.“ — — „De hvide Fugle, De ser flyve dér, er Papirer fra Rigsdagsarkivet.“ — „Saa, nu dannes der Kæde af Folk fra Zahlkammerporten til Børsen, fra Haand til Haand reddes det mest udsatte af Geheimearkivet.“ — Og saa fremdeles. I den mørke Nat, med det glødende Slot som Baggrund, saae vi Trainvogne fyldte med Sølvkammerets Skatte, Terriner, Fade, Tallerkener, hulter til bulter smidt op i Vognene; men rundt om paa Kanten sad Gardister i deres lange Kapper og holdt Vagt.

Midt under det værste Virvar kom Bang forvildet ned til os. Det var ham umuligt at finde en rolig Plads oppe i Redaktionslokalerne. Han søgte derfor Tilflugt i mit Værelse, der vendte ud mod Gaarden. Her, ved mit Skrivebord, belyst af et Par tændte Kandelabre, skrev han til „Nationaltidende“ sit berømte Referat af Christiansborgs Slotsbrand — det, Nansen kalder: „Bangs Svanesang“.

s. 163 I Vinteren 1883 havde Bang i en af sine „Vekslende Themaer“ (9/12), paavirket af en Vinteraftenbelysning, som i en Vision set en saadan Brand. Han skrev: — „Efteraarets Slud havde fulgt os helt ind i December. Det var triste og slørede Taagedage, hvor Himlen hang over fugtige Tage som en tung og graa Masse. Nu og da en enkelt lysklar Morgen med blegblaat Himmeltelt, der en enkelt Time fandt paa at lege Vaar, indtil atter Skyerne hængte Taagetæpper op og kvalte Foraars-Spøgen.

Efter disse Graavejrsdage fulgte besynderlige Aftener. Det var, som hen mod Skumringen Flammer slog bag de mørke Skymængder, som en mægtig Ildebrands Baal slaar med Kæmpeluer frem over et Slots uhyre Murmasser. Hele Himlen glødede i en mørkt brændende Glød. Naar man stod „Ved Stranden“, og dette Væld af Ild pludselig slog frem — mens det mørknede — paa den vestlige Himmel, kunde man tro, at en grusom Haand endnu en Gang havde overgivet det store Slot til Luerne. At Kirken rejste sin rene Kuppels Silhuet mod et Baal, hvis Slangetunger truede den. Men det var ingen Brand. Det var kun Vinteren, der nærmede sig.“

Jeg husker, at min meget snævertsynede Slægtning, Faders Halv-Onkel, Kunstdrejer J. P. Ferslew, fandt det meget upassende, at Bang sad i mit Værelse og skrev, saa borneret var Tiden dengang.

s. 164 Hen ad Morgenstunden blev efterhaanden de af vore Bekendte, der havde holdt længst ud, meget sultne. Min Moder var kun istand til at mætte dem med de seks Hveder, der var bestemte til Aftenthéen, og en Kurv Graapærer, som vi havde haft med ind fra Landet. I det dæmrende Morgenlys sad vi rundt om Spisebordet og drøftede Nattens triste Begivenhed. I lange Tider opbevarede Moder nogle forkullede Træstykker, en Del af den Ildregn, der, naar Vinden bar paa, faldt som glødende Snefnug ned i vor Gaard. Menneskemassen omkring Hôtel Royal var til Tider saa kompakt, at man maatte fjerne Vinduessprosserne i et af Fagene i Stueetagen mod Fortunstræde for at faa Passage fra Huset ud til Gaden.

Med min Fader kunde vi den Nat ikke faa nogen Forbindelse. Der var ingen Telefon, og selv om et Telegram kunde have naaet ham, vilde det dog være umuligt for ham at naa ind til Byen før næste Morgen. Fader sov fredeligt paa Kattinge den Nat; først da der næste Morgen blev hentet Post og Aviser i Roskilde, erfarede han gennem sine egne Blade den Ulykke, der havde ramt Kjøbenhavn, ja hele Landet. Men da var Moder og jeg allerede paa Vej derud for at give et nærmere Referat af Slotsbranden.

At vi vendte hjem samme Aften, sér jeg af et Brev til Carl Levin, skrevet i Kjøbenhavn d. 5/10 84: — „Turen hjem var dræbende. Fader fulgte os paas. 165 Stationen for at faa sine Aviser; vi var jo nysgerrige efter at høre lidt nærmere, men det eneste Blad, der var til at opdrive, var „Politiken“. Det er en ganske god Debut, Nansen har gjort, men hvad siger du til Bang i „Nationaltidende“? Han læste den selv højt for os nu i Aften, det er rørende, lidt højt, men jeg kan alligevel godt forstaa det.“ — — Bang havde endnu en Gang paa sin gamle Plads skrevet en „Vekslende Thema“, som han kaldte „Branden“.

I Tidsskriftet „Tilskueren“, redg. af N. Neergaard, hvori Bang skrev Theateranmeldelser, havde han i Oktoberheftet 84 faaet optaget det lille Proverbe „Ord“. Jeg havde naturligvis straks læst det og fik en Følelse af, at det var en „Fantasi“ af Bang over Ord, som kunde have været faldet mellem ham og mig. Samme Dag mødte jeg Bang paa Trappen. Jeg kom ud af vor Entré, da han var paa Vej op til Redaktionen. Han vendte sig om, og efter at han havde hilst paa mig faldt følgende Replikskifte :

Bang: „Hvad mener De saa om „Ord“, Frk. Ferslew?“

Jeg: „Nydeligt —, med en Del Lighed — men Slutningen er falsk.“

B.: „Ha! Ja saa!“ og han løb videre op ad Trappen.

Slutningen af det lille Proverbe var nemlig den, at Elna og Tofte, efter i Aaringer at have talts. 166mange Ord, endelig skrider til Handling; de bliver, kort sagt, forlovede.

„I Literaturtidende“ anmeldte Knud Ipsen (23/10 84) det lille Proverbe og sluttede saaledes: „Finalen er vammel og ødelægger totalt hele Sjælemaleriet. Den vemodige Efteraarstemning dunster bort og giver Plads for noget forlorent forarsagtigt. Proverbet er derfor mislykket. Bang har givet Publikum en Indrømmelse — han har været fristet til at synde under Indflydelse af den overalt lidet forstaaende og hadefulde, forvrængende Kritik, som ifjor søgte at reducere „Fædra“ til det mindst mulige.“ —

Dette havde til Følge, at Bang i „Tilskueren“s Novemberhefte anmodede Redaktøren om, med et Par Repliker at ændre hans Proverbe „Ord“. — „Han havde ved Offentliggørelsen med Villie ændret Slutningsreplikerne — for at behage Publikum! Denne Slutning var falsk, var en Indrømmelse til „Lamperækken og Publikum“. Ændringen blev — ingen Forlovelse!

Ved en Privatforestilling (14/2 85), som Bang gav til Fordel for sig selv før Opbrudet til hans store Foredrags-Tourné i Sverige og Finland, der, som man véd, endte med hans totale Sammenbrud som Skuespiller paa Bergens Theater som Osvald i „Gengangere“, spillede han og Frøken Lydia Sørensen det lille Proverbe, det blev den eneste Gang, det blev opført i Kjøbenhavn. Dengang opholdts. 167jegy mig i Dresden, hvor jeg i et Brev fik følgende Beskrivelse af Forestillingen:

„Bangs Aftenunderholdning igaar var saaledes: Smækfuldt — et blandet Publikum, mange purunge Herrere — Bang har saa at sige uddannet sin egen Afart af unge Labaner, der have et ydre Frimureртеgn, nemlig: Haaret ned i Panden. Førerne ere: Esmann, Peter Nansen, Bonnesen, Boghandler Langhoff og Johannes Marer — de sad i Gitterlogerne. En Masse af unge, stærkt parfumerede Damer i den geléagtige Alder, hvor man „sværmer“ for „offentlige“ Mandfolk som Bang. Han har sikkert tjent henad 2000 Kr. netto. Naa, Kl. 8 1/4 begyndte Løjerne. Først spillede Hilmer og Frk. Agnes Hansen en kedelig Beethoven; Scenen var hyggeligt, sjældent smagfuldt udstyret som et Boudoir — mange dæmpede Lys, mange Farver, stilfuldt, Bangsk. Saa kom Bang, ti Buketter! Klapsalver. Han saa ud — I Guder! En snæver ny Kjole, tilknapet — en Stribe af en hvid Vest skimtedes paa Maven, og Buxerne vare saa snævre, at man maa anse det for en Gaade, hvorledes han er kommen i dem. Dødsstilhed. Saa læste han Fru Borchsenius' lille triste Skitse om Moderen, der henter sin Søn paa Vridsløselille — han læste den rendende rundt i Boudoiret med mange Gestus og egenlig ikke godt. Bedre lykkedes Nansens lille Causerie om „Frk. Mimi“. — Ny Bifaldsstorm. Saa sang Haunstrup med sin meget lille Tenor et megets. 168lille Nummer. Saa kom Aftenens clou — „Ord“, Hun: Lydia Sørensen spillede aldeles fejl; hun gav Elna, denne ret godt sete Figur, med et klynkende, forkølet Anstrøg af Melankoli, der gjorde det hele parodisk. Bang spillede slet ikke, gav sig selv, naturligt, fordringsløst, men ogsaa ganske virkningsløst. Det blev der hysset mere end klappet af. Saa „fedlede“ Hilmer end en Gang. Og saa var det forbi! Jeg kedede mig, og det gjorde alle. Efter dette vil jeg hævde paa det allerkræftigste, at Bang ikke kan spille Komædie. Han skulde blive ved sin „Læst“ og skrive Theaterkritik — det er hans Fag, det gør han saa godt som Nogen.“

A. L.

11

Som Svar paa dette Brev skrev jeg følgende:

„Bang! Hvem kan blive klog paa ham? „Ord“ er ikke daarligt, men Lydia Sørensen passer ikke dertil, Herman heller ikke, det skulde spilles af Emil Poulsen og Fru Eckardt. Det er naturligt, at „Ord“ interesserer mig. Det er vor Stue, vor Kamin, vor Lampeskærm; kun er det ikke mig, ikke den rigtige Kvindefigur. Bangs Opfattelse af mig er, som det sees af „Ord“, meget subjektiv; saaledes er jeg slet ikke. Det er glimrende dette: „thi det var kun Ord“. — —

Aaret ud fortsætter Herman Bang sit Arbejde ved „Literaturtidende“. Han anmelder „Vildanden“, Gustaf af Gejerstams „Fattigfolk“, oversat af Peter Nansen, og Magdalene Thoresens „Fra Midnatsolens Land“. Ligeledes Jonas Lie's „En Malstrøm“, s. 169en Menneskeskildring, som Bang satte meget højt. Samtidig skrev han i Rubriken „Charivari“ forskellige Smaating signerede: Bernhard Hoff. Endnu en Gang fandtes hans Navn under „Vekslende Themaer“. Det var den 26. Oktober 1884. Han skrev da om sit kære, gamle Emne: „Børnehjemmet paa Vodrofsvej“. Den 25. Decb. fortæller han om „Jul paa Landet“ og opruller, i en Erindring fra Skoledagene, Billedet af en gammel, udslidt Lærer, som Drengene plager og gør Nar af, men hvis Fattigdom en enkelt Dreng gennemskuer og faar den dybeste Medlidenhed med. En lille Episode fra de stille Eksistenser, som Bang forstod og elskede. Hermed afslutter Herman Bang = Bernhard Hoff sit femaarige Medarbejderskab ved „Nationaltidende“. Det viste sig snart, hvor dybt hans Pen blev savnet i hele Bladets

Fysiognomi. „Literaturtidende“ forsvandt og dermed al Ungdommen fra Bladets Spalter, hvor nu Kedsommeligheden i Form af tørre Fagskriftsartikler bredte sig over al Maade. Kun „Mosaik“-Spalten bevarede af det Stof, Bang havde skabt i Bladet. „Vekslende Themaer“ fortsattes en Tid af Navn, men sygnede saa hen. Herman Bang havde været en straalende Medarbejder — men dyr. Og det var til syvende og sidst den virkelige Grund til det Skisma, der sikkert har gjort alle Parter ondt. —

Kort før Jul — inden Bang definitivt forlod Hôtel Royal, kom han en Dag ned for at tale meds. 170Moder. Det føjede sig saa sælsomt, at jeg, som første Gang vi mødtes, var ene hjemme. Det blev ligesom dengang kun til faa Ord. Da Bang greb i Døren for at gaa, hørte jeg igen den samme lille klingre Lyd af Nøgleskiltet, som da jeg saae ham for første Gang i samme Stue. Nu var det Afskedsstunden. Bang stod med Ryggen til Døren. Idet han holdt den halvt aaben, sagde han pludselig — uden Tankeforbindelse med vor Samtale, stille: „De, kære Frøken Anna, har været min nobleste Tanke. Farvel.“ Døren lukkede sig. Bang drog ud til sine Vandreaar, til de store Kampe, der modnede ham til den Kunstner, han blev som Menneskeskildrer i sine Noveller og store Romaner. Dog glemte han ikke i sin Udlændighed, at der hjemme paa hans gamle Arbejdsplads sad en Kvinde og eri Ven, der stadig med den dybeste Medfølelse fulgte hans Færden i fremmed Land. Det var min Moder og Emil Bjerring. Fra Berlin skrev han i et Brev til hende:

11*

s. 170

— „De vil, kære Fru Ferslew, blive meget forbauset over at se min Haandskrift, og naar De har læst mit Brev, vil De maaske med et Suk sige, at jeg altid bliver mig selv lig. Men heri vil De tage Feil¹⁾. Den, som skriver dette, er ikke mer det Barn, som De en Gang modtog med saa stor Godhed. Dets. 171sidste Aar har forandret mig meget. Det var i Virkeligheden i det Aar, som nu er svundet, at jeg første Gang skulde prøve at staa helt ene. Det var mig ikke let — men jeg kom over det. Min Forelæsningsreise indbragte mig et Renomé — som man kun ikke skal pille altfor meget ved, for saa falder det sammen — og saa mange Penge, som var nødvendigt for at besværgede det pekuniære Uveir, som reiste sig, da jeg forlod „Nationaltidende“. Men med denne lange Reise var ogsaa Skandinavien ude for mig. Nær og nøie knyttet — som fast Medarbejder — til noget kjøbenhavnsk Blad vil jeg ikke være. De kan desuden heller ikke byde mig nogen Stilling. Journalistik hjemme blev mig en ligegyldig Sag fra den Dag, da Drømmen om at gøre „Nationaltidende“ til mine Tankers Blad — for bestandig veg og sloges til Jorden. Hin Dag indeblev en af de bitreste Smerter i hele mit Liv. Imidlertid — det kom, som det maatte komme.

Hjemme var nu altsaa efter min Reise intet. Tyskland vinkede med Løfter og Haab om stort Navn. Jeg — ti det var jo dog mig, som hentede alle disse unge Svenskere — har i mit korte Liv af vor Generation gjort mest til at sprænge Danmarks Grænser og gøre dem til Skandinavien. Nu vil jeg ialfald bringe mit eget Navn saa langt, som tysk Aand lever og tysk Sprog tales.

Da Sommeren var forløbet, var mine Penge ude.

s. 172Men Sophie-Menter-Tournéen skulde give mig en ren Indtægt af femtenhundrede Kroner og isaafald havde jeg nok til at holde ud her, indtil jeg skulde begynde mine Forelæsninger. Menter-Tournéen bragte mig imidlertid kun Tab. Da en Dame var i Spillet, gav jeg tabt overfor mine Uvenners Intrige-Væv, og satte ved Reiser o. s. v. omtrent alt det til, som mine Bøger, beheftede med Afdrag som de var — gav mig.

Valg havde jeg imidlertid ikke. Jeg maatte reise. Mine Noveller¹⁾ skulde udkomme — og den vanlige Skæbne ventede dem: Skraalet.

Jeg veed jo ikke, hvad De mener om denne Bog. Den, som har fulgt min Ungdom, maa imidlertid kunne se, hvilket grænseløst Arbejde der ligger mellem „Fædra“ og „Chariot Dupont“. Samfundsskildrerens Pen er blevet spidset i min Haand. Den Ensomhed, i hvilken jeg her lever og ønsker at leve, vil give mig Kraft til at føre denne Pen.

Efter saa mange Anstrengelser troede jeg ikke at kunne udholde det Skraal, der truede, Lægen trængte paa — jeg reiste.

Jeg kom hertil og har aldrig nogensinde i mit Liv arbejdet som i denne Maaned. Jeg har skrevet Korrespondancer til hele Norden: Til Stockholm, Göteborg, Helsingfors, Bergen. Artikler til „Tilskueren“, desuden, „Nordstjernen“, „Nutiden“ —s. 173for at skrabe Penge sammen. Samtidig har jeg arbejdet som en gal for at trænge frem her. Og Lykken har været mig god. En Hollænder eier her et stort illustreret Blad — „Schorers Familienblatt“ — og denne Hollænder havde læst mine Noveller (som er oversat paa hollandsk). Han hørte, jeg var her og kom til mig. Han var begejstret, og jeg benyttede hans Begejstring. Jeg skrev i fem Dage otte Skitser og fik dem oversat og gav ham. Han var vist „erstaunt“ over denne Kraftprøve. (Novellerne er delvis meget gode) og han bad mig skrive en Rubrik hver Uge i hans Blad: „Wöchentliche Novellen“, det blev slaaet fast. Samtidig hermed gik jeg til „Berliner Tageblatt“. Jeg vilde her tage min Tilflugt til min fasteste Position: Skuespillerkritik. Jeg bad om at maatte skrive et „Studienkopf“ af en af

Berlins Koryfæer, og Redaktøren sagde overlegent: „Skriv bare!“ En Uge arbejdede jeg derpaa og lod det oversætte under mine Øine. Redaktøren læste det — og tog det for det første Numer i det nye Aar: det første „Montagsblatt“ bringer altsaa „Studienkopf“ og „Schorers“ Nr. 1 Novelle af mig.

Paa samme Tid har „Stille Existenser“, „Pernille“ o. s. v. begyndt deres Parademarch gennem dette store Lands Blade. Ogsaa de gamle „Themaer“ om „Nonneby“ og „Galeby“ oversættes her.

„Elna“ — af mine Noveller den bedste — skal i „Deutsche illustrierte Zeitung“.

s. 174Saa alt det er godt. For Manuskriptet faar jeg det halve, Oversætteren det halve. Alt trykt stjæler Oversætteren — og jeg lader det ske for at faa mit Navn spredt.

Om Aftenen læser jeg tysk med min Lærer. Alt det Arbejde har bragt mig i en ubeskrivelig Tilstand af Ophidselse, som øges ved, at Bladene vel modtage mine Bidrag, men fra hele Norden har jeg endnu ikke modtaget mere end 100 Kroner for alt mit Arbejde. Jeg har skrevet og skrevet til Finland, hvor jeg har ikke saa lidt tilgode — men intet Svar. Med alt mit Slid, med alle de lyse Haab — sidder jeg nu her paa dette Hôtel, hvor Regningen svulmer op, og kan ikke komme bort og ikke faa nogen Leilighed, fordi jeg er uden Driftskapital. Fra de tyske Blade faar jeg først Honorar til første Februar. Fra de skandinaviske vel først ind i Januar, hvor meget jeg end skynder paa. — — — De vil sige, at jeg har baaret mig ad letsindigt som altid — nu sidder i det — som altid — og da kommer til Dem — som altid. — — — Jeg kom ikke til Dem i Kjøbenhavn — jeg vidste ikke, om jeg var helt velkommen. Og dog skriver jeg dette Brev. Ja — fordi jeg véd, at Deres Mand og De gennem alt har respekteret mit Arbejde. — — — Jeg har opgivet Tanken om at holde Forelæsninger i denne Sæson. Først en Position. Jeg vil helst være sikker. Jeg har betydelig mistet Smagen for Vovestykker. Erindrer De, De en Gang, da „Fædra“ var udkommet sagdes. 175til mig: „Jeg sætter ikke Pris paa denne Ellen — hun véd kun af ét, af Kærligheden — og Kærligheden (saadan sét) er kun en meget lille Del af Livet.“ Jeg skreg op! Men De havde Ret. Ensom Vei mellem fremmede har lært mig det. Livet bestaar af saare mange Ting — men har kun én Guddom, som ikke svigter: Arbejdet.

Jeg har altid været flittig. Nu tror jeg, jeg er en Arbejder.

Jeg vil haabe derigennem at naa saa vidt, at jeg en Dag kan male sandt de stakkels Mennesker. Medlidenhedens Aand vil diktere mig Ordene.

Den Bog, jeg skriver paa — er hint Sujet, De kender, det uskyldige om Stationforstanderens Kone. De sagde en Gang, at det vist blev sentimentalt. Aa-nei — Livets egen Galgenhumor vil flette sig forfriskende om Emnet

Et glædeligt Nytaar til Dem alle. Oftere end man véd, er mine Tanker paa gamle Veie, hvor tomme Reder nu hænger i bladløse Træer. Det var dog der en Gang Sommer og Ungdom med Forhaabningernes Fuglesang.

Tænk nu — naar De har læst dette, ikke paa mine Feil, men paa mit Arbejde, ikke paa mine Svagheder, men paa min Kraft, og bed Deres Mand lette mig de første Skridt paa denne Vei.

Deres
Herman Bang.
Hotel Askanischer Hof.
Königsgrätzer-Strasse 21.

s. 176Brevet var afsendt „rekommandirt“ og bærer Poststemplet 30/12 85.

Den 13de Januar, et Par Dage efter, at Bang var flyttet ind i den Bolig, som han nu var bleven sat istand til at leje, modtog han Udvisnings-Ordren fra Berlin. Grunden var, som bekendt, en Artikel — „et Reisebrev fra Hamborg“ — der stod i „Bergens Tidende“ d. 1. Oktbr. 1885 ¹⁾. Den indeholdt flere ærekrænkende Udtalelser om forskellige Medlemmer af det tyske Kejserhus.

Bang maatte inden 48 Timer forlade Byen og rejste til Meiningen. Det var jo Hertugen af Sachsen-Meiningen, der havde skabt den berømte Skuespillertrup: „Meiningerne“, og Bang vilde her finde en frodig Bund for sine Theaterinteresser. Den 15. Januar ankom han til Meiningen og tog ind i Hôtel „Erbprinz“.

Da den første Harme over Udvisningen havde lagt sig i hans Sind, dukker nye Planer op i ham; Ønsket om at knytte sig nærmere til det theaterelskende Hof. Hertugens morganatiske Hustru var Skuespillerinden Ellen Franz, og Kainz var hendes Elev. Desuden ventedes Henrik Ibsen paa Besøg i Meiningen, og Bang haabede, at han gennem ham kunde blive introduceret ved Hoffet. Han beder derfor Nansen sende ham Edvard Brandes' „Et Besøg“, som han haaber at kunne interessere rettes. 177Vedkommende for. Men — den jernpansrede Haand naaede ham ogsaa her. Det sidste Brev, Nansen har offentliggjort fra Bang under hans Ophold i Meiningen, er dateret 3—2—86. Den 19. Februar naaede Udvisnings-Ordren ham, og samme Dag skrev han følgende Brev til min Moder:

s. 177

Meiningen 19—2—86.

Det er meget kort, jeg, kære Fru Ferslew, maa skrive, thi jeg er saa udmattet, at jeg knap kan holde en Pen. Imorges Kl. fem blev jeg vækket af Politi. Jeg gik til Raadhuset Kl. 8 og erfarede, at jeg var udvist af Meiningen. Det vil sige af Tyskland — ti Udenrigsministeriet i Berlin har underrettet alle Rigsregeringer om, at min Nærværelse i Kejserdømmet ikke taales. Dette nye Slag er lige ved at slaa mig til Jorden. Jeg har kæmpet saa fortvivlet her og lidt saa meget.

Jeg har 24 Timer at køre paa fra iaften. Jeg har i denne Maaned afsendt 21 Artikler og fra hele Verden kun sét 120 Mrk. Uden Penge staar jeg nu foran Udvisningen. Telegraferne hjem vil jeg ikke. Da gaar atter alle Trommer. De er den eneste i Norden og kun to Forretningsfolk i Tyskland skriver jeg, jeg er udvist. Ellers, at jeg er reist til Wien.

Til Danmark nytter det ikke at gaa. Hvad har man dér at byde mig: et Blad, med hvilket jeg ikkees. 178sympatiserer — mine Venner til Fjender og mine Fjender til tilsyneladende Venner.

Jeg maa tage til Wien for den Smule, jeg har. Jeg vil komme dertil uden en Øre. Jeg har kun Dem at stole paa. Jeg maa blot have to Ugers Ro — thi jeg er halvt tilintetgjort af disse Kampe og Sindsbevægelser. Jeg vil jo i Wien være udsat for Sult bogstavelig — men jeg vil være stærkere end min Ulykke. Min Stilling i Berlin faar jeg tilbage, naar Keiseren benaader og paa min nye Bog skriver jeg Dag og Nat. — — — Grund til Udvisning: (Ministeren sagde mig det her) kun Bergen-Artiklen (og jeg tror Boldt)¹).

Herman Bang.

s. 178

poste restante
Wien.

Først i sit Brev til Nansen, dat. Wien 24—2—86, betror han Vennen den virkelige Aarsag til hans hastige Bortrejse fra Meiningen; at han ikke — som det hedder sig — er reist „frivillig“. Han beretter om Udvisningen ganske i Overensstemmelse med Brevet til min Moder.

Paa en Udenlandsrejse, som mine Forældre i Foraaret 1886 foretog i Selskab med Emil Bjerring, s. 179 opholdt de sig nogle Uger i Wien. Herfra skrev Moder til mig den 18. April: „. . . Fra Bang kan jeg hilse, han var her for en Visit. Bjerring havde opsøgt ham, han saae rask ud, arbejdede meget og gik næsten ikke ud — sagde han. Fader inviterede Bang til Middag og med os i Theatret til Balletten „Excelsior“ i Operaen. Bang var meget talende; meget livligt fortalte han om „sine Hændelser“, o. s. v. Vi endte i Café Bauer.“ —

Den 21. April skriver hun atter til mig: „ — — Du spurgte om Nyt fra Bang. Han arbejder vist meget, men jeg tror, han lever under stor Pengetrang; den Stakkel! Han har nu en Gang ej Evne til at passe sine Udgifter med sine Indtægter, men han er meget mere stille og føler sig kun vist lidt tiltalt af sin Stilling her. Igaar var det hans Fødselsdag (20/4), og han var her til Middag og med os i Theatret. Forresten se vi ham ikke saa ofte, han siger, han bruger al sin Tid til Arbejde — Wien skal være en dyr By at leve i. — Bjerring har besøgt ham; han bor meget kønt, men hans Værelser ere paa ingen Maade aparte udstyrede; saaledes lyder Bjerrings Referat . . .“

Jeg kan levende sætte mig ind i, hvor bevæget Moder blev ved at træffe Bang igen efter hans Skilsmisse fra „Nationaltidende“. Hun har, støttet af Bjerring, udmalt for Fader hans triste Kaar, hvor han udadtil kæmpede for at bevare Skinnet af Slægtens Fornemhed. Da Bjerring atter besøgte ham, medbringer han en forsinket Fødselsdagsgave fra hans gamle Udgiver; noget til at staa imod med i den første Tid.

I Stedet for en Afskedsvisit, sender Bang min Moder dette Brev:

s. 180

Skærtorsdag, (1886)

Kære Fru Ferslew.

Jeg kunde ikke spille Komædie, og jeg havde ikke Lov til at takke. Derfor er jeg ikke kommet idag. Og jeg ved heller ikke, om jeg ikke heller havde slæbt min Skæbne videre, end at disse sidste Dage, i hvilke vi mødes i mange og lange Tider, skulde berøres af det samme Spørgsels Haand, som har lagt sig koldt over saa meget i vort Liv. Var jeg kommet idag, var det kun blevet et smerteligt Optrin. Vi vil vel engang genses, naar jeg hører til de hæderlige Folk, som lever af deres eget Arbejde. Indtil da beder jeg Dem bevare i Mindet — De og Deres Mand — disse Dage, som har været mig saa kære. Jeg takker Dem, fordi De har villet lægge et

Skær af Forsoning over min Ungdoms største Nederlag og største Smerte. Jeg blev en Fremmed i mit Hjem, da jeg løsnedes fra mit første Ungdomsarbejde. Der laa saa megen Smerte over selve Maaden, hvorpaa det skete. Nu er den løst op.

Tak og lev vel. Maatte jeg en Dag gøre mig fortjent til at være en ligestillet Ven. Jeg takker Deress. 181Mand. Bevar, om De kan, et venligt Minde om disse Dage; Jeg vil ikke glemme dem.

Deres Ven
Herman Bang.

Jeg beder Dem hilse Kristian ¹⁾ saa mange Gange. Sig ham, at han altid vil have og om mange Aar, hvis jeg lever, en gammel Ven i mig.

Der er næppe Tvivl om, at Gensynet af mine Forældre og af Emil Bjerring har vakt Minder hos Bang, som han forlængst troede skrinlagte. Han saae i klart Lys den trygge Vej, han havde forladt, og da Bjerring besøgte ham i hans Bolig, har de to Mænd i Samtalens Løb oprullet det ene Erindrings-Billede efter det andet fra Bangs lykkeligste Tid, hans Arbejdsaar ved „Nationaltidende“. Mindet herom faar paany Personer, der var traadt i Skygge, til at staa klart for hans indre Blik.

Bang arbejdede allerede dengang paa Romanen „Bernhard Hoff“ — der senere fik den geniale Titel „Stuk“ — samtidig med at han skrev paa „Ved Vejen“, som, medens han opholdt sig i Berlin, allerede havde begyndt at tage Form.

I Marts Maaned 1886, en Maaned før Bjerrings Besøg, skriver Bang til Nansen angaaende Slutningen paa denne Roman: — ?Jeg har tænkt mig mange Afslutninger paa „Bernhard Hoff“: Adskilliges. 182patetiske. Nu er han ikke patetisk. — Han har haft Selskab, og det er meget sent — — — han er ene med en Ven. „Hvad tænker du paa?“ siger Vennen.

Bernhard Hoff ved Klaveret: „Aa — egentlig ikke paa noget — — — Jeg tænkte paa, at da William Høg var stukket af, talte jeg om at reise til Sahara — — — Jeg reiste til Marienlyst! — — — Godnat du“ — — — Hoff pustede det ene Lys ud — „De Mennesker er saamæn rigtig rare“ — og han pustede ind i det andet — „og man har en Grund til at tage tiltakke med dem: man har dem ikke bedre“ — — — Slutningen paa „Stuk“ blev, som bekendt, en ganske anden.

Et Brev fra Asta Heltz. Et Besøg af Sundt (Emil Bjerring). En Kommissionær, der præsenterer en ubetalt Regning. En Samtale mellem Konferentsraadinden og hendes døve Veninde, Etatsraadinde Knudsen, i hvem Bang let har skitseret Pastorinde Emilie Petersen. De taler om deres Børn, de ikke kan forstaa: — — „Konferentsraadinden havde Taarer i sine store, gode Øjne,“ skriver han, og medens de to Kvinder udøser Hjerterne for hinanden, hører man Droskerne fra Victoria-Theatret rulle frem midt ad Gaden og en hel Række af Folk snakke og tralle en Visestump af den nye Operette. Navnlig Sundts Besøg hos Herluf Berg fører Tanken hen paa Emil Bjerrings Møde med Bang i Wien. Man føler Bangs Overraskelse ved at se ham uventets. 183træde ind af Døren; Bang har sikkert ikke vidst, at Bjerring sammen med mine Forældre opholdt sig i Wien. — — — „Det bankede, mens Herluf endnu sad med Brevet i sin Haand. Det var Værtinden, som sagde, at der ventede en Herre derude, som gerne vilde tale med Hr. Berg. Det var Edvard Sundt.

— Dem, sagde Berg.

— Ja, sagde Sundt. Jeg tænkte De havde vel idag ikke noget videre at forsømme ved en lille Passiar.

— Aaa, nej — det ikke, sagde Berg trist.

De kom til Sæde, og efter at de havde talt lidt om „Begivenheden“ [i „Stuk“ hentyder „Begivenheden“ til Krachet — i Bjerrings Samtale: til Udvisningen], søgte Sundt at slaa ind paa mere ligegyldige Ting, mens hans Stemme stadig blev ved at have den milde, ligesom hjælpsomme Klang, som Berg havde fornummet straks ved de første Ord, da han kom ind. Samtalen vilde dog ikke komme rigtig i Trit, og Sundt gik om og saa paa Nips og Billeder. Foran Billedet af Herlufs Fader, der hang over Skrivebordet, blev han staaende lidt.

— „Ja, sagde han, „han faldt derovre.“ — —

Og saa fortæller Sundt om den rædselsfulde Nat, Frostnatten, da Tropperne trak sig tilbage fra Dannevirke, saaledes som jeg, i mit Hjem har hørt Bjerring fortælle med sin dæmpede, vemodige Stemme om de Lidelser, Mandskabet gennemgik, da hans. 184som Løjtnant førte sin Deling ad de islagte Veje til Sønderborg.

A. L.

12

Da de skal skilles, siger Sundt: „Og hvad vil nu De, Berg?“

— Hm — vel skrive videre, — — — For det er kun Bøgerne, der slutter, sagde han træt, Livet fortsættes, Tak fordi De kom, sagde Berg, og De var saa elskværdig. — Naa — hvad Elskværdigheden anbei anger — sagde Sundt: — Farvel nu — og frisk Mod. — De var kommet helt ned paa Trappeafsatsen, før de skiltes: — Idag har man talt sig lidt ud med hinanden, sagde Sundt. Farvel.

— Farvel, sagde Berg.

Men, medens Bjerring fortæller om Dannevirke-Natten, har Herluf (Bang) siddet og stirret paa Faderens Portræt og næsten kun halvt hørt hans Tale. — „Det var, som om alle Erindringer fra hans første Hjem vaagnede paa en Gang, og han saa Gaarden og Haven og sin Moders Ansigt og sin Fader den Nat, de sejlede bort paa det store Skib op om Sønderborg.“ Minderne fra hans Barndomshjem i Horsens stormer ind over ham; Skikkelserne i „Stuk“ træder bag et Taageslø, Billedet af hans Moder smælter sammen med Katinka Bai, Stationsforstanderens blide Kone og han fuldender sit skønneste Værk, „Ved Vejen“, Perlen i Novellesamlingen „Stille Eksistenser“. I Juni Maaned er den færdigskrevet og indledet med ets. 185af disse „Forord“, der egentlig er smaa Selvbiografier og saa karakteristiske for Bang. Fortalen er dat: Wien i Juni 1886, men Bogen udkom, paa Grund af mange Forlægger-Vanskeligheder, først den 22. Oktober s. A. Bang sendte Bogen med følgende Linier paa — Herman de Bangs — Visitkort.

s. 185

Prag20—10—86.

Jeg sender Dem nu, kære Fru Ferslew, denne Bog. Maatte De i „Ved Veien“ finde nogle af de gode Egenskaber, som lod Mennesket, der skrev den, finde i Deres milde Hjerte Tilgivelse for saa mange Feil. Om De gennem Hr. Bjerring vilde sige mig, hvad De synes om denne Fortælling: V. V. — vilde De meget glæde mig. Jeg beder Dem hilse Hr. Ferslew med en Tak for Dagene i Wien. Tung Tid fulgte efter den. Og Dem beder jeg bevare en Krog i Deres Erindring for Deres taknemlig hengivne

Herman Bang.

Om i Deres Kreds en og anden venligst skulde huske mig — beder jeg bringe dem en Hilsen.

Med sin nye Bog vandt Bang i mit Hjem en ubetinget Sej. Jeg tror endda, at det lykkedes min Moder at holde min Fader en Aften fængslet i sin Lænestol, medens hun læste Partier af „Ved Vejen“s. 186højt for ham, der ellers aldrig gav sig Tid til at dyrke andet Tryk end Avisernes. Rimeligvis har Moder selv takket Bang og udtalt sin Glæde over hans Fremgang, som jo hverken Kritiken eller den overvejende Del af Publikum helt vilde indrømme ham. Især Falkmans Omtale om Bogen i hans gamle Blad krænkede ham dybt.

Paa den Fødselsdag, som Bang tilbragte i Selskab med mine Forældre i Wien, fyldte han 29 Aar. Den Tid, han nu gik i Møde, blev vel den sværeste i hans Liv. Politipræsidiets fandt ham „missliebige“ og ønskede ikke hans Nærværelse i Wien¹⁾. Han blev mistænkt for at staa i Forbindelse med et anarkistisk Samfund. Man vidste i Virkeligheden blot saa meget, at han undertiden leverede Artikler til skandinaviske Blade af politisk Indhold, og at en Pensionatsværtinde havde anmeldt ham for at være bleven hende nogle faa Gulden skyldig. Da Bang frygtede en Udvisning, rejste han til Prag, hvor han kom til at bo i Forstaden Weinberg, Jungmannstrasse 403. Her formede Livet sig for Herman Bang bogstaveligt som en Kamp for den daglige Eksistens. Med hans Pengemidler stod det sørgeligt til. Overalt, hos Forlæggere og ved de Blade, han sendte Artikler til, havde han taget klækkeligt Forskud. Hans eneste Glæde er hans Arbejde. Om hans Ensomhedsfølelse. 187og Fattigdom fortæller han selv i „Ti Aar“ i „Juleaften i det Fremmede“. Hvorledes han og hans Ven, Meininger-Skuespilleren Max Eisfeld, da alle Ressourcer udebliver, maa samle hele Juleglæden om Frau Hausmeisters blaa Karper. I Fortalen til „Under Aaget“, tilegnet Jonas Lie, giver Bang et rørende Billede af sit Liv i Huset i Jungmannstrasse: „Hvor Frau Hausmeister i det lille Portrum sled med Tilskæringen, og de to blege Syersker drejede Maskinerne ustandseligt og Hr. Hausmeister fæstede Enderne.“ —

Men allermest giver han Udtryk for sin Ensomhedsfølelse og Hjemlængsel i de sidste Linier af: „Den gyldne Stad“¹⁾ — „Prag, du gyldne Stad! — — — Du gav et Menneske, der var ukendt og ene, Arbejdsdage og Haab.

Og du lærte en Fremmed, at hvert Menneske, selv det fattigste, eier et: at vie sin Kærlighed — Fædrelandet, eier et: at skænke sit Arbejde, selv det ringeste — Fædrelandet.“

Ved Aarsskiftet 1887 skriver Bang det dybe, spaadomsfyldte Digt, der indleder Samlingen „Digte“ som udkom 1889, og hvoraf jeg citerer de første Linier:

„Aar — du Hersker, som kommer tyst,
baaret af Nattens lydløse, mægtige Vinger —
Aar, du ukendte, fremmede Herre, —
forkynd — forkynd, hvad du bringer!“

s. 188Aaret bragte Bang kun Savn og Smerte.

„Naar blot Bøf hang paa Træerne,“ skriver han i et Brev til Nansen. I faa Ord en Redegørelse for hans økonomiske Status.

I flere Maaneder hørte man i mit Hjem intet direkte fra Bang, men hen ad Foraaret tyer han atter til sin moderlige Veninde. Dagen før sin Fødselsdag sender han dette Brev.

s. 188

Prag19/4 87.

Efter at have ført en lang Bataille, afbrudt baade af Sot og Syge, maa jeg nu skrive dette Brev. Arbeide har jeg søgt overalt — i Almanaker, i Aviser, i Oversættelser og Originalt. Og nu er alle mine Bladindtægter maanedlig knap tredive Gylden. Naar jeg er rask, har jeg da for min Roman 25 fl. om Ugen — og var jeg rask, kunde det forslaa. Men Foraaret har slaaet mig til Jorden. De véd, at da mine Nerver „klapper sammen“ og altid og altid fordrede Pleje, som jeg ikke kan finde nu naturligvis, og som jeg maa blive foruden. Men skrive løs paa min store Roman, som skulde fortsætte „Ved Vejen“s Begyndelse — det kan jeg ikke, i min nuværende Tilstand ikke. Den Bog skulde dog se at blive, hvad Falkman kalder „sund“. I fire Uger har jeg intet kundt skrive — i disse fire Uger har Schou betalt mig de 25. fl. om Ugen, men nu bliver han næppe ved; og tils. 189Sverige-Norge har jeg intet kunnet sende, da jeg har været helt kraftløs. — —

Altsaa — har jeg intet. Og den første Maj er en af de fire strenge Datoer, hvor man her betaler Kvartalshusleje. — — —

Jeg har ingen at bede uden Dem — At jeg maaske fortjente — en Gang at naa en lidt ydre „bedre Lod“ — vilde Schou og Schjøtt kunne sige Dem. — Naar De modtager dette, har det været Nyaar for mig. Jeg bliver saa tredive Aar. Det burde endnu være Aar til at udrette meget, det har ogsaa været Aar til allerede at have „geduldet“ en Del. Og om De, kære Fru Ferslew, med dette skønne Mindeskrift om min Ungdom i Hænderne, naturligvis vil sige: „Og dog — det var jo hans egen Skyld“, saa vil De, maaske dog ogsaa sende en venlig Tanke henover disse lange otte Aar — — — De véd, at jeg nu har vænnet mig til at se humoristisk paa det behagelige Liv. Men i dette Øjeblik staar der ingen Humor til min Raadighed. Jeg ser kun hin gyldne Falkmanske Ord: „han forsøgte at forcere sin Vækst opad og det mislykkedes“ — — — Hvor den Mand skriver vel, og hvor han saa skaansomt i faa Ord kan sige meget! Om min Eksistens er lidet at sige. Jeg lever i en fuldkommen Ensomhed. Undertiden tror jeg, at min Bog maatte kunne blive meget læseværdig. Undertiden trætter selv den mig. I „Selskab“ har jeg ikke været, siden De var i Wien. Dansk har jeg talt én Gang. Tilgiv mig om Tonen is. 190dette Brev er irriterende eller dum eller berører Dem smerteligt. Det er svært at bede om Arbeide, som jeg forgæves har gjort — — —

Deres hengivne
Herman Bang.

s. 190

*Weinberge. Jungmannsstrasse 403.
Prag.*

Knap en Maaned efter kommer der atter et Brev fra Bang. Han har modtaget Budskabet om Victor Bjerrings Død, og straks tænker han paa, hvorledes denne Sorg kan mildnes hos Broderen, Emil Bjerring og hans gamle Moder, i hvis Hjem Bang i mange Aar havde været en velsét Gæst. Han vil paa én Gang trøste og selv nyde Glæden af, hvis det kunde lykkes ham gennem min Moder at bevæge Fader til at imødekomme et af Bjerring længe næret Ønske: at blive Medredaktør af „Nationaltidende“.

s. 190

Prag17. 5. 87.

Det er jo egenlig, kære Fru Ferslew, saa dumt at skrive dette Brev. Men jeg véd ikke, hvad der er at gøre — og det er i det mindste at tale. Jeg har saa ofte — og det midt som vi sad paa „Elmebo“ i gladt Lag — med Angst tænkt paa, at i dette Hus Aarene opbevarede sine sikre og smertelige Prøvelser: naar den Gamle faldt bort, og de tos. 191Sønner saa, at nu var de halvgamle og ene. Men denne Sorg, som nu er kommen over den arme Bjerring, det er af dem, som ingen maaler, og, kære, som desværre ingen mildner. Her er Smerten saa stor, saa hjælpeløs stor — og kommer saa pludseligt. Med et eneste Slag har Bjerring ikke andet for sig: end den ensomme Alder. Og en gammel Moder, som han skal begrave. Der er ingenting, slet ingenting at se hen til — og det Liv, han til daglig levede i en munter Nydelse, det giver ham intet Rygstød. Det var ham vel aldrig helt værdigt, denne hele Bande af besynderlige Damer. Og nu vil det vistnok synes ham et Fastelavnsspil. Aa — hvor jeg sér ham, naar han lænede sig tilbage i sin Stol og sagde: „Ja — Livet er rart!“

Og nu: at sidde i det øde Hjem og vente paa, at Moderen faar Fred ogsaa — være ene. Han passer ikke dertil. Smerten kommer for silde til ham, og han vil have saa svært ved at forsone sig med den.

Men nu beder jeg, at De, som har Mand og Børn og en Fremtid i dem, hver Dag at tænke paa én af de smaa Ting, som letter en Sorgfuld Livet. Han har jo nu kun eneste og aleneste sit Arbejde hos Dem.

Sig Hr. Ferslew fra mig, at hans gamle, gamle Ønske om at nævnes Redaktør — jeg véd det — det er ikke dødt. Kunde nu til Efteraaret han og hans gamle Moder ikke opleve det? (at han nævntes Medredaktør?) Det er jo nu alt, hvad han har.s. 192Og De vil ikke vredes over mit Brev — vel? Det er overflødigt, ved jeg godt. Men jeg trængte til at skrive. Og hvilken Trøst skal man give den Arme selv? Lev vel. Med mig gaar det kun mindre godt.

Jeg skulde vel egentlig suge frisk Luft, og det gaar ikke. Vil De hilse Hr. Ferslew og om ellers nogen skulde findes, der endnu brød sig om en Hilsen [fra] en ene Mandsling i det Fremmede.

Deres taknemlige
Herman Bang.

Bang fik ikke sit Ønske opfyldt. Først i Aaret 1893, efter Hiort-Lorenzens Fratræden, blev Bjerring nominelt Redaktør af Bladet, reelt havde han været det i lange Tider.

En opmærksom Læser af dette Brev vil imellem Linierne se Sundts Skikkelse i „Stuk“ for sig og ligesom fornemme Bruset af den glade Selskabelighed i den maaske lidt vel muntre Kreds af Damer, som Bjerring færdedes i.

I de Mindeblade, som min Fader bad Christian Gulmann samle og lod trykke som Manuskript ved Emil Bjerrings Død i 1896, skriver Vennen, Overretssagfører Etatsraad Jean Hansen om Victor Bjerring (den næstældste af Professor Vilh. Bjerrings 3 Sønner — Emil var den yngste), at han fra sin tidligste Ungdom trofast havde svoret til sin yngste Broders Fane og stedse nærede en til Afguderer grænsende Veneration for denne. Victor B. døde. 193brat i Hjemmet, „Elmebo“ ved Bülowsvej, en sildig Aften i Maj 1887 (netop som han Dagen efter vilde have begivet sig paa en Rekreatjonsrejse til Italien). — Moderen, der var en Datter af Havnekaptajn Esskildsen, døde lige saa pludseligt en Nat i Juni 1892, over 84 Aar gl. Fire Aar efter gik Emil (Albert Edouard) Bjerring bort paa samme bratte Maade.

Under disse vanskelige Forhold arbejdede Bang videre med „Stuk“. Det var en overmaade vanskelig Opgave, han stillede sig selv: Københavns Verdensby-Drøm fremstillet som hans egen afmægtige Generations Udslag af de Storheds-Tanker, der efter Bangs ejendommelige Udtryk aldrig synes at ville dø paa vor Klat Jord.

Han skrev om og skrev om og var selv ikke fornøjet med Bogens Optakt, hvorimod han fandt det senere saa berømte Kapitel om Gravesens Bal vellykket. — I et Brev har han fortalt, at han selv lo meget, medens han skrev det, men at der var gaaet megen Lidelse, Skuffelse og Ubehag forud for denne Latter. Foruden Pengevanskeligheder havde Bang ogsaa megen Besvær med Forlæggeren Andreas Schou, der i sin Frygt for Portrætter, Obscønitet og for megen Bredde tillod sig at rette Stil hvergang han modtog et Stykke Manuskript, som om han var Adjunkt og Forfatteren Skolediscipel. Bang tyede til sin Ven Julius Schiøtt,¹⁾ der blev meget forarget over Schous Censur og raadede til et Brud meds. 194ham. Med Schiøtt som Mellemand henvendte Bang sig saa til Boghandler Paul Langhoff (Schubothé's Forlag), og hos ham udkom ogsaa Romanen. Bang fik nu uforstyrret Lov til ikke blot at blive hvad Schou havde for Vane at kalde flydende og læselig, men til at gengive Hovedstadens levende Liv, hvilket han saavel rent stilistisk, som med skarpsindig psykologisk Sans fik indordnet under det meget sigende knappe Ord „Stuk“.

Da Bogen var udkommet i Slutningen af 1887, endte Bang sine Vandreaar. I Begyndelsen af 88 vendte han hjem, ikke belæst med Laurbær, end mindre med jordisk Mammon, men han havde erobret sig en Førsteplads inden for dansk Digtning.

Mit første Møde med Bang efter hans Hjemkomst blev ved et Formiddagsbesøg hos mine Forældre. I August 87 var jeg bleven gift og hjem faren med Bolig i Stormgaden. I min egen Stue havde jeg læst „Stuk“ og med et lille vemodigt Smil modtaget: Forklaringen. Nu sad vi atter paa vore gamle Pladser ved Dagligstuebordet — men hvor var alt anderledes nu. Bang havde forandret sig meget. Han var langt roligere af Væsen, mere dæmpet i sin Tale. Haaret var strøget bort fra Panden, og hans Ansigt bar et dybt Spor af de sidste opslidende Arbejdsaar.

Dog kom der som et Glimt af den gamle Poseur over ham, da han pludselig brød ud af Samtalen og kastede Spørgsmaalet til mig: — „Hvad meners. 195De om „Stuk“, Fru Levin?“ — — „Kun godt, Bang“. Mere blev der ikke talt om den Sag.

Bang gled nu mere og mere bort fra vor Kreds. Jeg mindes ikke oftere at have truffet ham i mit gamle Hjem. Men en Gang endnu fandt jeg i hans Digtning en Erindring om den Tid, da han jævnlig færdedes hos os. Min

Moder havde over sit Skrivebord hængende et Fotogravure efter et bekendt fransk Maleri: „L'Automne“ hed det. Dets melankolske Sujet tiltalte Bang i høj Grad, og han drog ofte Opmærksomheden hen paa det.

I „Digte“, der, som anført, udkom 1889, findes to Digte: „Til en Veninde“. — Jeg synes, de er de stilfærdigste i hele Samlingen —.

Husker De Billedet end,
som saa tit vi betragted
sammen og Side ved Side?
Høsten det hed.

Under tyndende Linde,
lænet til Havens Mur,
drømmer en Kvinde.
Solen er nede alt,
men dog hun dvæler,
stirrer mod Aftenens
Skyer, der bleges

Saadan, Veninde,
tænker jeg end, at De,
trods Deres Lykke,
stundom i Skumringens Tid
stirrer mod Ungdommen hen,
Ungdommens Dag, som var vor.s. 196

s. 197AARENE, DER FULGTE

s. 198s. 199Da Bang i Aaret 1889 endelig havde nærmet sig „Politiken“, fjernede han sig selvfølgelig mere og mere fra Hôtel Royal, som han dog stadig havde en vis Forbindelse med, saa længe Emil Bjerring levede. Efter Bangs mislykkede Forsøg paa at starte den literære Variété i Christiania, væltede alle Ulykker ind over ham. Økonomiske Sorger var ved at slaa ham ned, og hans Nervesystem blev ganske ødelagt af de Strabadser, han udstod i Haabet om at kunne holde Variétéen oven Vande Saisonen ud. Kun ringe Støtte fik han af sine Venner. Peter Nansen fortæller selv, (Portrætter. Kbhvn. 1918: Henrik Ibsen, S. 97) hvorledes han og Gustav Esmann og nogle andre Unge ved Nytaarstid drog op til Christiania for sammen med Kunstner venner dér at være med i „Grine-Felttoget“ mod Bangs literære Variété, som i de Dage skulde indvies paa det gamle Tivoli-Theater. Der skulde gøres Nar af hans Drachmannske Forsøg paa at højne denne Kunststart. Især Esmanns Artikel i „Verdens Gang“ paa selve Première-Dagen bidrog sit til at latterliggøre Bangs Forsøg som Variété-Direktør. I den norske Hovedstads. 200 fandt han kun ringe Jordbund for sine Idéer.

A. L.

13

Fra Christiania skrev han et — desværre udateret — Brev til min Moder, hvori det bl. a. hedder: „ — — — Efter en Vinter, hvor jeg vel tør sige, at jeg ikke har haft en eneste rask Dag, og hvor jeg højst af alt har ønsket at finde nogen Fred i et Asyl for Syge — har jeg i Maaneder et Par Gange om Ugen lidt af Besvimelser og Kramper. Jeg har — paa Lægernes Anmodning — skiftet Opholdssted Gang efter Gang. Men det er ikke blevet bedre. Kun faa af Dagene, hvor jeg kan skrive som før, da gør jeg det. — — — I dette Aar har nu alle Understøttelse af Staten — kun ikke jeg. Jeg skal have en Novellesamling ud — en Novellesamling for Kvinderne som Hr. Ferslew sagde sidst — men jeg mangler den sidste Novelle. Og hvorledes skal jeg skrive pint af mange Bekymringer? Jeg ved ikke en Gang, hvordan jeg skal holde mit Hoved klart. — — —“

Bang følte med Bitterhed, hvor hensynsløst hans literære Venner havde svigtet ham. Det gik ham saa meget hæftigere til Hjerter, som han selv af Naturen var usædvanligt trofast i Venskab og aldrig glemte, naar nogen havde vist ham Venlighed; hans Taknemmelighedssans var alle hans Dage af helt rørende Ægthed. Aldrig vilde han have kunnet nænne at lægge blot en eneste Sten i Vejen for et Foretagende, en af hans Venner havde paabegyndt. Og her var det Kaldsfæller, hvem han havde slaaets. 201 til Lyd for og støttet af al sin Evne med sin Pen lige fra deres allerførste Fremtræden i Literaturen. Derfor kan det ikke undre, at han i Breve bruger Udtryk som „saakaldte Venner“, men snarere maatte det vække Beundring, at han ingensinde lod sig forlede til at øve Gengæld. Denne Egenskab var et af Bangs Adelsmærker.

Fra den efterfølgende Periode, i hvilken Bang opholdt sig dels i Sæby, dels hos Johan Knudsen paa Bangsbo, senere i Paris, hvor han assisterede Madame Réjane ved Indstuderingen af „Et Dukkehjem“ og virkede som Sceneinstruktør ved „L'Oeuvre“, Lugné Poë's unge Scene, findes intet Brev fra ham til min Moder. Men da han endelig efter bestandig Omflakken fæster sig en Lejlighed i Slagelsegade Nr. 22, meddeler han hende, hvor syg han har været: „Siden Jul har jeg været syg af en Kloralforgiftning. Jeg tror nok, at jeg tappert har

baaret alle en Afvænnings frygtelige Lidelser. Men jeg er forblevet svag, og da Theatret ikke kan undvære mig, maa jeg passe min Tjeneste, skønt jeg er hallucineret paa alle Prøver.“ —

Bang var i Saisonen 98—99 Instruktør ved Folketheatret. Tilfældet vilde, at min Mand fik Lejlighed til at træffe Herman Bang ret ofte den Vinter.

Vi havde paa Théâtre Français set et Skuespil af Henri Lavedan, der efter min Mands Opfattelse egnede sig for Folketheatrets Repertoire, og Severin Abrahams bad ham om at oversætte det. Stykkets. 202hed „Cathérine“ og kom op den 4. Febr. 1899. Samtidig arbejdede Bang med Iscenesættelsen af „Over Evne“ I, der opførtes første Gang den 25. Marts samme Aar. Da denne Forestilling var meget kort, søgte Abrahams at finde et mindre Stykke, der harmonerede med det Bjørnsonske Værk, uden dog at virke for tungt. Bang og Abrahams havde „gennem-pløjet Verdens Litteraturen“, sagde Sidstnævnte til min Mand en Lørdag Eftermiddag, hvorpaa Svaret lød: „Paa Mandag Morgen skal De faa Stykket“, og han bragte virkelig den Dag Abrahams en Oversættelse af Goethes lille yndefulde Skuespil i en Akt: „Die Geschwister“. „Sødskende“ kom til at gaa sammen med „Over Evne“. Som Følge heraf traf min Mand som sagt ofte Bang paa Prøverne og var altid opfyldt af hans rige Arbejdsevne som Instruktør, men morede sig ogsaa over de mange Pudsigheder han oplevede sammen med ham i den Tid.

13*

En Aften fulgtes de sammen ind til Folketheatret. Vi boede paa Østerbros Triangel, Bang i Slagelsegade. Da de gik ind i Theatret fra Nørregade, standsede Kontrolløren Bang og sagde: „Deres Billet!“ „Kender De mig virkelig ikke?“ spurgte Bang. „Næ!“ — „Er det nu ikke sælsomt,“ sagde Bang til min Mand: „Nu har jeg i Aar og Dag været Sceneinstruktør ved dette Theater, og saa kender man mig ikke— og jeg seer dog ikke helt almindelig ud.“ —

s. 203Under en Prøve sad min Mand med Direktøren bagest i Parterret: — „Kan De høre, hvad de siger deroppe?“ spurgte Abrahams. „Knebent“ lød Svaret. „Jeg ikke et Muk,“ yttrede Direktøren. De gik bagefter op til Bang bag Scenen og refererede Resultatet. „Saaledes er Livets Tale!“ svarede Bang. Abrahams sagde saa med Bonhommie: „Kan s’gu gerne være, men naar Folk har betalt deres Daler, saa vil de ogsaa kunne høre!“ Bang svarede med et medlidende Skuldertræk. —

Frøken Margrethe Nyrop skulde i et fransk Stykke, Bang satte i Scene, gaa ned ad en Trappe i Ridedragt, og samlede Slæbet i sin ene Haand for ikke at snuble. Bang raabte: „Da jeg saae Stykket paa „Français“, lod Sarah Bernhardt Kjolen flyde efter sig!“

Frk. N. blev arrig og svarede: „Jeg er ikke Sarah Bernhardt!“, hvortil Bang uimodstaaeligt med en malende Gestus udbrød: „Naj—ej!“

Til samme Skuespillerinde sagde Bang paa en Prøve: „De skal ligge paa den Chaiselongue som de lurende Sanser.“ Frk. Nyrop vidste virkelig ikke, hvorledes de skulde ligge, hvorpaa Bang viste hende det til de Medvirkendes største Moro.

Hvor omhyggelig Bang var som Sceneinstruktør, viser hans smaa Rettelser i Manuskriptet til „Sødskende“; med faa Ord omskaber han en lidt tung Replik til den levende Tale. Saaledes siger Fabrice i en Monolog: „at man aldrig taber Smagen for ats. 204elske og vide sig genelsket“, hvilket Bang forbedrede til: „Dér standser dog vor Længsel aldrig.“ — „Cathérine“ var forfulgt af Uheld. Ved Forsteforestillingen, inden Frk. Aagaard, der skulde foredrage nogle Takter af et Salonstykke, havde nærmet sig Instrumentet paa Scenen, blev der spillet paa Klaveret ude i Kulissen. Stormende Jubel over det selvspillende Klaver! En af de næsten Aftener blev Fru Greibe, f. Ingwersen, pludselig angrebet af et Besvimelsesanfald i en Samtale med Hertugen (Johs. Nielsen), saaledes at Tæppet maatte gaa ned. En Læge blev tilkaldt, og efter en pinlig lang Pause maatte Bang i Direktørens Fraværelse, efter en lang Diskussion om, at han maatte have en sort Frakke, Handsker og Hat, hvilket der ikke i en Fart kunde fremskaffes, træde frem for Publikum og meddele, at da Fru Greibe led af „idelige Besvimelser“, som han udtrykte sig, „kunde Stykket ikke spilles til Ende, men Publikum kunde faa sine Penge igen ved Kassen eller lade Billetten gælde til næste Opførelse.“ Publikum tog Pengene! I utrolig Fart fik Bang instrueret Fru Johanne Krum-Hunderup saaledes, at hun kunde træde i Fru Greibes Sted. Men saa blev Titelpersonens Indehaverske, Frk. Aagaard, syg, og Abrahams bad Bang om straks at instruere en ung Begynderinde til at remplacere Frøkenen. Da svarede Bang, pathetisk-ko-misk, inde i den Dyrebaas, der tjente Abrahams til Chefskontor: „Nej — nu har jeg paa 24 Timers. 205skabt en ny „gammel Hertuginde“ — jeg kan og vil ikke skabe en ny „ung Hertuginde“ af Frøken „Chose“ fra Istedgade!“

Stykket, der i Paris havde en stor Sukces, gik, trods alle disse Malheurer, 14 Gange over Scenen; det var lige saa godt iscenesat her som paa Théâtre Français.—

Under Indstuderingen af „Cathérine“ blev der af en af de Medspillende, som min Mand tilfældigvis traf, da han gik hjem fra Kontoret, fortalt, at Bang pludselig havde afbrudt Prøven med følgende Motivering: „Ja, mine Damer og Herrer, vi maa standse nu. Jeg skal til Middagsselskab hos Direktøren.“

Vi skulde ogsaa den Dag til Selskab hos Severin Abrahams, men vidste ikke, at Bang var indbudt. Nu fik jeg altsaa tilfældigt et Vink derom og var ikke helt sikker paa, om Bang ikke vilde prøve paa at lave lidt „Theater“ ud af vort Møde efter saa lange Tidens Forløb.

Selskabet ventede umaadelig længe paa Bangs Entré. Endelig viste han sig, bleg, træt, med den sædvanlige hvide Blomst i Knaphullet. Efter at den første Hilsen paa Værtsfolket og de nærmest staaende var fuldbragt, skød jeg pludselig frem af Kredsen og sagde sans façon: „Nej, hvor er det dog morsomt at træffe Dem igen, Bang!“ Hermed faldt hele „Situationen“ sammen. Ved Bordet var Bang placeret paa den venstre Side af Direktør Abrahams, hvem jeg havde tilbords. Der blev talts. 2060m „Mascottes“, der dengang allerede var paa Mode. Een rejste altid med en Nisse i sin Kuffert, en anden med et „Jættelys“ o. s. v. Bang bøjede sig frem over Abrahams og spurgte: „Og De, Frue — hvad gemmer De i Deres Kuffert?“ — „En Champagneprop!“ svarede jeg rapt og sandfærdigt, og et Øjeblik saa vi med et gaadefuldt Smil paa hinanden. Efter Bordet talte vi kun lidt sammen. Der var en Del Theaterfolk tilstede, og snart var Bang Centrum i Kredsen. Jeg sad stille lyttende og vil ikke fortie, at jeg gerne havde faaet talt rigtig med ham, ikke blot om vore fælles Minder fra svundne Dage, men ogsaa for at sige ham, at han i mig stadig havde en af sine mest lydthøre Læsere, der maaske forstod ham bedre end saa mange andre. —

Da Bang Aar og Dag efter var flyttet ind i Lille Strandstræde Nr. 20, boede jeg lige overfor i Store Strandstræde Nr. 21 i Mansard-Etagen, og ofte stod jeg i det lille Taarnkammer og saae over til de tætte Stores i hans Lejlighed og ønskede, ligesom hin Aften hos Abrahams, at vi kunde tale paa Tomandshaand om Hjemmet paa Hôtel Royal og de Dage dér. Men, krydsede jeg Bangs Vej, skraaede han i Reglen over til det andet Fortov. Var det tilfældigt, eller vilde han derved antyde, at Erindringen om den Tid nu hørte til et glemmt Kapitel af hans Ungdomshistorie? Jeg tror det sidste. Dog, Skæbnen skulde endnu to Gange bringe mig i Berøring med ham.

s. 207Ved min Moders Begravelse fra Holmens Kirke i Aaret 1904, da hele Følget var samlet, og Orgelet lige ved at intonere, aabnedes Indgangsdøren, og en lille, sortklædt Herre, bærende paa en enorm Krans, listede sig op ad Kirkegulvet. Der var dødsstille. Bang lagde Kransen ved Kistens Fod, ikke uden at snuble over det rige Blomsterflor. Først da han var kommet til Sæde, blev Tegnet givet til den kirkelige Handlings Begyndelse. Ved Højtidelighedens Slutning kom vi et Øjeblik til at staa Ansigt til Ansigt i Vaabehuset. Han var meget bevæget. I stilfærdige Ord udtrykte han for mig sin aldrig glemte Taknemmeligheds-Følelse og Hengivenhed for min Moder, der i hans unge Aar var kommet ham saa venligt og forstaaende imøde.

Det var første Gang.

Da Fader i 1910 døde i Udlandet og Budskabet derom faa Timer efter naaede Kjøbenhavn, løb Bang ind til min Svoger, Forfatteren, Dr. Poul Levin, der boede et Par Huse fra ham i Lille Strandstræde, for at faa min Adresse, da han vidste, at jeg var kaldt ned til Faders Sygeleje. „Jeg maa nu straks i Forbindelse med Anna Levin,“ sagde han. Og virkelig, det allerførste Kondolence-Telegram der naaede mig, var fra ham, og det blev tillige den sidste Hilsen, jeg modtog fra den Mand, der i mine Ungpige dage ganske vist havde bragt Uro i mit Sind, men ogsaa vakt Sansen for Skønheden og Poesien i hans Digting. Hans Bøger har hørt til min kæreste Læsning i de modnere Aar.

s. 208Det sidste Brev fra Herman Bang til min Moder, der er opbevaret, er skrevet op mod Julen 1902.

s. 208

Søndag.

Kære Fru Ferslew.

Tilgiv den ret ulæselige Skrift, men jeg er saa syg, at jeg ellers maa diktere altid og alting. Tilgiv ogsaa at jeg skriver til Dem og ikke til Etatsraaden. Men jeg ved at han er syg. Men hvad der er sket mig er virkelig forfærdeligt. Nu hvor jeg er gammel og altid syg, hvor Hjerteranfaldene bestandig tiltager, staar jeg, hvem man kalder „berømt“ (aa, hvor uendelig lidt betyder dog Berømmelsen for et Hjerte saa sørgmodigt som mit) frygteligere stillet end da jeg for snart tyve Aar siden forlod „Nationaltidende“.

Jeg har ingen Forlægger. Da det Schubotheske Forlag drev Udnyttelsen af mig for vidt, tog i Sommer min Sagfører Sagen i sin Haand. Det viste sig, at jeg var bleven oprørende behandlet. Og Hegel tilbød sig strax som min Forlægger. Men S. paaberaabte sig sin Kontrakt og tilføjede, at der for mine Bøger ikke vil udbetales mig en Hvid før mit Forskud er betalt. Begyndelsen blev gjort med, at Forlaget beholdt hele Honoraret for „Det graa Hus“ (2500). Jeg fik, skønt jeg er saa syg ikke en Øre. Mit hele Forskud beløber sig gennem tyve Aar til 6000 Kr. — men alligevel, hvilken Tid at skulle skrive uden at faa en Skilling.

s. 209Og jeg har intet Blad. Efter at jeg havde faaet en Artikel („Dollars“ hed den) optaget i „Nationaltidende“, har man fra „Politikens“ Side behandlet mig saa raat, at jeg maa gaa fra første Januar. — — Nu er det tilmed Jul, den Jul, jeg engang elskede saa højt. Og jeg kan ingen, slet ingen Juleglæde skabe, ikke for Nogen, ikke engang for de fattige, som altid plejer at komme til mig. — — — En inderlig Julehilsen til

Dem og Etatsraad Ferslew fra

Deres hengivne
Herman Bang.

s. 209

Gl. Kongevej 25.

Man maa gaa ud fra, at Hegel udløste Bang fra Forpligtelserne overfor Schubothe, thi det varede ikke længe, førend Herman Bang lagde bi i Gyldendals trykke Havn.— —

I 1904 udkom „Mikaël“. Efter Poul Levins Død er jeg kommet i Besiddelse af et Brev fra Bang til ham, som kaster et lille Strejflys over Bogens skjulte Selvransagning, hvorfor jeg medtager det her, selv om det ikke hører til denne Samling af Bangs Breve.

s. 209

*Brockmanns Hotel. 10. 4. 1904.
Odense.*

Kære Levin.

Hjertelig Tak for Deres Brev. Det er saa uendelig faa, der har sagt mig noget om „Mikaël“ og jegs. 210lever i saa stor en Angst. Jeg synes, det er, som havde jeg talt ud i det tomme Rum ... Men Deres Brev var mig en stor Trøst.

Ja, om jeg har mént det eller det — det kan jeg ikke saadan sige. Men som De har læst Bogen, maa den gerne læses. Og helt Ret har De, naar De har slaaet ned over Ordet „nødvendig“. Ti her ligger Humlen. Naar Livstrangen gør Mikael næsten til en Forbryder overfor Claude, tør Claude alligevel ikke dømme ham, thi hvordan staaer det til med Claude selv? hvilke var hans egne Følelser?

Men man selv er en slet Karl til at filosofere over sine egne Bøger. Jeg skrev jo kun hvad jeg vidste. Eller jeg skrev, hvad jeg maatte skrive. Hvad der kan læses ud af hvad jeg vidste eller skrev — det maa I andre afgøre.

Endnu en Gang Tak, min kære Levin

fra Deres hengivne
Herman Bang.

Jeg synes, det maa være saa generende, at Mikaël er blevet færdig — nu, hvor vi alle skal være døde 1898 (vide Harald Nielsen).

Som denne Samling Breve fra Herman Bang begyndte med en Skrivelse til min Fader, saaledes slutter den ogsaa med et Brev til ham.

s. 211Brevet er dateret 14. Juli 1905 fra Villa Sanssouci paa Marienlyst, og efter at have mindedes min Moder fortæller han, hvorledes han har slidt paa sin Afskedstourné. „Jeg læste 97 Aftener og betalte og betalte. Min egen Løn for de 97 Aftener var Lejen for dette Hus, hvor jeg bor med min Søster.“ Han fortsætter med at fortælle, hvorledes han har arbejdet for alle andre, sin Impresario og for Marienlyst, ja for alle og nu sidder syg og træet og forpint. Endelig nævner han kort den store nye Bog, han har under Hænder.

Den Bog, som Herman Bang skrev paa, var „De uden Fædreland“, hans sidste store Roman, der, som hans første: „Haabløse Slægter“ i en ny Form er en Selvbelysning af hans Liv og — Herkomst. I Drengen Joán Ujházys Aarer flyder dansk Blod efter Moderen, en ukendt Races Blod efter Faderen. Hans Hjem er Øen, hvor de uden Fædreland bygger og bor. Den sorte Flods Bølger skyller op om dens Bredder. Joán er isoleret. En Forbandelse hviler over den aarhundred-gamle Slægt, der er Herre paa Øen. Den er som Øen i det serbiske Eventyr, „hvor ingen Kvinde lever, skønt alle dens Mænd de længes. Hvis en Kvinde kunde elske den Mand, som er stum og som er blind og ikke har Øren — da er Fortryllesen hævet“, fortæller Joán til Gerda (S. 305).

Da Joán rider med sin Fader Øen rundt, sigers. 212Vingaardskarlen Dmeters Moder, der stod ved hans Hus: —

„Hvor den lille Herre vokser, naadige Herre, — — — og han faar Fædrenes Ansigt. Herre,“ sagde den Gamle, „Nej, fremmed Blod synes aldrig i den Slægt.“

Senere møder de Simon Bissekræmmer:

— Fa'er, Fa'er, der er Simon — Simon var standset helt inde paa Marken, og han gik i Jorden saa dybt, saa

hans lange Frakke laa helt hen ad Græsset. Men Faderen red ham forbi.

— Fa'er, Fa'er, blev Joán ved: det var Simon, Simon fra Orsówa.

Men Faderen saa ikke til Simon.

Da Joán kommer hjem, spørger han Josef i Stalden:

— Josef, sagde han, hvorfor si'er Fa'r ikke Goddag til Simon fra Orsówa?

— „Nej,“ sagde Josef, „det gør Herren ikke. For Simon er en Jøde. Og der er ingen kristent Mandfolk, der hilser Jøderak.“

Her støder Joán første Gang paa den Foragt for Jøderne, som han senere gengiver og forstærker med Drengenes hadefulde Forfølgelse af David, Simons Søn, i Gaderne i Orsówa, hvor Raabet: „Pisk ham, pisk ham, Jøden!“ lyder, stadig tilbagevendende, som en øresønderrivende Strofe gennem hele dette Optrin. En ubevidst Medlidenhedsfølelse faar tilsidst Joán til at bore sig ind mellems. 213 Drengenes Ben og derved standse Flokken, saaledes at David undslipper, oversmurt af Saften fra de stjaalne Tomater. Men Joán lærer ogsaa Utaknemmeligheden at kende, da samme Dreng senere er den højest skraalende i den angribende Flok, der passer Baaden fra Øen op, naar den sætter Joán i Land og forfølger ham med Haansordet: „Sans-Patrie“.

Bang følte sig nemlig oprørt over den Intolerance, der ofte udvistes mod Jøderne, og han beundrede denne Races gode Egenskaber.

I „Theatret“ (S. 28) siger Bang om Emma Cortes:

„Denne Kvinde havde ejet al den ubøjelige, sejge, uovervindelige Modstandsevne, som er hendes Races Storhed, og hun havde Brug for den i fyrretyve Kampens Aar —“ Er det ikke, som om han kunde have udtalt disse Ord om sig selv? Eller i samme Bog, (S. 133) hvor han fortæller om „Meiningernes“ Kunsttydelser. Der siger Bang om Ernst Possarts Spil som Jøden i „Købmanden i Venedig“: — Han har øst dette Bliks Raseri af vor Indignation over Antisemitismens Barbari; han paakalder med vor Tunge lemlæstede Menneskerettigheder; dette Had blev levende under nye Forfølgelser.

Intetsteds i sine Værker har Herman Bang saa rammende skildret sig selv fra Ungdomsaarene som i II Del af „De uden Fædreland“. Indsmigrende, s. 214 som Joán Ujhazys, var hans Væsen, hans Tale blød, dæmpet, undertiden drengagtig kaad. Med sine Ords Dobbeltbetydning drog han den, han vilde, ind i sin Tryllekreds. En egenartet Ømhed strømmede En imøde, naar han talte fortroligt. Men han forglemte ikke et Øjeblik, at han var Grev Ujhazy og at hans Klæder var skaaret i London. Og dog befandt han sig som Fisk i Vand netop i de Jevneres Kreds, hvor han kunde brillere med sin fornemme Elegance. I den stille Stationsby, nær ved hans Moders Fødeby, Vejle, tror Joán en Stund at have mødt sin Skæbne. Den lille drømmende „Formandinde“, Gerda Johansen med den higende Udlængsel, betager ham. Der vækkes et Haab i hans Indre om, at hun er den, der kan jage Forbandelsen bort fra Øen. Det jubler i ham, da han føler hendes gryende Hengivenhed. Ved Koncerten lader han sin Violin synge dette lyse Haab ud over Salen, hvor hun sidder bleg og skælvende, lyttende til hans kaldende Toner. Blodet strømmer voldsomt til hans Hjerter, da han føler, at denne spirende Følelse, der skal bringe ham Lykken, faar hans Tone til at vokse, brede sig, naa i Skønhed den største. Men efter det brusende Crescendo daler langsomt hans Forhaabninger og søndres. Han drager hjem til Øen, til dem — uden Fædreland.

Peter Nansen skrev om sin Ven efter hans Død (optrykt i „Portrætter“, 1918 S. 29):

s. 215, „Han var født til Undergang og han havde en Fanatisme som ingen anden til at synes stærk. — — — Han forstod fra ganske ung af sin Skæbne. Han vidste, han var uden Fortsættelse.“

Ja, som Menneske! Men som Kunstner lever Herman Bang bestandig i sine Værker.

14s. 216

s. 217 Christian Kirchheiner, f. c. 1708, begr. 1777 9/5 i Borre. Skoleholder i Kbhvn., 1733 30/11 i Altona (Haupt. K.).

~ Christina Catharina, f. c. 1707, begr. 1785 24/6 i Borre. Begge var af den mosaiske Menighed, men havde ladet sig døbe.

Mogens Black ~ Abraham Lund f. i Kbhvn. Skipper.

Ejede Stedet Nr. 29 Nye Canal. ~ Margrethe. Johan Jacob Kirchheiner, f. 1733 19/2 i Altona, † 1807 24/12 i Borre. Sognepræst i Borre paa Møen.

~ 1760 19/3 (Sct. Petri Kbg.) Christina Römmling, f. c. 1736, † 1802 27/3 i Borre.

Michael Mogensen Black, ~ 1786 3/5 (Sct. Nic.) f. 176(?) i Jylland, † efter 1827.

Anna Caroline Lasenia Levin, 1862-1937, *Fra Herman Bangs Journalistaar ved "Nationaltidende" 1879-84 - Minder, samlede omkring breve til mine forældre,*

The. og Porcelainshandler i Kbhvn. Ejer af Stedet Nr. 29 i Nyhavn. Anne Elisabeth Lund, f. i Kbhvn. (levede i 1815). Christian Peter Kirchheiner, dbt. 1763 11/2 i dsk. Garnisons K. i Kbhvn., † 1843 12/9 i Stege. Købmand i Vordingborg c. 1793—1803, senere Billardholder i Stege. ~1795 21/5 i Kbhvn. (V. Frue) Salomine (Salome) Dorothea Döhnert f. 17 . . , † 18 . .

Hermanus Dyssel Black, f. 1793 8/1 i Kbhvn. (Sct. Nic.), † 1861 31/10 i Præstø, Fuldmægtig ved Stege Postkontor, Postmester i Præstø 1827 26/5 i Fanefjord, Nicoline Balle Kirchheiner, i. 1805 i Borre, † 1866 23/9 i Kbhvn.

Thora Elisabeth Salomine Black, f. 1829 12/6 i Stege, † 1871 8/2 i Horsens. 1850 25/11 i Kbhvn. (Holmens K.).

~ Frederik Ludvig Bang, f. 1816 19/6 i † Kbhvn., † 1875 21/11 i Tersløee, begr. i Horsens. Sognepræst i Asserballe paa Als, senere i Horsens og Tersløse-Skjellebæk.

Herman Joachim Bang, f. 1857 20/4 i Asserballe, † 29/1 1912 i Ogden i Utah.